

**UCHWAŁA NR .....
RADY GMINY JASIEINICA**

z dnia ..... 2022 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy
Jasienica na lata 2023 – 2026.**

Na podstawie art. 7, ust.1, pkt 9 i art. 18, ust. 2, pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022r. poz. 559) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r. poz. 840), po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach Delegatura w Bielsku-Białej

**Rada Gminy Jasienica
uchwala, co następuje:**

- § 1.** Przyjmuje Gminny program opieki nad zabytkami gminy Jasienica na lata 2023 – 2026 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2.** Wykonanie uchwały powierza Wójtowi Gminy Jasienica.
- § 3.** Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Uzasadnienie

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022r. poz. 559), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na Gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r. poz. 840).

Program pozytywnie zaopiniował Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach Delegatura w Bielsku-Białej.

Ponadto GPOnZ 2023-2026 został omówiony w dniu 20 grudnia 2022r. podczas posiedzenia Komisji Budownictwa. Członkowie Komisji pozytywnie zaopiniowali projekt uchwały w sprawie przyjęcia przedmiotowego programu.

Przyjęcie niniejszego programu pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki. Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

Załącznik do uchwały Nr .....
Rady Gminy Jasienica
z dnia ..... 2022 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY JASIENICA
NA LATA 2023-2026

JASIENICA GRUDZIEŃ 2022

1. Wstęp

Celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami Gminy Jasienica, a jego przedmiotem jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy.

Program opieki nad zabytkami powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe. Wskazane w programie działania powinny być skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Działania związane z ochroną zabytków mogą przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności gminy i oferowanych przez nią produktów turystycznych. Wnioski zawarte w programie winny być uwzględnione przy sporządzaniu i zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).

Zgodnie z art. 87 ust. 1 zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Ustęp 2 art. 87 określa główne cele sporządzania programów:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Najwyższym aktem prawnym jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 5, art. 6 ust. 1 stanowi, że ochrona dziedzictwa narodowego jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela, a w szczególności ochrona podstawowych materialnych składników dziedzictwa narodowego, jakimi są zabytki. Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Artykuł 6 Konstytucji głosi: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej twórczości człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości”.

3.2. Głównym aktem prawnym regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).

Poniżej przedstawiono podstawowe pojęcia związane z ochroną zabytków zawarte w art. 3 z ustawy:

1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

W art. 4 i art. 5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6. 1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6.2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymieniono formy i sposoby ochrony zabytków. Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Z wpisaniem zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiążą się dla właściciela określone obowiązki: będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży, zagrożenia dla zabytku, zmiany miejsca przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), a szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku

zostaną określone w rozporządzeniu. Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich, dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 i ust. 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Zgodnie z art. 15 ust. 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego.

Zgodnie z art. 16 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony. Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Zgodnie z art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami doprecyzowuje, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione postanowieniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

Podsumowując zgodnie z art. 7 formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.3. Kolejnym aktem prawnym regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.). Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 cytowanej powyżej ustawy „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Pozostałymi aktami prawnymi uwzględniającymi ochroną zabytków i opiekę nad zabytkami są:

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327 z późn. zm.).
8. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 485).

4. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z krajowym, wojewódzkim i powiatowym programem opieki nad zabytkami i innymi dokumentami strategicznymi regionu.

By nie dopuścić do kolizji prawnych oraz zoptymalizować efekty realizacji, gminny program opieki nad zabytkami winien nawiązywać i być spójny z programami opieki nad zabytkami sporządzanymi na poziomie kraju, województwa i powiatu oraz opracowaniami strategicznymi i planistycznymi sporządzanymi dla obszaru województwa śląskiego i powiatu bielskiego.

4.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. oraz Uchwałą nr 92 Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2021 r. zmieniającą uchwałę w sprawie "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022".

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

- Celem szczegółowym nr 1 jest optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
  - Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:
    1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
    2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
    3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
    4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.
  - Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:
    1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
    2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
    3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
    4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.
- Celem szczegółowym nr 2 jest wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez:
  - Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
    1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).
  - Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego
    1. Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.
- Celem szczegółowym nr 3 jest budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez:
  - Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:
    1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
    2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.
- 1. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.2. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021 został przyjęty uchwałą nr V/50/14/2018 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 19 marca 2018 r. Program ten jest czwartym Programem opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Pierwszy program obejmował lata 2006-2009, następnie opracowano jego aktualizację – na lata 2010-2013 i 2014-2017.

Przedmiotem Programu są wszystkie obiekty zabytkowe niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte. Program obejmuje obszar województwa śląskiego w granicach administracyjnych. Głównym celem Programu jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także włączenie zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Program określa warunki włączania obiektów zabytkowych w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

W Programie sformułowano następującą misję: Harmonijny krajobraz kulturowy oraz autentyzm materialnego i niematerialnego dziedzictwa jest czynnikiem budowy kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego województwa oraz promocji regionu w kraju i na świecie. Aby misja ta została zrealizowana, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

- Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze.

Dla pierwszego celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

- Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa.
- Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa.
- Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.
- Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny II.1 – Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami.
- Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.

4.3. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030+” przyjęta została uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 roku i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Przedstawiona w dokumencie wizja rozwoju jest kontynuacją i uszczegółowieniem myśli strategicznej realizowanej już od 2000 roku w kolejnych edycjach Strategii. Natomiast coraz bardziej świadomie podejmuje się w niniejszym dokumencie zagadnienia transformacji regionu uwzględniające poszanowanie środowiska naturalnego – Zielone Śląskie. Zarysowane w dokumencie cele i kierunki wskazują drogę oraz narzędzia pozwalające na istotne zmiany gospodarcze prowadzące do pobudzenia tempa rozwoju gospodarczego regionu w oparciu o dynamicznie rozwijający się sektor przedsiębiorstw innowacyjnych.

Strategia „Śląskie 2030+” odpowiada również na wyzwania demograficzne stojące przed województwem śląskim oraz związane z poprawą warunków życia w regionie, zarówno dla jego obecnych, jak i przyszłych mieszkańców. Realizacja zapisów strategicznych składających się na wspomnianą wizję będzie wymagała zaangażowania licznych podmiotów sceny regionalnej.

Problemy związane z dziedzictwem kulturowym, zabytkami i kulturą znalazły odzwierciedlenie w poniższych celach i kierunkach działań:

Cel strategiczny: Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca

Cel operacyjny: B.2. Aktywny mieszkaniec

- Promocja aktywnego i zdrowego stylu życia.
- Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty i infrastruktury kultury, sportu, rekreacji i turystyki umożliwiającej wszechstronny rozwój mieszkańców.
- Promowanie, upowszechnianie i ochrona dziedzictwa kulturowego.
- Wyposażanie przestrzeni publicznych w infrastrukturę umożliwiającą wspólne spędzanie czasu przez mieszkańców oraz integrację społeczności lokalnych, w tym zapewniającą dostępność urbanistyczno-architektoniczną dla osób ze szczególnymi potrzebami.
- Promocja i wsparcie podmiotów ekonomii społecznej.
- Wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, w tym osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.
- Wsparcie przekwalifikowania zawodowego i nabywania nowych kompetencji przez osoby objęte procesem transformacji gospodarczej.

- Wzmocnienie świadomości i budowanie tożsamości narodowej oraz regionalnej.

Cel strategiczny: Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca

Cel operacyjny: D.2. Aktywna współpraca z otoczeniem i kreowanie silnej marki regionu

- Rozwijanie współpracy międzynarodowej, transgranicznej i międzyregionalnej, w tym w pasie Polski południowej oraz z miastami Ostrawą i Żyliną.
- Lokalizacja w regionie siedzib oraz przedstawicielstw instytucji o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.
- Organizacja flagowych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych, kulturalnych promujących województwo i wykorzystujących unikatowe atuty regionu.
- Ochrona, promocja oraz podnoszenie atrakcyjności miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej, stanowiących „wizytówki” regionu.
- Ponadregionalna, transgraniczna i transnarodowa promocja śląskiego rynku pracy.

4.4. Powiatowy program opieki nad zabytkami Powiatu Bielskiego na lata 2021-2024 przyjęty został uchwałą Rady Powiatu w Bielsku-Białej nr VI/23/189/20 z dnia 19 listopada 2020 r.

Jest kolejnym dokumentem opracowanym w celu wdrożenia systemowego planu ochrony i zarządzania zabytkami, który poprawi stan ich zachowania i jednocześnie wzmocni rolę dziedzictwa kulturowego w rozwoju turystyki i promocji regionu. Lokalne zabytki, wielokulturowe i wielonarodowe tradycje regionu w połączeniu z malowniczym krajobrazem stanowią mocną stronę powiatu budującą jego potencjał turystyczny i rekreacyjny.

W programie sformułowano 3 zasadnicze priorytety i określono w ich ramach główne kierunki działania.

- **Priorytet 1: OCHRONA I ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM POWIATU**
  - ⇒ Zahamowanie procesu degradacji lokalnych zabytków.
  - ⇒ Systematyczna poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.
  - ⇒ Podnoszenie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.
- **Priorytet 2: KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**
  - ⇒ Ścisłe powiązanie ochrony zabytków ze Strategią Powiatu Bielskiego.
  - ⇒ Ochrona historycznych układów ruralistycznych w połączeniu z ochroną środowiska.
  - ⇒ Rozwój turystyki z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego.

- Priorytet 3: PROMOCJA POWIATU Z WYKORZYSTANIEM POTENCJAŁU KULTUROWEGO

- ⇒ Wzrost poziomu edukacji historycznej nt. regionalnego dziedzictwa kulturowego.
- ⇒ Promocja lokalnych walorów zabytkowych, tradycji, obrzędów i zwyczajów.
- ⇒ Zwiększanie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.

4.5. Strategia rozwoju Powiatu Bielskiego do 2021+ przyjęta została uchwałą Rady Powiatu VI/33/287/21 z dnia 30 września 2021 r.

Misja „Powiat bielski to wysoka jakość życia w Beskidach, dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy, bezpieczeństwo i czyste środowisko”.

Odnosząc się do obranych misji określone zostały cele strategiczne i szczegółowe:

- Cel I: Wzmacnianie jakości świadczonych usług publicznych oraz potencjału instytucjonalnego
  - ⇒ Rozwijanie funkcji oświatowych i wzmacnianie pozycji placówek edukacyjnych powiatu
  - ⇒ Wzrost poziomu integracji społecznej
  - ⇒ Aktywna i skuteczna polityka zdrowotna
  - ⇒ Zwiększanie dostępu do kultury i sportu
  - ⇒ Wzmacnianie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców
  - ⇒ Instytucjonalny rozwój powiatu bielskiego i współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym
- Cel II: Wysoka jakość środowiska naturalnego
  - ⇒ Niwelowanie skutków zmian klimatu i aktywna adaptacja do zmian klimatycznych, w tym ograniczanie efektów eksploatacji górniczej na terenie powiatu
- Cel III: Wspieranie budowy nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy
  - ⇒ Poprawa i rozwój infrastruktury drogowej oraz wzrost jakości transportu publicznego
  - ⇒ Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości i rynku pracy oraz wsparcie obszarów znajdujących się w transformacji górniczej (OSI)
- Cel IV: Efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych i dziedzictwa powiatu bielskiego oraz kreowanie silnej marki „Beskidy”
  - ⇒ Podniesienie atrakcyjności turystycznej powiatu bielskiego i jego promocja

W zakresie zwiększania dostępu do kultury i sportu (cel I) przewidziano:

1. Organizowanie wydarzeń mających znaczenie dla rozwoju i upowszechniania kultury
2. Wsparcie działalności kulturalnej prowadzonej przez organizacje społeczne
3. Budowanie i rozwój tożsamości lokalnej mieszkańców powiatu w oparciu o kulturę lokalną

4. Ochrona i rewaloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego
5. Współpraca na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami
6. Wspieranie działalności bibliotek i innych form upowszechniania czytelnictwa
7. Podnoszenie standardu, remonty i modernizacje budynków oświatowych i przyszkolnych obiektów sportowych
8. Poprawa stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz aktywizacja fizyczna mieszkańców
9. Organizacja i współorganizacja imprez sportowych
10. Szkolenie dzieci i młodzieży w różnych dyscyplinach sportowych

W zakresie podniesienia atrakcyjności turystycznej powiatu bielskiego i jego promocji (cel IV) przewidziano:

1. Wdrażanie zapisów „Programu rozwoju i promocji produktów markowych powiatu bielskiego”
2. Wzmacnianie rozpoznawalności i potencjału marki turystycznej Beskidy
3. Organizacja kampanii promocyjnej turystycznych produktów markowych powiatu bielskiego
4. Modernizacja Szkolnego Schroniska Młodzieżowego „Hondrasik” w Szczyrku
5. Rozwój informacji turystycznej powiatu
6. Wyznaczanie nowych i poprawa jakości istniejących szlaków turystycznych
7. Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej, w tym m.in.:
  - 7.1. budowa ścieżek rowerowych w ramach pasa drogowego dróg powiatowych łączących: gminy powiatu bielskiego, ościennie powiaty oraz miejsca atrakcyjne turystycznie
  - 7.2. tworzenie miejsc obsługi rowerzystów (MOR)
  - 7.3. stworzenie całorocznej trasy do narciarstwa biegowego w Buczkowicach, w sąsiedztwie Szkoły Mistrzostwa Sportowego
8. Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego, w tym:
  - 1) Rewitalizacja zabytkowych kapliczek w pasie dróg powiatowych
  - 2) Wsparcie przedsiębiorczości w obszarze turystyki i usług czasu wolnego wykorzystujących atrakcje oraz potencjały lokalne powiatu
  - 3) Rozwój istniejących i tworzenie nowych produktów turystycznych powiatu, a także wzmacnianie i promocja marki regionalnej „Beskidy”

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Opracowywany gminny program opieki nad zabytkami, prócz uwarunkowań zewnętrznych jakimi są przytaczane powyżej programy i strategie rozwoju, winien

uwzględniać dokumenty o charakterze strategicznym, studia i plany opracowywane dla potrzeb Gminy Jasienica.

5.1. Strategia rozwoju Gminy Jasienica do roku 2025 opracowana została w 2017 r. Strategia bezpośrednio lub pośrednio odnosi się do kwestii ochrony zabytków, m.in. przewiduje zapewnienie ładu przestrzennego i architektonicznego na terenie Gminy.

Strategia wyznacza cele strategiczne, z których nr VI dotyczy szeroko pojętej kultury a brzmi „Promocja kultury oraz zachowanie lokalnej spuścizny kulturowej”.

Cele operacyjne zakładają:

1. Zachowanie dla przyszłych pokoleń unikatowych w skali regionu i kraju elementów spuścizny kulturowej całego Śląska Cieszyńskiego - zarówno materialnych jak i obyczajowych,
2. Utworzenie warunków oraz zapewnienie infrastruktury zapewniających możliwość osobom tym zainteresowanym regularnego obcowania z kulturą,
3. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej Gminy w tym aktywizacja kulturalna dzieci i młodzieży,
4. Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy w skali regionu,
5. Promocja i popularyzacja szeroko rozumianej kultury, w tym nauki i wiedzy z różnorodnych dziedzin.

Z celów operacyjnych wynikają konkretne zadania, odnoszące się pośrednio do zabytków:

- ⇒ Opracowanie, publikacja oraz dystrybucja przewodnika po Śląsku Cieszyńskim ze szczególnym uwzględnieniem Gminy Jasienica,
- ⇒ Organizacja imprez lokalnych oraz imprez o znaczeniu i charakterze ponadlokalnym, promujących spuściznę kulturową oraz kulturowe dziedzictwo Gminy.

Oczekiwane efekty realizacji strategii (spodziewane rezultaty) w zakresie realizacji celu strategicznego nr 6: „Promocja kultury oraz zachowanie lokalnej spuścizny kulturowej”:

1. Zachowanie kulturowej pozytywnej odrębności Gminy w skali regionu, jako integralnego elementu Śląska Cieszyńskiego,
2. Zachowanie dla przyszłych pokoleń materialnego dziedzictwa kulturowego, znajdującego się na terenie Gminy,
3. Kultywowanie spuścizny kulturowej mieszkańców Gminy,
4. Wysoki odsetek mieszkańców realnie zaangażowanych w kultywowanie dziedzictwa kulturowego, aktywnie uczestniczących w kulturze,

5. Efektywna promocja Gminy, jako unikatowego i wartego odwiedzenia terenu.

Z kolei Prognoza oddziaływania na środowisko projektu strategii rozwoju gminy Jasienica na lata 2016-2025 oprócz charakterystyki zabytków poszczególnych sołectw wprowadza propozycje działań minimalizujących oddziaływanie strategii na zabytki.

Opis potencjalnego oddziaływania:

⇒ potencjalny negatywny wpływ na elewacje i powierzchnie budynków wynikający z prowadzenia prac budowlanych (wibracje, emisja zanieczyszczeń) poszczególnych inwestycji w zasięgu oddziaływania na obiekty zabytkowe;

Propozycja działań minimalizujących:

⇒ prowadzenie prac budowlanych z dbałością o wartości zabytkowe obiektów w konsultacji z konserwatorem zabytków;

⇒ w przypadku natrafienia w trakcie prowadzenia prac ziemnych na obiekt mogący mieć wartość zabytkową wstrzymanie prac i zabezpieczenie obiektu do momentu konsultacji z kierownikiem budowy i Urzędem Gminy lub konserwatorem zabytków.

5.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Jasienica przyjęte zostało Uchwałą nr XXII/316/16 Rady Gminy Jasienica z dnia 31 sierpnia 2016 r. (wraz z późniejszymi zmianami dla poszczególnych sołectw).

Obecnie, w związku z przyjętymi uchwałami Rady Gminy Jasienica w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmian Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Jasienica, wyłożone są do publicznego wglądu kolejne projekty zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica wraz z prognozami oddziaływania na środowisko.

Rozdział III.3. Studium pt. „Uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego” charakteryzuje tło historyczne Gminy oraz jej główne zabytki. Aneks nr 1 i nr 2 Studium zawiera pełny wykaz zabytków figurujących w Gminnej Ewidencji Zabytków. Rozdział XI.4. Studium określa „Kierunki polityki przestrzennej dotyczące dziedzictwa kulturowego i zabytków”.

Zgodnie z cytowaną ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a głównie jej art. 10 ust. 2 pkt 3, w „STUDIUM” określa się obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Mając na uwadze walory dziedzictwa kulturowego gminy Jasienica, charakter występujących zagrożeń, obowiązek zachowania wartości rozplanowania

(układów urbanistycznych), architektury, krajobrazu uznaje się, że w kierunkach zagospodarowania przestrzennego gminy, a w konsekwencji w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w polityce władz różnych szczebli, użytkowników i inwestorów należy:

⇒ otaczać ochroną obiekty i założenia zabytkowe, prawnie chronione, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (których imienny wykaz przedstawiono w aneksie nr 1 i nr 2 do zmiany STUDIUM),

⇒ przestrzegać zasad formalnych:

- wszelkie działania inwestycyjne związane z obiektami znajdującymi się w rejestrze zabytków (Wojewódzkiego - dop.) Urzędu Ochrony Zabytków, chronionymi w granicach stref ścisłej ochrony konserwatorskiej, oznaczonych na Rysunku nr 1 zmiany Studium wymagają decyzji i zezwolenia Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- podejmowanie inwestycji związanych z obiektami znajdującymi się w ewidencji zabytków oraz wykazie stanowisk archeologicznych, oznaczonych na rysunku zmiany Studium nr 1, objętych ochroną w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wymaga każdorazowo opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

⇒ opracować dokumentację specjalistyczną dotyczącą wartości krajobrazowych rozplanowania poszczególnych sołectw, układu zabudowy, dróg,

⇒ rozbudować trasy turystyczne dla poznawania piękna tej ziemi,

⇒ doprowadzić do budowy galerii, amfiteatru, rozbudowy placówek kultury w celu umożliwienia upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz propagowania współczesnych tendencji kultury.

5.3. Na obszarze Gminy Jasienica obowiązują aktualnie 42 uchwalone i obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, oddzielne dla poszczególnych sołectw, ponadto obowiązują liczne punktowe plany w poszczególnych sołectwach.

Są to następujące plany przyjęte uchwałami Rady Gminy Jasienica:

1. UCHWAŁA Nr XXVI/245/2005 RADY GMINY JASIENICA z dnia 27 stycznia 2005 r. (dot. sołectwa Biery)
2. UCHWAŁA Nr XXVI/248/2005 RADY GMINY JASIENICA z dnia 27 stycznia 2005 r. (dot. sołectwa Łazy)
3. UCHWAŁA Nr XXVI/249/2005 RADY GMINY JASIENICA z dnia 27 stycznia 2005r. (dot. sołectwa Międzyrzecze Dolne)
4. UCHWAŁA Nr XXVII/257/2005 RADY GMINY JASIENICA z dnia 24 lutego 2005 r. (dot. sołectwa Międzyrzecze Górne)

5. UCHWAŁA Nr XXVII/259/2005 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 24 lutego 2005 r. (dot. sołectwa Świątoszówka)
6. UCHWAŁA Nr XXVII/260/2005 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 24 lutego 2005 r. (dot. sołectwa Wieszcza)
7. UCHWAŁA Nr XXVII/261/2005 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 24 lutego 2005 r. (dot. sołectwa Mazańcowice)
8. UCHWAŁA Nr XXVII /263/ 2005 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 24 lutego 2005 r. (dot. sołectwa Jasienica)
9. UCHWAŁA Nr XLIV/461/2006 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 26 października 2006 r. (dot. sołectwa Grodziec)
10. UCHWAŁA Nr VI/40/2007 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 28 lutego 2007 r. (dot. sołectwa Biery)
11. UCHWAŁA Nr VI/42/2007 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 28 lutego 2007 r. (dot. sołectwa Jasienica)
12. UCHWAŁA Nr VI/45/2007 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 28 lutego 2007 r. (dot. sołectwa Międzyrzecze Dolne)
13. UCHWAŁA Nr VI/50/2007 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 28 lutego 2007 r. (dot. sołectwa Mazańcowice)
14. UCHWAŁA Nr XXVI/236/2008 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 6 listopada 2008 r. (dot. sołectwa Jasienica)
15. UCHWAŁA Nr XXVI/237/2008 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 6 listopada 2008 r. (dot. sołectwa Jasienica)
16. UCHWAŁA Nr XXXIX/350/2009 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 14 października 2009 r. (dot. sołectwa Jasienica)
17. UCHWAŁA Nr XLVI/426/10 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 30 kwietnia 2010 r. (dot. sołectwa Jasienica)
18. UCHWAŁA Nr XLVII/442/10 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 15 lipca 2010 r. (dot. sołectwa Jasienica)
19. UCHWAŁA Nr XLVII/449/10 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 15 lipca 2010 r. (dot. sołectwa Jasienica)
20. UCHWAŁA Nr XLVII/454/ 10 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 15 lipca 2010 r. (dot. sołectwa Jasienica)
21. UCHWAŁA Nr XLVII/455/10 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 15 lipca 2010 r. (dot. sołectwa Jasienica)
22. UCHWAŁA Nr XLVII/457/10 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 15 lipca 2010 r. (dot. sołectwa Jasienica)
23. UCHWAŁA Nr XLVIII/477/2010 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 29 września 2010 r. dot. sołectwa Jasienica)

24. UCHWAŁA Nr XIII/106/11 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 27 października 2011 r. dot. sołectwa Jasienica)
25. UCHWAŁA Nr XIII/107/11 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 27 października 2011 r. dot. sołectwa Jasienica)
26. UCHWAŁA Nr XXVIII/409/17 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 30 marca 2017 r. dot. sołectwa Jasienica)
27. UCHWAŁA Nr XXVIII/410/17 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 30 marca 2017 r. dot. sołectwa Jasienica)
28. UCHWAŁA Nr XXIX/436/17 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 27 kwietnia 2017 r. dot. sołectwa Grodziec)
29. UCHWAŁA Nr XXXI/459/2017 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 26 czerwca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Międzyrzecze Dolne - część obejmująca teren nr 2
30. UCHWAŁA Nr XVI/232/20 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 5 marca 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Międzyrzecze Dolne - część obejmująca teren nr 2
31. UCHWAŁA Nr XXX/409/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 23 czerwca 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Bielowicko
32. UCHWAŁA Nr XXX/410/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 23 czerwca 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Łązy
33. UCHWAŁA Nr XXXII/440/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 24 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Wieszcza
34. UCHWAŁA Nr XXXIV/469/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Łownica
35. UCHWAŁA Nr XXXIV/470/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Landek
36. UCHWAŁA Nr XXXIV/471/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Roztropice
37. UCHWAŁA Nr XXXIV/472/21 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Rudzica

38. UCHWAŁA Nr XXXIX/526/22 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 31 marca 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Biery
39. UCHWAŁA Nr XL/538/22 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 19 maja 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Międzyrzecze Dolne - część obejmująca teren nr 1
40. UCHWAŁA Nr XLI/547/22 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 14 czerwca 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Mazańcowice
41. UCHWAŁA Nr XLIII/571/22 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 26 sierpnia 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Świętoszówka
42. UCHWAŁA Nr XLV/590/22 RADY GMINY JASIEINICA z dnia 25 października 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Jasienica dla sołectwa Międzyrzecze Górne

W planach ujęto wskazane do ochrony obiekty i obszary oraz określono szczegółowo zasady ich ochrony. W wykazach obiektów podlegających ochronie uwzględniono obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

W planach także ustanowiono strefy ochrony konserwatorskiej ścisłej i pośredniej a także ochronę ekspozycji oraz ochronę zabytków archeologicznych ze strefami ochrony archeologicznej OW.

6. Rys historyczny i charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Jasienica.

Gmina Jasienica położona jest w południowej Polsce, w województwie śląskim, w powiecie bielskim. Historycznie obszar ten znajduje się na Śląsku Cieszyńskim, będący częścią Górnego Śląska. W skład gminy wchodzi 14 sołectw.

- **Bielowicko (cz. Bělovicko, niem. Bielowitzko)** - jest jedną z najstarszych miejscowości na Śląsku Cieszyńskim. Miejscowość została po raz pierwszy wzmiankowana w dokumencie protekcyjnym biskupa wrocławskiego Wawrzyńca z dnia 25 maja 1223 r. wydanym na prośbę księcia opolskiego Kazimierza dla klasztoru premonstrantek w Rybniku, w którym to wymieniono około 30 miejscowości mających im płacić dziesięcinę. Pośród 14 miejscowości kasztelanii cieszyńskiej wymienione jest również Bielowicko (literalnie jako Beleuisco [Beloviezo]). Wieś politycznie znajdowała się początkowo w granicach piastowskiego (polskiego)

księstwa opolsko-raciborskiego. W 1290 r. w wyniku trwającego od śmierci księcia Władysława Opolskiego w 1281/1282 rozdrobnienia feudalnego tegoż księstwa powstało nowe Księstwo Cieszyńskie, w granicach którego znalazło się również Bielowicko. Od 1327 r. Księstwo Cieszyńskie stanowiło lenno Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (potocznie Austro-Węgry). W 1849 r. weszła w skład powiatu bielskiego, tworząc gminę wiejską. Na początku XVI w. Bielowicko należało do Jana Czeli, sędziego ziemskiego cieszyńskiego. Według austro-węgierskiego spisu ludności z 1900 w 32 budynkach w Bielowicku na obszarze 302 hektarów mieszkało 231 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 76,5 os./km². z czego wszyscy byli katolikami a 226 (97,8%) było polskojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 283 osób, pojawiło się 3 ewangelików a wszyscy zadeklarowali polskojęzyczność. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 r. na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 14 kompanii w Skoczowie. W 1945 r. Bielowicko utraciło samodzielność jako gmina, wschodząc kolejno w skład: gminy Grodziec, gromady Grodziec (od 1954 r.) i od 1973 r. gminy Jasienica.

- **Biery (niem. Bierau, Beyersdorf, cz. Běry)** - wieś została założona przez właścicieli Grodźca w XVI w. Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od imienia Biera (Biernat), pierwotnie mogła też brzmieć Borowy. Po raz pierwszy pojawiła się na mapie księstwa oświęcimskiego i zatorskiego autorstwa Stanisława Porębskiego, wydanej w 1563 r. w Wenecji jako "Birowy". Ponadto istnieje dokument księcia cieszyńskiego Adama Wacława wystawiony w Cieszynie we wtorek po niedzieli Misericordia 1610 r., w którym potwierdził on dawne przywileje nadane przez przodków księcia Krzysztofowi Grodzieckiem z Brodów na Grodźcu. Jeden z przywołanych przywilejów został wystawiony przez Wacława III Adama we wtorek, w dzień św. Jadwigi, w 1554 r. "na wsie Grodziec a na Birowy". W 1782 r. urodził się w Bierach Józef Bożek – późniejszy wynalazca i konstruktor pojazdów z napędem parowym, działający w Pradze.

Po zniesieniu poddaństwa miejscowość nie ustanowiła samodzielnej gminy, lecz stała się częścią gminy Świątoszówka w powiecie sądowym Skoczów powiatu politycznego Bielsko na Śląsku Austriackim. Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w Bierach będących wówczas częścią Świątoszówki w 47 budynkach na obszarze 217 hektarów mieszkało 444 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 204,6 os./km², z tego 395 (89%) mieszkańców było katolikami, 42 (9,5%)

ewangelikami a 7 (1,6%) wyznawcami judaizmu, 436 (98,2%) było polsko- a 8 (1,8%) niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 499 osób. W czasie działań wojennych zimą i wiosną 1945 r., gdy przez szereg tygodni utrzymywała się w pobliżu linia frontu, Biery zostały zniszczone w 60%.

- **Grodziec (cz. Hradec, niem. Grodzietz)** - miejscowość została po raz pierwszy wzmiankowana w łacińskim dokumencie "Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis" (Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego) spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna w latach 1295–1305 jako Grodische villa Snessonis. Wieś znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. księstwa cieszyńskiego. Jednakowoż zapis w "Liber foundationis..." jednoznacznie sugeruje, że owa Grodische, wioska Snessona jest starsza od pozostałych wiosek położonych pomiędzy Skoczowem a Czechowicami, wśród których została wymieniona, a gdzieś obok niej istniała druga osada o podobnej nazwie i to jeszcze starsza, gdyż w owym dokumencie nie została wymieniona w ogóle. Z położenia wioski Snessona wynika niewątpliwie, że chodzi o współczesny Grodziec, natomiast drugie Grodische utożsamia się z Grodziszczem, obecnie w granicach gminy Cierlicko w Czechach. Nazwa miejscowości wywodzi się od staropolskiej nazwy *gordъ – gród oznaczającej „umocnienie, ogrodzoną osadę” o charakterze obronnym. Tak więc nazwa wsi sugeruje funkcjonowanie tu gródka i podległej mu osady rządzącej się prawem polskim. Gródkiem tym była zapewne drewniana warownia powstała być może jeszcze w czasie funkcjonowania kasztelanii cieszyńskiej, przy trakcie handlowym z Krakowa przez Cieszyn na Morawy. Z końcem XIV w. na jej powstał murowany dwór obronny. Z 1447 r. pochodzi pierwsza wzmianka o grodzieckiej parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła i Męczennika, liczyła wówczas ok. 90 parafian. Jeszcze w XV w. Grodziec od księcia cieszyńskiego Kazimierza II otrzymała rodzina szlachecka pochodząca z Brodów herbu Radwan, która następnie przyjęła swoje nazwisko od nazwy tej miejscowości: Grodzieccy (też Grodecy). Kolejnymi po Grodzieckich właścicielami zamku i wsi byli: Marklowscy, Sobkowie, Larischowie, ponownie Marklowscy, Erdmannowie, Kalischowie, Zoblowie, Franciszek Strzygowski i Ernest Habicht. Ten ostatni, władający dobrami w latach 1927–1939, stworzył na zamku dużą kolekcję muzealno-biblioteczną (rozproszoną po różnych muzeach w latach 40. XX w.). Po likwidacji w Austrii struktur feudalnych w 1848 r. (a więc i Księstwa Cieszyńskiego) Grodziec wszedł w skład powiatu bielskiego.

Pierwszego czerwca 1888 r. został otwarty szlak kolejowy austro-węgierskiej Kolei Miast Śląskich i Galicyjskich poprowadzonej z Kalwarii Zebrzydowskiej do Kojetina. Na obrzeżach miejscowości zlokalizowano przystanek kolejowy - Grodziec Śląski budynek z 1888 r. Według austriackiego spisu ludności z 1888 r. w 71 budynkach w

miejsowości mieszkało wówczas 569 osób (303 mężczyzn oraz 266 kobiet) z tego 878 mieszkańców było katolikami, 108 ewangelikami, a 3 wyznawcami judaizmu, 542 było polsko-, 20 niemiecko-, a 6 czeskojęzycznymi. Kolejny spis z 1900 r. zanotował, że w 75 budynkach w Grodźcu na obszarze 973 hektarów mieszkało 567 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 58,3 os./km². 513 (90,5%) mieszkańców było katolikami, 46 (8,1%) ewangelikami a 8 (1,4%) wyznawcami judaizmu, 529 (93,3%) było polsko-, 31 (5,5%) niemiecko-, a 3 czeskojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 654 osób. W latach 1945–1954 r. Grodziec był siedzibą gminy zbiorowej. Po przywróceniu w 1973 r. gmin znalazł się w granicach gminy Jasienica, w latach 1975–1998 należącej do województwa bielskiego. W 1946 r. na terenie dawnych przyzamkowych zabudowań dworskich utworzono Zakład Doświadczalny Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego, od 1962 r. należący do Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego. Do Zakładu Doświadczalnego należał również zamek, w 2005 r. został zakupiony przez prywatnego właściciela.

- **Łownica (cz. Jilovnice, niem. Illownitz lub Niklasdorf)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis" spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Gylownita. Zapis ten (brak określenia liczby łanów, z których będzie płacony podatek) wskazuje, że wieś była w początkowej fazie powstawania (na tzw. surowym korzeniu), co wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII w. na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. piastowskiego (polskiego) księstwa cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (Austrio-Węgry). Na tych terenach istniały pierwsze stawy hodowlane. Znaczny rozwój w hodowli nastąpił od XVII w., kiedy okoliczne ziemie zakupił ród Byszyńskich. Byli dobrymi gospodarzami, dbali o gospodarkę rybną, a także otrzymali prawa do wyrębu w lasach książęcych. Nie ominął ich jednak kryzys powstały w wyniku wojny trzydziestoletniej, która na Ziemi Cieszyńskiej dokonała spustoszenia i znacznych zniszczeń. Przejęcie władzy na Śląsku Cieszyńskim przez Habsburgów i utworzenie zarządzającej w ich imieniu majątkami Komory Cieszyńskiej spowodowało, że zaczęto ściągać na te tereny różnych specjalistów. W ten sposób na obszar Łownicy trafił pracujący w austriackich ośrodkach karpiowych i pstrągowych Austriak z pochodzenia Thomas Dubisch. Niepiśmienny praktyk rybacki, mianowany arcyksiążęcym mistrzem rybackim,

zarządzał całością gospodarki rybnej na stawach w Iłownicy i sąsiednim Landeku. Przełomową datą w jego karierze, a także hodowli karpia, był rok 1868, kiedy wprowadził nowy system stopniowego przenoszenia ryb będących w odpowiednim stadium hodowli do innych, świeżo zalanych i żyznych stawów, co w znacznym stopniu podniosło produkcję.

Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 112 budynkach w Iłownicy na obszarze 797 hektarów mieszkało 725 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 91 os./km² 704 (97,1%) mieszkańców było katolikami, 18 (2,5%) ewangelikami a 3 wyznawcami judaizmu, 721 (99,4%) było polsko- a 3 niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 744 osób.

- **Jasienica (niem. Heinzendorf, cz. Jasenice)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis" spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 r. w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Gessenita debent esse XI mansi solubiles. Zapis ten oznaczał, że wieś zobowiązana została do płacenia dziesięciny z 11 łanów większych. Jej powstanie wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII w. na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Większość osadników była początkowo pochodzenia słowiańskiego (polskiego), na co wskazuje nazwa, pochodząca najprawdopodobniej od jesionów porastających niegdyś podmokły teren wsi. Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 piastowskiego (polskiego) księstwa cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (Austro-Węgry). Położona była na szlaku solnym wiodącym z Wieliczki na Morawy. W sprawozdaniu z poboru świętopietrza z 1335 r. w diecezji wrocławskiej na rzecz Watykanu sporządzonego przez nuncjusza papieskiego Galharda z Cahors wśród 10 parafii archiprezbiteratu w Cieszynie wymieniona jest parafia w miejscowości Hankendorf, którą można teoretycznie identyfikować z miejscowością Heyczendorff (Heinzendorf), czyli Jasienicą, wymienioną w podobnym sprawozdaniu archidiacona opolskiego Mikołaja Wolffa z 1447 r. wśród 51 parafii w archiprezbiteracie cieszyńskim. Tak więc założenie miejscowej parafii pw. św. Jerzego można przypisać na początek XIV w. Na podstawie wysokości opłaty w owym sprawozdaniu liczbę ówczesnych parafian (we wszystkich podległych wioskach) oszacowano na 225. Początkowo wieś stanowiła własność książąt cieszyńskich. W 1424 r. znalazła się w okręgu milowym Bielska. Na dyplomie zastawu Frydka Ernestowi z Tworkowa z 1434 r. wśród poręczycieli wystąpił krewny Ernesta, Andrzej piszący się na Jasenicy. Andrzej sprzedał część wsi Janowi Boryńskiemu, od imienia którego prawdopodobnie wzięta się niemieckojęzyczna nazwa patronimiczna Heinzendorf, czyli wieś Jana. W drugiej połowie XV w. Jan Boryński był już posiadaczem całej wsi. W 1452 r. po raz kolejny w dokumencie książęcym, Bolesława II cieszyńskiego, pojawiła się nazwa Heinzendorf. W 1465 r. Jan Boryński otrzymał od Kazimierza II zezwolenie na założenie karczmy i

warzenie piwa w Jasienicy. Z czasem obie części wsi się zrosły i obie nazwy stosowano zamiennie. Za panowania Wacława III Adama (1545–1579) duża część mieszkańców Jasienicy przeszła na luteranizm. W roku 1572 r. wieś weszła w skład nowo powstałego bielskiego państwa stanowego, przekształconego w 1752 r. w księstwo bielskie. W roku 1679 Jasienica zmieniła nazwę na laschenitz, a w 1688 r. na Heinzendorf, co może świadczyć o silnych wpływach osiadłych tam kolonistów niemieckich. W związku z uruchomieniem w roku 1784 tzw. szosy cesarskiej biegnącej przez Jasienicę, powstała we wsi stacja pocztowa. Dwa lata później wybudowano szkołę jednoklasową. Rozwój miejscowości uległ przyspieszeniu w XIX w., co wiązało się z uprzemysłowieniem Bielska i Skoczowa. Pierwszego czerwca 1888 r. został otwarty szlak kolejowy austro-węgierskiej Kolei Miast Śląskich i Galicyjskich poprowadzonej z Kalwarii Zebrzydowskiej do Kojetina. W miejscowości zlokalizowana została stacja kolejowa - Jaworze-Jasienica z 1888 r. Ważnym wydarzeniem w historii wsi było założenie w roku 1881 przez wiedeńczyka Josefa Hoffmana fabryki mebli giętych. W 1913 r. zakład zatrudniał 700 robotników i produkował około 300 tys. sztuk mebli rocznie. Od 1923 r. fabryka nosiła firmę Thonet-Mundus. Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 247 budynkach w Jasienicy na obszarze 1188 hektarów mieszkało 2048 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 172,4 os./km², z tego 848 (41,4%) mieszkańców było katolikami, 1155 (56,4%) ewangelikami, a 45 (2,2%) wyznawcami judaizmu, 1930 (94,2%) było polsko-, 105 (5,1%) niemiecko-, a 4 (0,2%) czeskojęzycznymi. Do 1910 r. liczba budynków wzrosła o 17, a mieszkańców o 317. 1114 (47,1%) było katolikami, 1212 (51,2%) ewangelikami, 23 (1%) Żydami, a 16 było jeszcze innej religii, 1800 (76,3%) było polsko-, 539 (22,8%) niemiecko-, 6 (0,3%) czeskojęzycznymi, a 14 (0,6%) posługiwało się jeszcze innym językiem. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość – Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 r. na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 11 kompanii w Bielsku. Po II wojnie światowej w Jasienicy osiedliła się grupa Polaków wysiedlonych z Kresów Wschodnich, a w 1953 r. przesiedleńcy z załanego przez Zbiornik Goczałkowski Zarzecza.

- **Lanek (niem. Landeck)** - wieś została założona w połowie XVI w. przez właściciela Rudzicy, Wacława Rudzkiego, przy pomocy osadników niemieckich. Została po raz pierwszy wzmiankowana w 1564 r., w dokumencie księcia Wacława III Adama z 8 maja, w którym podarował on Wacławowi Rudzkiemu kawał lasu w pobliżu Rudzicy na granicy z istniejącym już Landekiem.

Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 41 budynkach na obszarze 448 hektarów mieszkało 347 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 77,5 os./km². 343 (98,8%) mieszkańców było katolikami, 1 ewangelikiem a 3 wyznawcami judaizmu, 340 (98%) było polsko- a 2 niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców spadła do 302 osób. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na

których leży miejscowość – Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 r. na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 13 kompanii w Strumieniu.

- **Łazy (cz. Lazy)** - w przeprowadzonych w latach 90. XX w. powierzchniowych badaniach na obszarze miejscowości odkryto ślady kilkuhektarowego osiedla wyżynnego z okresu lateńskiego, w którym wytapiano również żelazo. Brak jednak przeprowadzonych badań wykopaliskowych nie pozwala na przypisanie ich konkretnym kulturom. Miejscowość po raz pierwszym wzmiankowana została około 1305 r. jako Lazy, aczkolwiek prawdopodobnie jest to wieś o dużo starszym rodowodzie i istniała już w czasach funkcjonowania kasztelanii cieszyńskiej, na prawie polskim. Następnie znajdowała się w granicach utworzonego w 1290 r. Księstwa Cieszyńskiego, a w latach 1573/1577-1594 w granicach wydzielonego z niego skoczowsko-strumieńskiego państwa stanowego.

Pierwsze wzmianki na temat demografii pochodzą ze sprawozdania Reginalda Kneifela, który zebrał informację na temat każdej z miejscowości Śląska Cieszyńskiego. Według tych danych z końca XVIII w. miejscowość zamieszkiwały 184 osoby. Według danych ze Schematyzmu parafii w Grodźcu z 1847 r., wieś liczyła 231 osób, z tego 193 było katolikami, a 38 ewangelikami. Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 39 budynkach w Łazach na obszarze 349 hektarów mieszkało 240 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 68,8 os./km² z tego 199 (82,9%) mieszkańców było katolikami a 41 (17,1%) ewangelikami, 239 (99,6%) było polskojęzycznymi a 1 niemieckojęzyczna. Do 1910 r. liczba mieszkańców zwiększyła się o 4 osoby.

- **Mazańcowice (cz. Mazančovice, niem. Matzdorf)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis", spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 r. w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Mansanczowicz. Zapis ten (brak określenia liczby łanów, z których będzie płacony podatek) wskazuje, że wieś była w początkowej fazie powstawania (na tzw. surowym korzeniu), co wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII w. na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowoczynszową). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. piastowskiego (polskiego) Księstwa Cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (Austro-Węgry). Od 1785 r. działała tu katolicka szkoła ludowa, a od 1794 r. ewangelicka

Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 191 budynkach na obszarze 821 hektarów mieszkało 1621 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 197,4 os./km². 1092 (67,4%) mieszkańców było katolikami, 511 (31,5%) ewangelikami a 18 (1,1%) wyznawcami judaizmu, 1312 (94%) było polsko-, 93 (5,7%) niemiecko-, a 3 czeskojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców spadła do 1583 osób. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość – Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 roku na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 11 kompanii w Bielsku. W latach 1954–1972 wieś należała i była siedzibą władz gromady Mazańcowice.

- **Międzyrzecze Górne (cz. Horní Meziříčí, niem. Ober Kurzwald)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis" spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 r. w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Mesisrozha debent esse XL mansi solubiles. Zapis ten oznaczał, że wieś zobowiązana została do płacenia dziesięciny z 40 łanów większych. Jej powstanie wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII w. na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. piastowskiego (polskiego) Księstwa Cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (Austro-Węgry). Założona na przełomie XIV i XV w. parafia św. Marcina Biskupa i Wyznawcy w połowie XV w. liczyła stosunkowo dużo parafian w porównaniu do innych parafii księstwa cieszyńskiego, tj. 285. Do schyłku średniowiecza wieś pozostawała własnością szlachecką. W drugiej ćwierci XV w. w Międzyrzeczu osiadła ludność niemiecka zakładając osadę Konradiswalde (las Konrada), z czasem przezwana Kurzwaldem i Międzyrzeczem Górnym. W 1572 r. zarówno Międzyrzecze Dolne jak i Górne weszły w skład powstałego wówczas stanowego państwa bielskiego.

Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 210 budynkach w Międzyrzeczu Górnym na obszarze 1454 hektarów mieszkało 1561 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 107,36 os./km² z tego 436 (27,9%) mieszkańców było katolikami, 1095 (70,2%) ewangelikami a 30 (1,9%) wyznawcami judaizmu, 974 (62,4%) było niemiecko-, 581 (37,2%) polsko-, a 6 (0,4%) czeskojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 1642 osób. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 r. na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli

lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 11 kompanii w Bielsku.

- **Międzyrzecze Dolne (cz. Dolní Meziříčí, niem. Nieder Kurzwald)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis" spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 r. w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Mesisrozha debent esse XL mansi solubiles. Zapis ten oznaczał, że wieś zobowiązana została do płacenia dziesięciny z 40 łanów większych. Jej powstanie wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII wieku na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Nazwa wywodzi się od polskiej nazwy międzyrzecze oznaczającej obszar położony pomiędzy dwiema rzekami, a więc najstarsi jej mieszkańcy byli etnicznie polscy (słowiańscy). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. piastowskiego (polskiego) księstwa cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii). W 1572 r. zarówno Międzyrzecze Dolne jak i Górne weszły w skład powstałego wówczas bielskiego państwa stanowego.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego wydany na przełomie XIX i XX wieku notuje nazwę miasta pod polską nazwą Międzyrzecze oraz niemiecką Kurzwald. Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 120 budynkach w Międzyrzeczu Dolnym (wraz z przysiółkiem Franciszkowice) na obszarze 779 hektarów mieszkało 938 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 120,4 os./km² z tego 606 (64,6%) mieszkańców było katolikami, 327 (34,9%) ewangelikami a 5 wyznawcami judaizmu, 925 (98,6%) było polsko- a 13 (1,4%) niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 908 osób, w tym osób polskojęzycznych do 846 (93,2%), zaś niemieckojęzycznych wzrosła do 62 (6,8%)[13]. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 r. na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 11 kompanii w Bielsku.

- **Roztropice (niem. Rostropitz)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis" spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 r. w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci item in Rotropiz. Zapis ten (brak określenia liczby łanów, z których będzie płacony podatek) wskazuje, że wieś była w początkowej fazie powstawania (na tzw. surowym korzeniu), co wiąże się z

przeprowadzaną pod koniec XIII w. na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. piastowskiego (polskiego) księstwa cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (Austro-Węgry).

Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 61 budynkach w Roztropicach na obszarze 575 hektarów mieszkało 432 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 75,1 os./km². z tego 327 (75,7%) mieszkańców było katolikami, 96 (22,2%) ewangelikami a 9 (2,1%) wyznawcami judaizmu, 417 (96,5%) było polsko- a 9 (2,1%) niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 441 osób, z czego 340 (77,1%) było katolikami, 98 (22,2%) ewangelikami a 3 żydami, 433 (98,2%) polsko- a 8 (1,8%) niemieckojęzycznymi.

- **Rudzica (cz. Rudice, niem. Riegersdorf)** - miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana została w dokumencie "Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis" spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna ok. 1305 w szeregu wsi zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupstwu we Wrocławiu, w postaci *iltem in Rudgeri villa primo silva inciditur*. Zapis ten oznaczał, że właśnie w momencie spisywania dokumentu karczowano las pod założenie wsi, a więc dopiero powstawała na tzw. surowym korzeniu, co wiąże się z przeprowadzaną pod koniec XIII w. na terytorium późniejszego Górnego Śląska wielką akcją osadniczą (tzw. łanowo-czynszową). Wieś politycznie znajdowała się wówczas w granicach utworzonego w 1290 r. piastowskiego (polskiego) Księstwa Cieszyńskiego, będącego od 1327 r. lennem Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (Austro-Węgry). W sprawozdaniu z poboru świętopietrza z 1335 r. w diecezji wrocławskiej na rzecz Watykanu sporządzonego przez nuncjusza papieskiego Galharda z Cahors wśród 10 parafii archiprezbiteratu w Cieszynie wymieniona jest parafia w miejscowości *villa Rudgeri*, czyli Rudzicy. Miejskowa parafia katolicka powstała więc w okresie lokacyjnym. Została ponownie wymieniona w podobnym spisie sporządzonym przez archidiacona opolskiego Mikołaja Wolffa w 1447 r. pod nazwą *Rudgersdorff*. Nazwa *Rudgersdorf* (wieś *Rudgera*) wskazuje, że wieś była zasiedlona i zamieszkiwana głównie przez osadników niemieckich, jednak w 1452 r. w dokumencie niemieckojęzycznym wystąpiła niejako polska nazwa *Raudit*, przy czym nie było to proste tłumaczenie z niemieckiego. Owa nazwa *Rudzica* jest topograficzna i nawiązuje do rudej wody w rzece. W przeszłości funkcjonowała *Rudzica Mała* (na *Maley Rudiczy*, m.in. w dokumencie z 1600 r.) oraz *Rudzica Wielka*

(na Welkj Rudicy, m.in. w dokumencie z 1603 r.). Z czasem w języku niemieckim utrwaliła się forma Riegersdorf (Groß und Klein Riegersdorf, 1754; Riege Riegersdorf Groß und Klein, polnisch: Rudzica, 1804). Rudzica była pierwotnie wsią szlachecką. Brak dokładnych danych nie pozwala mówić o jej pierwszych właścicielach. Już w dokumencie z 1558 r. występuje niejaki Dudczky (zapewne powinno być Rudczky) z Rudz a na Rudicy, zaś w 1573 r. notowany jest Ruczky in Riegersdorf. W 1608 r. Rudzica stała się własnością Jerzego Sobka z Kornic. Rozwój gospodarki folwarcznej wiązał się z uciskiem i wyzyskiem chłopów, co doprowadziło m.in. do buntu chłopskiego w 1746 r. Spadkobiercy Jerzego Sobka w 1752 r. sprzedali wieś Jerzemu Skrbeńskiemu. Na przełomie XVIII i XIX w. właścicielem wsi został hrabia Larisch, a po nim hrabia Hawer Łódzia Poniński. Od niego też poszła nazwa rudzickiego folwarku: "Ponienka". W 1802 r. wieś nabyła Komora Cieszyńska i w jej posiadaniu pozostała ona do końca I wojny światowej. Po zniesieniu poddaństwa miejscowość ustanowiła gminę w powiecie sądowym strumińskim powiatu politycznego Bielsko na Śląsku Austriackim.

Według austriackiego spisu ludności z roku 1900 r. w 168 budynkach w Rudzicy na obszarze 1148 hektarów mieszkało 1213 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 105,7 os./km². z tego 1077 (88,8%) mieszkańców było katolikami, 130 (10,7%) ewangelikami a 6 (0,5%) wyznawcami judaizmu, 1170 (96,5%) było polsko-, 20 (1,6%) niemiecko- a 10 (0,8%) czeskojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 1339 osób, z czego 1206 (90,1%) było katolikami, 131 (9,8%) ewangelikami a 2 żydami, 1307 (97,8%) polsko- a 30 (2,2%) niemieckojęzycznymi. Pod względem politycznym miejscowość była zdominowana przez Związek Śląskich Katolików. W pierwszych powszechnych wyborach do parlamentu wiedeńskiego w latach 1907 i 1911 dwukrotnie wygrał tu Józef Londzin, w 1907 r. otrzymując 135 z 227 a w 1911 r. 195 z 235 głosów. W mniejszości byli tu zwolennicy Śląskiej Partii Ludowej. W 1911 r. jej przywódca, Józef Koźdoń, zdobył tu ok. 15%, nieco więcej niż stanowiąca ok. 10% społeczność ewangelicka. Aczkolwiek po zakończeniu I wojny światowej, kiedy doszło do czechosłowacko-polskiego konfliktu granicznego, inżynier Obracaj oceniał, że ślązakowcy stanowili nawet 40% mieszkańców wsi.

- **Świątoszówka (cz. Světošůvka, niem. Swientoschuwka)** - miejscowość została prawdopodobnie po raz pierwszy wzmiankowana w dokumencie protekcyjnym biskupa wrocławskiego Wawrzyńca z dnia 25 maja 1223 r. wydanym na prośbę księcia opolsko-raciborskiego Kazimierza dla klasztoru premonstrantek w Rybniku, w którym to wymieniono około 30 miejscowości mających im płacić dziesięcinę. Pośród 14 miejscowości kasztelanii cieszyńskiej wymieniony jest również Suenschi(e)zi, które można identyfikować ze Świątoszówką. Nazwa może pochodzić od osadnika

Świętosza. Wieś politycznie znajdowała się początkowo w granicach piastowskiego (polskiego) księstwa opolsko-raciborskiego. W 1290 r. w wyniku trwającego od śmierci księcia Władysława opolskiego w 1281/1282 rozdrobnienia feudalnego tegoż księstwa powstało nowe księstwo cieszyńskie, w granicach którego znalazła się również Świętoszówka. Od 1327 r. księstwo cieszyńskie stanowiło lenno Królestwa Czech, a od 1526 r. w wyniku objęcia tronu czeskiego przez Habsburgów wraz z regionem aż do 1918 r. w monarchii Habsburgów (potocznie Austrii).

Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 26 budynkach w Świętoszówce (bez Bierów) na obszarze 150 hektarów (według spisu z 1910 r.) mieszkało 240 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 160 os./km² z tego 220 (91,7%) mieszkańców było katolikami a 20 (8,3%) ewangelikami, 228 (95%) było polsko- a 8 (3,3%) niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. liczba mieszkańców wzrosła do 251 osób. Po zakończeniu I wojny światowej tereny, na których leży miejscowość - Śląsk Cieszyński stał się punktem sporu pomiędzy Polską i Czechosłowacją. W 1918 r. na bazie Straży Obywatelskiej miejscowi Polacy utworzyli lokalny oddział Milicji Polskiej Śląska Cieszyńskiego, który podlegał organizacyjnie 14 kompanii w Skoczowie.

- **Wieszczęta (niem. Wiestschont, Wieschtzend, Wieschtont, cz. Věščút)** - "wieś Wieszcza" powstały w XVI w. jako osada zagrodnicza. Po raz pierwszy wzmiankowane zostały w 1577 r. Do 1594 r. Wieszczęta znajdowały się w granicach wydzielonego z księstwa cieszyńskiego skoczowsko-strumieńskiego państwa stanowego. Następnie miejscowość dzieliła na powrót losy księstwa cieszyńskiego do połowy XIX w. W 1849 r. weszła w skład powiatu bielskiego, tworząc gminę wiejską. Według austriackiego spisu ludności z 1900 r. w 18 budynkach w Wieszczętach na obszarze 198 hektarów mieszkało 120 osób, co dawało gęstość zaludnienia równą 60,6 os./km² z tego 53 (44,2%) mieszkańców było katolikami, 65 (54,2%) ewangelikami a 2 (1,7%) wyznawcami judaizmu, 115 (95,8%) było polsko- a 5 (4,2%) niemieckojęzycznymi. Do 1910 r. przybyło: 1 budynek i 17 mieszkańców, z czego 12 katolików i 7 ewangelików, wszyscy zaś byli polskojęzyczni[8]. W 1945 r. utraciła samodzielność jako gmina, wschodząc kolejno w skład: gminy Grodziec, gromady Grodziec (od 1954) i od 1973 r. gminy Jasienica.

6.1. Krajobraz kulturowy – zespoły i założenia obszarowe, parki kulturowe i krajobrazowe

Zgodnie z tekstem ustawy krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Najcenniejszym zabytkowym założeniem krajobrazowym Gminy Jasienica jest zespół zamkowo-parkowo-folwarczny w Grodźcu, w którego skład wchodzi: zamek 1542-1580 r. (rej. zab. A-141/76), park zamkowy XVII-XIX w. (rej. zab. A-141/76), ruiny kaplicy d. kościoła pw. św. Bartłomieja w parku zamkowym z XV-XVI w., 1566-1574 r. (rej. zab. A/1021/22), pomnik nagrobny na cmentarzu obok ruin z pocz. XIX w., czworaki w zespole zamkowo-parkowym z 2 poł. XIX w., mostek kamienny w parku zamkowym XVIII w. na potoku Tchórzowka (rej. zab. A-546/88), młyn nr 39 z 2 poł. XIX w., oficyna mieszkalna nr 3 z 2 poł. XVIII w. (rej. zab. A/1020/22), spichlerz murowany z 2 poł. XIX w., obora z 2 poł. XIX w., stajnia murowana ok. 1920 r. stodoła 1, murowana z ok. 1910 r., stodoła 2 murowana z 2 poł. XIX w.

Również w Grodźcu związany z kompleksem zamkowym jest park leśny na wzgórzu Goruszka z kaplicą grobową Zobłów z 2 poł. XIX w.

Landek - zespół dworsko-folwarczny, zbudowany przed 1836 r. (ob. Zakład Doświadczalny Gospodarki Stawowej PAN w Gołyszu, Gospodarstwo Landek), w skład którego wchodzi: dwór, park dworski, obora z 2 poł. XIX w., spichlerz z 2 poł. XIX w. stodoła I z 2 poł. XIX w. stodoła II z 2 poł. XIX w.

Mazańcowice - zespół dworsko-parkowy nr 80, z k. XVIII w., 1 poł. XIX w., , w skład którego wchodzi: dwór z 1 poł. XIX w., budynek mieszkalny (dawna gorzelnia) z 2 poł. XIX w. budynek mieszkalny (dawna wozownia) z pocz. XX w. park z aleją dojazdową z k. XVIII w.

Rudzica - zespół dworsko-parkowy: dwór z 1 poł. XVII w. (rej. zab. A-175/76), park dworski z 1 poł. XVII w.

6.2. Szlaki kulturowe

Szlak Architektury Drewnianej

W 2002 r. Marszałek Województwa Śląskiego podpisał porozumienie z Marszałkami Województwa Małopolskiego i Podkarpackiego w sprawie wspólnego wypromowania Szlaku Architektury Drewnianej. Na szlaku jest 5 pętli, łączy on przede wszystkim najciekawsze przykłady drewnianej architektury sakralnej, oraz ciekawe przykłady drewnianej architektury świeckiej.

Przez Gminę Jasienica przebiega element szlaku architektury drewnianej - Pętla Pszczyńska: Pszczyna – Ćwiklice – Grzawa – Miedźna – Góra – Jawiszowice – Wilamowice – Stara Wieś – Bestwina – Bielsko-Biała - Komorowice – Jasienica – Bielowicko – Skoczów – Ogrodzona – Zamarski – Kończyce Wielkie – Kaczyce – Zebrzydowice – Pielgrzymowice – Strumień – Wiśła Mała – Łąka – Pszczyna (135 km). Pętla jest fragmentem trasy głównej i ma połączenie z Pętlą Rybnicką (Pielgrzymowice – Jastrzębie Zdrój lub Zebrzydowice – Gołkowice) oraz odcinek wspólny z Pętlą Beskidzką (Bielsko-Biała Komorowice – Skoczów).

Szlakiem architektury drewnianej na terenie gminy Jasienica objęty jest drewniany kościół parafialny rzymskokatolicki w Bielowicku pw. św. Wawrzyńca z 1701 r. (rej. zab. A-139/76).

6.3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych (A) województwa śląskiego

Poniżej przedstawiono wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych
(A)
województwa śląskiego

	Obiekt	Nr	Nazwa ulicy mająca charakter zwyczajowo przyjęty i nie stanowiąca nazwy urzędowej	Zakres ochrony	Rejestr zabytków
BIELOWICKO					
1	Kościół pw. św. Wawrzyńca	84 przy nr	Centralna	obiekt w ramach ogrodzenia wraz z wyposażeniem wnętrza	1) A/139/76 i 140/76 bielskie 2) 862/68 katowickie 3) 24/60 katowickie 4) R/303/50 śląsko-dąbrowskie
GRODZIEC					
1	Kościół pw. św. Bartłomieja		Kościelna	obiekt w obrysie murów zewnętrznych - zgodnie z planem	A/371/12 śląskie
2	Plebania parafii pw. św. Bartłomieja	12	Kościelna	budynek	A/828/2021 śląskie 1) A/142/76 bielskie 2) 31/60 katowickie

3	Zamek wraz z parkiem	1	Dworska	w ramach ogrodzenia w granicach określonych na załączniku graficznym do decyzji z 04.03.2016 r.	2) A/141/76 bielskie 3) 30/60 katowickie 4) R.369/52 katowickie
4	Oficina	3	Dworska	budynek	A/1020/22 śląskie 1) A/143/76 bielskie 2) 32/60 katowickie
5	Ruiny kaplicy (potem kościoła) na terenie starego zamku obronnego		Dworska	obiekt	A/1021/22 śląskie R 417 stalinogrodzkie
6	Mostek kamienny w zespole zamkowo-parkowym			po między działkami nr 122 a 106/2	A/576/88 bielskie
7	Dom drewniany pod adresem Grodziec 152 w miejscowości Grodziec, gm. Jasienica, zlokalizowany na działce ewidencyjnej nr 257, obr. 0003 Grodziec, gm. Jasienica, pow. bielski, woj. śląskie	152	Górna	zakres wpisu do rejestru zabytków obejmuje w całości ww. budynek – zgodnie z oznaczeniem na załączonej mapie, stanowiącej integralną część niniejszej decyzji	A/942/2022 śląskie
IŁOWNICA					
1	Dwór	2	Sadzonka		1) A/146/76 bielskie 2) 35/60 katowickie
JASZENICA					
1	Kościół pw. św. Jerzego		Kościelna	obiekt wraz z	1) A/147/76

				wyposażeniem wnętrza i najbliższym otoczeniem	bielskie 2) 37/60 katowickie 3) R 255 śląsko- dąbrowskie
2	Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. św. Jerzego	33	Kościelna		1) A/148/76 bielskie 2) 36/60 katowickie
3	Kościół ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego		Zdrowotna	obiekt w granicach działki nr 298- tj. cmentarz	A/829/2021 śląskie A/453/86 bielskie
4	Budynek ewangelickiej szkoły wyznaniowej, obecnie budynek parafialny	109	Międzyrzecka	obiekt w obrysie murów zewnętrznych - zgodnie z planem	A/351/11 śląskie
5	Dom (nie istnieje)	125	Słoneczna	XVIII w.	1) A-149/76 bielskie 2) 869/68 katowickie
MAZAŃCOWICE					
1	Kościół pw. św. Marii Magdaleny na dz. 2888 - budynek plebanii na dz. 2893 - teren w granicach działek 6/2, 6/4 przyległy do ww. obiektów	171	Komorowicka	obiekty oraz teren kościelny na wskazanych działkach - zgodnie z planem	A/471/2016 śląskie
2	Dom (nie istnieje)	10		obiekt wraz z najbliższym otoczeniem	875/68 katowickie
3	Dom (nie istnieje) skreślony z rejestru zabytków	69		obiekt wraz z najbliższym otoczeniem	876/68 katowickie 163/76 bielskie
MIĘDZYRZECZE DOLNE					
1	Dom (całość obiektu i najbliższe otoczenie)	59	Łigocka Wapienicka	obiekt wraz z najbliższym otoczeniem	1) A/170/76 bielskie 2) 880/68 katowickie
2	Dom (ob. gospodarczy)	143	Dobrego	obiekt wraz z	1) A/172/76

			Pasterza	najbliższym otoczeniem	bielskie 2) 882/68 katowickie
MIĘDZYRZECZE GÓRNE					
1	Kościół drewniany parafialny pw. św. Marcina (nie istnieje, spalony - skreślony z rejestru) teren na którym stał kościół, z wyposażeniem wnętrza i starodrzewem w ramach ogrodzenia		Centralna	obiekt (skreślony) wraz z wyposażeniem, w ramach ogrodzenia	1) A/164/76 bielskie 2) 49/60 katowickie 3) R/267 śląsko-dąbrowskie
2	Kościół ewangelicko-augsburski		Centralna	obiekt w obrysie murów zewnętrznych - zgodnie z planem	A/123/04 śląskie
3	Stodoła drewniana ośmioboczna (nie istnieje) skreślona z rejestru zabytków	42 przy nr			166/76 bielskie 50/60 katowickie
4	Dom (nie istnieje)	21	Jasienicka	obiekt wraz z najbliższym otoczeniem	167/76 bielskie 878/68 katowickie
5	Dom	36 (przy nr 291)	Centralna	całość obiektu i najbliższe otoczenie	1) A/168/76 bielskie 2) 877/68 katowickie
6	Dom	53	Centralna	całość obiektu i najbliższe otoczenie	1) A/169/76 bielskie 2) 879/68 katowickie
7	Dom	138	Jasienicka	całość obiektu i najbliższe otoczenie	1) A/171/76 bielskie 2) 881/68 katowickie
RUDZICA					
1	Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Narodzenia Jana Chrzciciela			obiekt wraz z wyposażeniem wnętrza w ramach ogrodzenia	A/830/2021 śląskie 1) A/173/76 bielskie 2) 52/60

					katowickie 3) R 343/52 katowickie
2	Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. Narodzenia Jana Chrzciciela	3	Św. Jana Chrzciciela		1) 174/76 bielskie 2) 53/60 katowickie
3	Dwór	1	Zamkowa		1) 175/76 bielskie 2) 54/60 katowickie

6.4. Na terenie Gminy Jasienica znajdują się zabytki ruchome (B) wpisane do rejestru zabytków województwa śląskiego

Poniżej przedstawiono wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych (B) województwa śląskiego

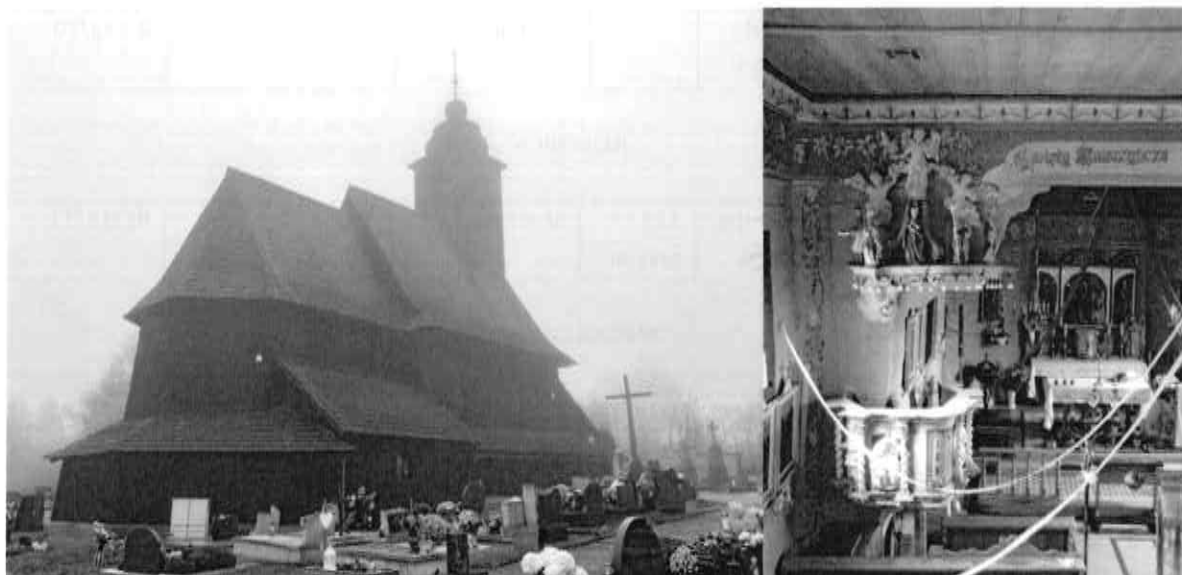
	Obiekt	Nr	Nazwa ulicy mająca charakter zwyczajowo przyjęty i nie stanowiąca nazwy urzędowej	Czas powstania	Rejestr zabytków
BIELOWICKO					
1	Kościół pw. św. Wawrzyńca: tryptyk w ołtarzu głównym		Centralna		B/33/02
2	Kościół pw. św. Wawrzyńca: wyposażenie (ambona, obraz św. Wawrzyńca św. Szczepan, św. Jan Nepomucen, św. Jan Sarkander, Droga Krzyżowa, organy, rzeźby aniołów, obudowa tabernakulum, chorągiew (2 szt.), żyrandol w nawie, kielich, krucyfiks, figura Chrystusa Króla na postumencie na cmentarzu)		Centralna		B/355/2018
GRODZIEC					

1	Kościół pw. św. Bartłomieja: płyta nagrobna Henryka Grodzieckiego		Kościelna		B-173/70
IŁOWNICA					
1	Krzyż przydrożny kamienny z grupą figuralną	125 przy nr	Skoczowska	1825 r.	B/218/11
MAZAŃCOWICE					
1	Figura Upadek pod krzyżem	przy kościele	Komorowicka	1780 r.	B-177/70
2	Krzyż z wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego	przy kościele	Komorowicka	1905 r.	B/311/2016
MIĘDZYRZECZE GÓRNE					
1	Kościół ewangelicko-augsburski: zespół obiektów z wyposażenia (ołtarz główny, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy, trzy kryształowe żyrandole, ławki kościelne, zegar wieżowy, trzy dzwony)		Centralna		B/53/04
2	Kościół pw. św. Marcina - ambona, 4 kwatery tryptyku, polichromia, 4 obrazy dwustronne, chrzcielnica, rzeźba Matki Bożej, obraz "Sacra Conversazione" (nie istnieją, spalone, skreślone z rejestru zabytków)				B-128, 139, 178-182/21/1-7

6.5. Stan zachowania zabytków nieruchomych i ruchomych (wpisanych do rejestru) i wskazania z nim związane:

Bielowicko

Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Wawrzyńca (w trakcie badań dendrochronologicznych przeprowadzonych w 2009 r. na zlecenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jednoznacznie ustalono, że kościół powstał w 1541 r.) i cmentarz parafialny rzymskokatolicki przykościelny (ulożony wokół kościoła) z ok. 1701 r. (rej. zab. A-139/76). Kościół stale użytkowany zgodnie z przeznaczeniem, jak również cmentarz. Kościół utrzymywany prawidłowo, na bieżąco realizowane są prace zabezpieczające zarówno w obrębie bryły jak i wyposażenia świątyni. Na cmentarzu występują zabytkowe pomniki nagrobne, częściowo zaniedbane, wymagające podejmowania działań konserwatorskich i restauratorskich.

Figura Chrystusa Króla na cmentarzu parafialnym rzymskokatolickim przy kościele pw. św. Wawrzyńca na żeliwnym postumencie otoczona żeliwnym łańcuchem z przełomu XIX/XX w. (rej. zab. B/355/2018). Obiekt o wysokich walorach zabytkowych i artystycznych, zachował pierwotną formę. Wymaga prac konserwatorskich.

Grodziec

Zespół zamkowo-parkowy w Grodźcu (rej. zab. A-141/76) obejmuje zamek i park zamkowy z XVII-XIX w. oraz folwark. Zamek i park stanowi własność prywatnego właściciela, który prowadzi sukcesywne prace remontowe (zamek) i pielęgnacyjne (park), zgodnie z zasadami ochrony zabytków. Zamek przeznaczony jest na funkcję reprezentacyjną, muzealną i mieszkalną, park ma charakter rekreacyjny i udostępniony jest dla społeczności lokalnej. Rewaloryzacja parku winna uwzględniać usunięcie współczesnych zabudowań, oraz przebudowę zniekształconej zabudowy historycznej usytuowanej na terenie parku. W 2022 r. zakończył się kompleksowy remont zamku.

Oficyna mieszkalna nr 3 (rej. zab. A/1020/22) w zespole folwarcznym (pryzamkowym) z 2 poł. XVIII w. Obecnie obiekt pełni funkcję "Biura Zespołu Parkowo Zamkowego w Grodźcu Śląskim". Obiekt wymaga doraźnego remontu.

Mostek kamienny w parku zamkowym XVIII w. na potoku Tchórzówka (rej. zab. A-546/88). Zabytkowy mostek znajduje się przy ul. Kościelnej, prowadzącej z centrum miejscowości do kościoła pw. św. Bartłomieja. Mostek liczy sobie ponad 300 lat. Zbudowany został nad potokiem Tchórzówka. Jest to most o konstrukcji łukowej, wykonany z kamienia łamanego pochodzącego z kamieniołomu zlokalizowanym na pobliskim wzgórzu Goruszka. Po mostku tym w przeszłości chodziły dzieci do pierwszej szkoły stojącej po drugiej stronie potoku. Obiekt utrzymuje pierwotną formę i użytkowany jest zgodnie z przeznaczeniem. Wymaga bieżących działań zabezpieczających.

Ruiny kaplicy - d. kościoła pw. św. Bartłomieja w parku zamkowym, murow. XV-XVI w., 1566-1574 r. (rej. zab. A/1021/22). Obiekt w charakterze trwałej ruiny, prawidłowo zabezpieczony przed destrukcją prowizorycznym dachem. Wymaga bieżących działań zabezpieczających. Ze względu na szczególną wartość historyczną zaleca się przeprowadzenie programowych i kompleksowych badań archeologicznych kaplicy i otoczenia stanowiącego dawny cmentarz przykościelny.

Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Bartłomieja z 1910 r. (rej. zab. A/371/12). Obiekt utrzymywany prawidłowo, w 2016 r. przeprowadzono remont dachu z wymianą pokrycia blaszanego, co zapewniło prawidłowe zabezpieczenie kościoła. Planowane obecnie prace związane z remontem wnętrza (konserwacją polichromii Ludwika Konarzewskiego, aranżacją pozostałych ścian).

Płyta nagrobna Henryka Grodzieckiego renesansowa ok. 1587 r., przeniesiona do kościoła (rej. zab. B-173/70). Obiekt wymaga doraźnych prac konserwatorskich.

Plebania kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja nr 12 (rej. zab. A/828/2021) z XVIII w., przebudowana w XIX w. Obiekt funkcjonuje zgodnie z przeznaczeniem, a jego stan techniczny jest dobry. Współcześnie bryła budynku została nieco zniekształcona na skutek wtórnej rozbudowy. Docelowo zaleca się wymianę współczesnej stolarki okiennej na tradycyjną, z wprowadzeniem tradycyjnych podziałów i kwater.

Dom drewniany Grodziec nr 152 (A/942/2022) jeden z nielicznych zachowanych drewnianych budynków na terenie Gminy. Wpisany w 2022 r. do rejestru zabytków obiekt wymaga podjęcia prac konserwatorskich, które przyczynią się do poprawy jego stanu technicznego jak i estetycznego (np. wymiana pokrycia dachowego).

Łownica

Dwór murowany nr 2 pochodzący z 1690 r. (rej. zab. nr A-146/76). Obiekt znajduje się w katastrofalnym stanie, jest zaniedbany, zdewastowany, ulega przyspieszonej degradacji. Zasadniczo jest nieużytkowany, pełni doraźną funkcję gospodarczą. Wymaga podjęcia pilnej interwencji zabezpieczającej, a następnie kompleksowego remontu z wprowadzeniem stosownej funkcji użytkowej. W tym celu Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków opracował stosowną ekspertyzę techniczną z programem zabezpieczenia obiektu.

Krzyż przydrożny kamienny z 1825 r. przy posesji nr 125, dz. nr 984/1, (rej. zab. B/218/11).
Obiekt o wysokich walorach zabytkowych i artystycznych, zachował pierwotną formę.
Kompleksowe prace przeprowadzone w 2022 r.

Jasienica

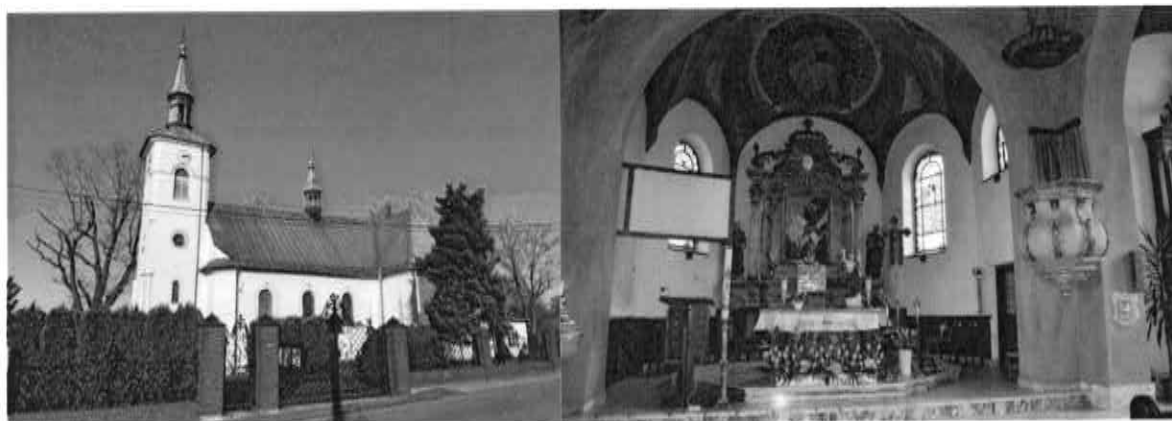

Dawna ewangelicka szkoła wyznaniowa ob. mieszkalny nr 109 z ok. 1845-1850 r. (rej. zab. A/351/11). Obiekt zachował pierwotną bryłę i architekturę. Dach i elewacje po kompleksowym remoncie.

Dom nr 125 z XVIII w. (rej. zab. A-149/76). Nie istnieje. Należy zainicjować działania o skreślenie obiektu (z działką) z rejestru zabytków (wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

Kościół filialny ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego (rej. zab. A/829/2021) wraz z cmentarzem parafialnym przykościelnym z 4 ćw. XIX w. Kościół i cmentarz utrzymane prawidłowo i zgodnie z przeznaczeniem. Zaleca się restaurację zaniedbanych, zabytkowych pomników nagrobnych na terenie cmentarza. Zaleca się utrzymanie bez zabudowy najbliższe otoczenie wokół założenia kościelnego w granicach działek 299/4, 297/2, 299/1, jako strefy widokowej (zgodnie z treścią Gminnej Ewidencji Zabytków).

Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Jerzego (rej. zab. A-147/76) z 1787 r. Kościół utrzymany prawidłowo i zgodnie z przeznaczeniem. Zaleca się utrzymanie bez zabudowy najbliższe otoczenie wokół założenia kościelnego jako strefy widokowej (zgodnie z treścią Gminnej Ewidencji Zabytków).

Plebania kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Jerzego nr 33 (rej. zab. A-148/76), z 2 poł. XVIII w. Obiekt utrzymany prawidłowo i zgodnie z przeznaczeniem. Brak zagrożeń.

Mazańcowice

Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Marii Magdaleny wraz z budynkiem plebanii oraz teren w granicach działek 6/2, 6/4 przyległy do ww. obiektów (rej. zab. A/471/2016). Kościół utrzymywany prawidłowo zgodnie z przeznaczeniem, przeprowadzono remont dachu z wymianą pokrycia blaszanego, co zapewniło prawidłowe zabezpieczenie kościoła. Zaleca się utrzymanie bez zabudowy najbliższe otoczenie od południa jako strefy widokowej (zgodnie z treścią Gminnej Ewidencji Zabytków).

Figura Upadek pod krzyżem z 1780 r. w pobliżu kościoła (rej. zab. B-177/90). Obiekt w stanie zadowalającym po konserwacji w 2006 r., wymaga bieżących działań zabezpieczających.

Krzyż z wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego z 1905 r. w pobliżu kościoła (B/311/2016). Krzyż wymaga podjęcia działań konserwatorskich i restauratorskich.

Dom nr 10 (rej. zab. A-162/76). Nie istnieje (w jego miejscu nowy dom). Sąsiadował z d. szkołą wyznaniową katolicką (również nie istnieje). Należy zainicjować działania o skreślenie obiektu (z działką) z rejestru zabytków (wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

Międzyrzecze Dolne

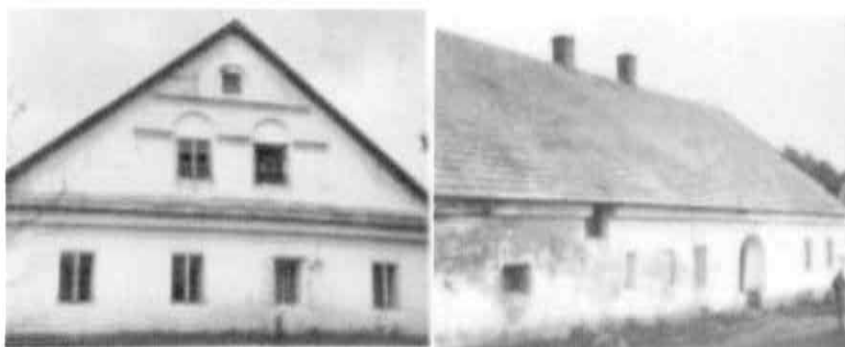

Dom nr 59 z 1842 r. zbudowany przez Annę i Jana Kusiów (rej. zab. A-170/76), ochrona prawna obejmuje całość obiektu i najbliższe otoczenie. Dom mieszkalny z gospodarstwem w obrębie posesji oraz starodrzew. Dom mieszkalny zaniedbany, wymaga kompleksowego remontu. Całość posesji wymaga uporządkowania z zachowaniem zabytkowej zabudowy oraz starodrzewu.

Dom nr 143 z XVIII w. (rej. zab. A-172/76). Obiekt znacznie zaniedbany, pełni funkcję gospodarczą. Zachował oryginalną bryłę, jednakże architektura częściowo przekształcona (przekształcona forma otworów okiennych, przebita brama garażowa). Należy przeprowadzić kompleksowy remont obiektu z przywróceniem oryginalnej architektury i wprowadzeniem stosownej funkcji użytkowej.

Międzyrzecze Górne

Dom nr 21 z poł. XIX w. (rej. zab. A-167/76). Obiekt nie istnieje. Należy zainicjować działania o skreślenie obiektu (z działką) z rejestru zabytków (wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

Stodoła drewniana z 1858 r. kryta strzechą -nie istnieje, skreślona z rejestru zabytków (rej. zab. A/166/76).

Dom nr 36 z 1844 r. zbudowany przez Jana Miklera prawdopodobnie d. karczka (rej. zab. A-168/76) ochrona prawna obejmuje całość obiektu i najbliższe otoczenie. Zachował oryginalną bryłę, przekształcone częściowo otwory okienne. Stan techniczny niedostateczny (zaniedbany, destrukcja ścian i elewacji). Obiekt wymaga podjęcia kompleksowego remontu, z miejscowym przywróceniem pierwotnej formy.

Dom nr 53 z ok. 1828 r. (rej. zab. A-169/76). Ochrona prawna obejmuje całość obiektu i najbliższe otoczenie. Zachował oryginalną bryłę i architekturę (częściowo zamurowane wtórnie otwory okienne). Stan techniczny niedostateczny (zaniedbany, destrukcja ścian i elewacji), ubytki pokrycia dachowego - wymaga pilnego zabezpieczenia. Obiekt docelowo wymaga podjęcia kompleksowego remontu, z miejscowym przywróceniem pierwotnej formy (usunięcie wtórnych zamurowań okien).

Dom nr 138 z 1 poł. XIX w. (rej. zab. A-171/76). Dom w stanie technicznym zadowalającym, jednakże wtórnie niekorzystnie przekształcony w zakresie architektury (zmiana formy otworów okiennych, niejednolite utrzymanie obiektu z podziałem na dwie niezależne części). Należy przeprowadzić kompleksowy remont zewnętrzny budynku z ujednoliceniem jego wyglądu zewnętrznego oraz przywróceniem pierwotnej artykulacji elewacji.

Teren po spalonym kościele pw. św. Marcina w Międzyrzeczu Górnym

Cmentarz parafialny rzymskokatolicki i teren po spalonym kościele drewnianym pw. św. Marcina z 1522 r. (rej. zab. A-164/76). Cmentarz utrzymywany prawidłowo. Zaleca się restaurację zaniedbanych, zabytkowych pomników nagrobnych na terenie cmentarza. Zaleca się wprowadzenie informacji historyczno-dydaktycznej w rejonie cmentarza z historią i wizerunkiem spalonego cennego zabytku.

Kościół parafialny ewangelicko-augsburski z 1866 r. (rej. zab. A/123/04). Obiekt zachował oryginalną bryłę i architekturę. Stan techniczny zadowalający. Kościół stanowi główny element komponowanego założenia kościelnego, obok dwóch bliźniaczych, symetrycznie sytuowanych oficyn (plebania i dawna szkoła ewangelicka) i ogrodu. Zaleca się utrzymanie komponowanego charakteru tego kompleksu, nie dopuszczając do wprowadzania nowej zabudowy deklasującej ten układ.

Rudzica

Dwór z 1 poł. XVII w. (rej. zab. A-175/76) w zespole dworsko-parowym. Budynek w trakcie działań rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych z przeznaczeniem na nową funkcję z zapewnieniem przynależnego otoczenia w postaci przyległego parku. Obiekt obecnie stanowi własność osoby prywatnej.

Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela z 1782 r. (rej. zab. A/830/2021). Ochrona obejmuje obiekt wraz z wyposażeniem wnętrza w ramach ogrodzenia. Kościół zachował pierwotny charakter, a jego stan techniczny jest dobry. Brak zagrożeń. Remontu natomiast wymaga murowane, kamienne ogrodzenie wokół kościoła.

Plebania kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela z 1799 r., zniszczona podczas działań wojennych, odbudowana w latach 1945-46 (rej. zab. A-174/76). Murowana z cegły, potynkowana. Prostokątna, piętrowa, dwutraktowa. Na parterze, na osi budynku sień przelotowa, sklepiona kolebkowo z lunetami i kolebkowo o luku koszowym. Budynek plebanii znajduje się w dobrym stanie technicznym, jednakże jego architektura współcześnie została bardzo niekorzystnie przekształcona i uproszczona. W razie podjęcia remontu obiektu należy bezwzględnie przywrócić mu pierwotną formę na bazie dostępnej ikonografii.

6.6. Na omawianym terenie nie ma zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych (C) województwa śląskiego.

Najwięcej badań archeologicznych na obszarze gminy Jasienica miało charakter jedynie rozpoznawczy. Prace prowadzone były w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), którymi kierowali Wojciech Blajer, Bożena i Bogdan Chorąży oraz Wiesław Kuś. Dzięki tej pracy udało się pozyskać wiele cennych informacji na temat zasiedlenia tego terenu od pradziejów po okres nowożytny.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, kiedy pierwsi ludzie pojawili się na terenie obecnej gminy Jasienicy. Zapewne miało to miejsce w paleolicie, ale obecny stan badań, utrudnienia terenowe, a być może nowe spojrzenie na pozyskane źródła mogą ten stan zmienić. Najstarsze ślady pobytu ludności na omawianym terenie w świetle badań Archeologicznego Zdjęcia Polski zidentyfikowano w miejscowości Międzyrzeczu Górnym stan. 3, gdzie odkryto ślad pobytu ludności z epoki mezolitu. W czasie prospekcji terenowej odkryto ślady osadnicze w postaci rdzenia i dwóch artefaktów wykonanych z krzemienia jurajskiego. W mezolicie nastąpiło szybkie ocieplenie klimatu, połączone z ostatecznym wycofaniem się lodowca z tych terenów. Zmiany klimatyczne spowodowały rozwój zbiorowisk leśnych, głównie lasów mieszanych, charakteryzujących się bogactwem występującej tu fauny. Na terenach tych pojawiły się nowe grupy ludności, umiejętnie wykorzystujące ich zasoby. Rozpoczęcie się nowy etap egzystencji żyjących tu zbiorowisk ludzkich.

Niezwykle istotny przełom w dziejach społeczności nastąpił około 7 500 tysięcy lat temu. Wówczas to w rejonach o urodzajnych glebach, pierwsi koloniści – rolnicy, wywodzący się z obszarów naddunajskich, posiadający znajomość uprawy roślin i hodowli zwierząt, żyjący w wioskach zabudowanych dużymi domami, potrafiący wykonywać pierwsze naczynia gliniane i posługujących się narzędziami kamiennymi obrabianymi techniką gładzenia. Ludzie ci, w przeciwieństwie do żyjących tu autochtonów łowców i zbieraczy, stosowali gospodarkę wytwórczą, związaną z sukcesywnym przekształcaniem środowiska przyrodniczego. Być może część tej społeczności próbowała przyjąć model gospodarczy od pierwszych rolników. W Międzyrzeczu Górnym i Dolnym odkryto kilkanaście stanowisk związanych z szeroko rozumianą epoką kamienia i wczesną epoką brązu. W wielu

miejskach wystąpił bogaty materiał w postaci surowców i narzędzi, który mogła wykorzystywać żyjąca tu ludność próbująca uprawę roślin na rodzimych glebach – rędzinach. Choć w strefach podgórskich praktykowana była raczej hodowla.

We wspomnianych Międzyrzeczu Górnym i Dolnym odkryto, jak wspomniano, liczne artefakty krzemienne w postaci licznych odłupków retuszowanych, skrobacze, fragmenty rdzenia, przekłuwacz na rogowcu?, fr. przekłuwacza, wiór z retuszem. Ślady osadnicze związane z epoką kamienia odkryto również w Mazańcowicach, gdzie na stanowisku nr 2. Wśród zabytków znalazł się dwa odłupki retuszowane. W samej Jasienicy odkryto trzy ślady osadnicze z epoki kamienia, gdzie na stanowisku nr 1 odkryto wiór retuszowany, zatępiec?, a na stanowisku nr 2 wystąpiła ceramika pradziejowa. Najbardziej cennym znaleziskiem w miejscowości Jasienicy jest stanowisko nr 6 odkryte przez dr Bogusława Chorążego w 2010 r. Podczas prospekcji terenowej pozyskano zestaw 15 wiórów krzemiennych, 1 wiór rogowcowy, 1 tłuczek kamienny oraz fragment naczynia glinianego. Miejsce to identyfikowane może być z obozowiskiem – osadą?, które należy bezwzględnie otoczyć ochroną konserwatorską. Każde prace ziemne winny poprzedzać badania archeologiczne.

Ciekawymi miejscami dla świadczącymi o pobycie ludności w epoce kamienia jest miejscowość Bielowicko, gdzie na stanowisku nr 2 pozyskano ceramikę prehistoryczną związaną zapewne z neolitem (?), a na stanowisku nr 4 w tej samej miejscowości odkryto 3 wyroby krzemienne. Pojedyncze wyroby krzemienne odkryto również w pobliskich Mazańcowicach, gdzie na stanowisku nr 5 odkryto ślad osadniczy w postaci jednego wyrobu krzemienno, chronologicznie identyfikowanego z neolitem lub epoką brązu. Inne stanowisko nr 4 w Mazańcowicach kryło jeden wyrób kamienny (półtłczak wykonany z krzemienia czekoladowego).

Jednym z najważniejszych miejsc w gminie Jasienica jest Grodziec (stanowisko 11). Na przełomie epoki brązu i żelaza teren ten dla osadnictwa wybrali sobie przedstawiciele ludności kultury łużyckiej (okres halszacki - 700-400 l. p.n.e.). Dzięki badaniom w 2001 r. dokonywanym przez Bożenę i Bogusława Chorążych odkryto na wzgórzu 79 fragmentów ceramiki, rozcieracz kamienny, kości zwierzęce oraz polepę. Miejsce to należy otoczyć szczególną opieką i każde prace ziemne winny mieć zapewnione wyprzedające badania archeologiczne.

Innym ciekawym miejscem związanym zapewne z kulturą łużycką i okresem halszackim jest stanowisko nr 5 położone w Jasienicy (Łukawska Kepa), gdzie w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w 2001 r. zidentyfikowano osiem fragmentów ceramiki. Może być to ślad po dawnej osadzie. Również to miejsce należy otoczyć szczególną ochroną.

Podczas ostatnich badań archeologicznych prowadzonych przez Zofię Jargorz-Zarzycką w 2022 r. na wzgórzu zamkowym odkryto również materialne pozostałości ślady kultury łużyckiej – okres halszacki. W czasie badań oprócz zabytków średniowiecznych i

nowożytnych odkryto ceramikę łużycką, co może dowodzić, że późniejszym okresie wzniesiona rezydencja naruszyła i zniszczyła część osady łużyckiej.

Z późniejszego czasów na terenie samej gminy Jasienica nie odkryto śladów z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza.

Bez wątpienia wielkie przemiany w osadnictwie dokonywały się w średniowieczu, kiedy powstały na terenie Śląska miasta i wsie. Ich organizacja była ściśle wyznaczona i była zależna od fundatora i czynników ekonomicznych. W czasie prospekcji terenowych udało się odkryć wiele śladów osadniczych sięgających średniowiecza i czasów nowożytnych XIII-XVIII w. Wiele tych znalezisk odkryto w obrębie historycznych miejscowości lub ich obrzeżach. Były to miejscowości: Jasienica, Rudzica, Roztropice, Międzyrzecze Górne i Dolne oraz Mazańcowice.

Na uwagę tu zasługuje informacja F. Popiołka o Rudzicy, że na jednym ze stawów na wyspie naleziono w XVIII w. ślady starego zamku? i szańców. Być może informację tą należy identyfikować ze średniowiecznym gródkiem stożkowym, który mógł tu funkcjonować w XIV-XV w. Niestety nie udało się potwierdzić dokładnej lokalizacji tego miejsca. Obecne centrum Rudzicy, gdzie znajduje się dwór oraz kościół zlokalizowane są na wzgórzu. Stawy rozciągały się niegdyś w kierunku Łownicy i Landeku. Tam też należy rozciągnąć nadzór archeologiczny podczas prowadzonych prac ziemnych.

W samej Jasienicy na stanowisku nr 3 odkryto zespół ceramiki średniowiecznej liczącej 20 sztuk, a powstałej w XIII-XIV w. Miejsce to winno być również chronione ze względu na metrykę zabytków, które są z pewnością związane z początkami tej miejscowości.

Ostatnim miejscem, na które należy zwrócić szczególną uwagę jest kaplica grobowa zlokalizowana w Grodźcu (stanowisko nr 1). Według wstępnych ustaleń miejsce to jest związane najpewniej z kaplicą grobową pierwszych właścicieli i obiekt ten nazywany jest potocznie Kierchowkiem. Prowadzone badania w 1987 r. nie wyjaśniły dokładnie funkcji tego obiektu.

Poniżej przedstawiono wykaz stanowisk archeologicznych wyodrębnionych z Gminnej Ewidencji Zabytków.

1	BIELOWICKO st. 1 (AZP 107-46/7)	ok. wczesne średniowiecze i średniowiecze (ślad osadnictwa)
2	BIELOWICKO st. 2 (AZP 107-46/12)	pradzieje (osada?)
3	BIELOWICKO st. 3 (AZP 107-46/13)	średniowiecze (osada)
4	BIELOWICKO st. 4 (AZP 107-46/14)	epoka kamienia osada (?) – pracownia krzemieniarska

5	KOWALE st. 2 (AZP 107-46/16)	ep. kamienia; OWR; średniowiecze (osada)
6	BIERY st. 1 (AZP 108-46/18)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
7	BIERY st. 2 (AZP 108-46/19)	średniowiecze/okres nowożytny (śląd osadnictwa)
8	BIERY st. 3 (AZP 108-46/20)	średniowiecze/okres nowożytny (śląd osadnictwa)
9	GRODZIEC st. 1 (AZP 108-46/26)	okres nowożytny (kaplica grobowa)
10	GRODZIEC st. 2 (AZP 108-46/1)	okres nowożytny (zamek)
11	GRODZIEC st. 3 (AZP 108-46/12)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
12	GRODZIEC st. 4 (AZP 108-46/13)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
13	GRODZIEC st. 5 (AZP 108-46/14)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
14	GRODZIEC st. 6 (AZP 108-46/15)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
15	GRODZIEC st. 7 (AZP 108-46/11)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
16	GRODZIEC st. 8 (AZP 108-46/23)	późne średniowiecze/okres nowożytny (osada)
17	GRODZIEC st. 9 (AZP 108-46/24)	późne średniowiecze (śląd osadnictwa)
18	GRODZIEC st. 10 (AZP 108-46/25)	epok kamienia/wczesna epoka brązu (śląd osadnictwa)
19	GRODZIEC st. 11 (AZP 108-46/27)	okres halsztacki (osada wyżynna)
20	JASZENICA st. 1 (AZP 107-47/11)	epoka kamienia
21	JASZENICA st. 2 (AZP 108-47/2)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
22	JASZENICA st. 3 (AZP 107-46/3)	średniowiecze (osada otwarta)
23	JASZENICA st. 4 (AZP 107-46/5)	średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)
24	JASZENICA st. 5 (AZP 107-47/26)	okres halsztacki (osada wyżynna)
25	JASZENICA st. 6 (AZP 107-46/19)	prehistoria (obozowisko-osada?)
26	ŁAZY st. 1 (AZP 107-47/1)	średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)

27	ŁAZY st. 2 (AZP 107-47/17)	ep. brązu/ wczesna ep. żelaza; OWR; późne średniowiecze (osada)
28	MAZAŃCOWICE st. 1 (AZP 107-47/12)	okres nowożytny (śląd osadnictwa)
29	MAZAŃCOWICE st. 2 (AZP 106-47/1)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
30	MAZAŃCOWICE st. 3 (AZP 106-47/2)	okres nowożytny (śląd osadnictwa)
31	MAZAŃCOWICE st. 4 (AZP 106-47/23)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
32	MAZAŃCOWICE st. 5 (AZP 106-47/48)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
33	MAZAŃCOWICE st. 6 (AZP 106-47/49)	epoka brązu (śląd osadnictwa)
34	MAZAŃCOWICE st. 8 (AZP 106-47/34)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
35	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 1 (AZP 107-47/2)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
36	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 2 (AZP 107-47/24)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
37	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 3 (AZP 106-47/12)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)
38	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 4 (AZP 106-47/14)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)
39	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 5 (AZP 106-47/15)	epoka brązu/ średniowiecze (obozowisko, osada)
40	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 6 (AZP 106-47/16)	epoka kamienia/ epoka brązu i średniowiecze (śląd osadnictwa)
41	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 7 (AZP 106-47/19)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)
42	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 8 (AZP 106-47/20)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
43	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 9 (AZP 106-47/24)	późne średniowiecze/ okres nowożytny (osada)
44	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 10 (AZP 106-47/25)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)
45	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 11 (AZP 106-47/26)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)
46	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 12 (AZP 106-47/27)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)
47	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 13 (AZP 106-47/28)	epoka brązu/ późne średniowiecze (obozowisko/ osada)
48	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 14 (AZP 106-47/29)	epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)

49	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 15 (AZP 107-47/13)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
50	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 1 (AZP 107-47/3)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
51	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 2 (AZP 107-47/4)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
52	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 3 (AZP 107-47/5)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
53	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 4 (AZP 107-47/6)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
54	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 5 (AZP 107-47/7)	epoka kamienia (śląd osadnictwa)
55	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 6 (AZP 107-47/8)	epoka kamienia i średniowiecze (śląd osadnictwa/ osada)
56	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 7 (AZP 107-47/9)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
57	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 8 (AZP 107-47/10)	epoka kamienia i średniowiecze (śląd osadnictwa)
58	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 9 (AZP 107-46/4)	epoka kamienia/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)
59	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 10 (AZP 107-47/27)	pradzieje. OWR(?) (osada)
60	ROZTROPICE st. 1 (AZP 107-46/8)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
61	ROZTROPICE st. 2 (AZP 107-46/9)	średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)
62	RUDZICA st. 1 (AZP 107-46/6)	średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)
63	RUDZICA st. 2 (AZP 106-46/2)	późne średniowiecze (śląd osadnictwa)
64	RUDZICA st. 3 (AZP 107-46/18)	średniowiecze (gródek stożkowaty)
65	RUDZICA st. 4 (AZP 106-46/10)	średniowiecze i okres nowożytny (cmentarz przykościelny)
66	ŚWIĘTOSZÓWKA st. 1 (AZP 108-46/16)	średniowiecze (śląd osadnictwa)
67	ŚWIĘTOSZÓWKA st. 2 (AZP 108-46/17)	średniowiecze (osada)

6.7. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Uwaga! Cytowane w opracowaniu nazwy ulic mają charakter zwyczajowo przyjęty i nie stanowią nazw urzędowych.

Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) Gminy Jasienica została opracowana zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Gminna Ewidencja Zabytków została opracowana na podstawie weryfikacji obiektów wpisanych do rejestru województwa śląskiego i zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegatura w Bielsku-Białej, jak również na podstawie inwentaryzacji terenowej.

Weryfikacja polegała na wyłączeniu obiektów nieistniejących bądź pozbawionych walorów zabytkowych, w porozumieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegatura w Bielsku-Białej.

W Gminnej Ewidencji Zabytków pozostawiono jednakże nieistniejące obiekty wpisane do rejestru zabytków z tego względu, że kompetencje do skreślenia tych obiektów z rejestru posiada wyłącznie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Na podstawie opracowanej Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Jasienica WUOZ dokonał weryfikacji zawartości Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków w odniesieniu do tej gminy. Opracowanie to daje pełny i obiektywny obraz faktycznych zasobów zabytków gminy, dający podstawę do formułowania wniosków i zasad zarówno na potrzeby niniejszego opracowania, jak i opracowań planistyczno-urbanistycznych. Weryfikacja zabytków w ramach opracowania GEZ objęła zarówno obiekty o zachowanych walorach zabytkowych, jak i obiekty nie istniejące, bądź znacznie przekształcone z utratą walorów zabytkowych. Miało to na celu uporządkowanie zasobów zabytków architektury i budownictwa z terenu gminy, w celu określenia ich faktycznego stanu.

Zgodnie z art. 21 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Jasienica prowadzona w formie kart adresowych została przyjęta Zarządzeniem nr 0050.184.2022 Wójta Gminy Jasienica z dnia 29 lipca 2022 r.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Gminy Jasienica stanowi załącznik do cytowanego powyżej zarządzenia.

Poniżej przedstawiono wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (po aktualizacji na potrzeby niniejszego opracowania).

Obiekt	Nr	Nazwa ulicy mająca charakter zwyczajowo przyjęty i nie stanowiąca nazwy urzędowej	Czas powstania	uwagi
BIELOWICKO				
Dom	1	Centralna	ok. 1890 r.	
Dom	3	Jesionowa	ok. 1890 r.	
Stodoła	3 przy nr	Jesionowa	ok. 1900 r.	
Dom	5	Jesionowa	1890 r.	
Stodoła	8	Grabowa	1900 r.	
Dom	9	Kościelna	1849 r.	
Szkoła ob. Centrum Kultury "Nasz Dom"	34	Centralna	1920 r.	
Stodoła-obora	128 przy nr	Widokowa	k. XIX w.	
Zespół kościoła parafialnego (kościół, stary cmentarz przykościelny, nowy cmentarz, drzewostan)		Centralna		
Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Wawrzyńca		Centralna	1541 r., 1701 r.	A-139/76
Cmentarz przy kościele pw.		Centralna		A-139/76

	św. Wawrzyńca				
	Krzyż kamienny	2 przy nr	Centralna	1902 r.	
	Krzyż betonowy	46 przy nr	Lasowisko	I. 40-te XX w.	
Stanowiska archeologiczne					
	BIELOWICKO st. 1 (AZP 107-46/7)			ok. wczesne średniowiecze i średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	BIELOWICKO st. 2 (AZP 107-46/12)			pradzieje (osada?)	
	BIELOWICKO st. 3 (AZP 107-46/13)			średniowiecze (osada)	
	BIELOWICKO st. 4 (AZP 107-46/14)			epoka kamienia osada (?) – pracownia krzemieniarska	
	KOWALE st. 2 (AZP 107-46/16)			ep. kamienia; OWR; średniowiecze (osada)	
BIERY					
	Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa		Szkolna	1926 r.	uzup. info.
	Krzyż betonowy przy kościółce parafialnym		Szkolna	1949 r.	
	BIERY st. 1 (AZP 108-46/18)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	BIERY st. 2 (AZP 108-46/19)			średniowiecze/okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
	BIERY st. 3 (AZP 108-46/20)			średniowiecze/okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
GRODZIEC					
	Zespół zamkowo-parkowy (zamek, park zamkowy z drzewostanem, ruiny		Dworska		

kaplicy, nieczynny cmentarz w sąsiedztwie kaplicy z zachowanymi nagrobkami, czworak, mostek kamienny na potoku Tchórzówka, budynek d. młyna) otoczenie w granicach dz. 47/6, 48/5, 47/1, 9/2, 47/5, 48/4)					
Zamek	1	Dworska	1542-1580 r.	A-141/76	
Park Zamkowy		Dworska	XVII-XIX w.	A-141/76	
Mostek kamienny w parku zamkowym na potoku Tchórzówka		Kościelna	XVIII w.	A/576/88	
Czworaki w zespole zamkowym	4	Dworska	2 poł. XIX w.		
Młyn ob. dom	39	Dworska	poł. XIX w.		
Ruiny kaplicy zamkowej (potem kościoła) w parku zamkowym			XV-XVI w., 1566-74 r.	A/1021/22	
Folwark zamkowy (oficyna mieszkalna nr 3, spichlerz, stajnia, obora, stodoła 1, stodoła 2, otoczenie w granicach 20/37, 20/36)		Dworska			
Oficyna mieszkalna	3	Dworska	2 poł. XVIII w.	A/1020/22	
Spichlerz	3 przy nr	Dworska	2 poł. XIX w.		
Obora	3 przy nr	Dworska	2 poł. XIX w.		
Stajnia	3 przy nr	Dworska	ok. 1920 r.		
Stodoła (I)	3 przy nr	Dworska	ok. 1910 r.		
Stodoła (II)	3 przy nr	Dworska	2 poł. XIX w.		
Folwark przy Wzgórzu Goruszka (otoczenie w granicach dz. 83/82		Kajzara			
Stodoła		Kajzara	ok. 1820 r.		
Dom	152	Górna	1 poł. XIX w.	A/942/2022	
Szkoła ob. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Grodźcu	9	Kościelna	1912 r.		
Zespół budynków d. szkoły (szkoła i budynek gospodarczy)	15	Kościelna	1870 r.		

	Zagroda (dom i obora-stodoła)	11	Palarnia	1870 r.	
	Remiza OSP	34	Cieszyńska	1926 r.	
	Dom	36	Kościelna	ok. 1920 r.	
	Zajazd ob. budynek usługowy	42	Cieszyńska	1 ćw. XX w.	
	Folwark dolny - zespół dawnej gorzelni i browaru	68	Bielowicka	pocz. XX w.	uzup. info.
	Stacja kolejowa "Grodziec Śląski"	73	Dworcowa	1888 r.	uzup. info.
	Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Bartłomieja		Kościelna	1908-1910	A/371/12
	Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. św. Bartłomieja	12	Kościelna 1	XVIII w., przeb. XIX w.	A/828/2021
	Obora przy plebanii	12 przy nr	Kościelna	2 poł. XIX w.	
	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki		Kościelna	1894 r.	
	Pomnik nagrobny na cmentarzy obok ruin kaplicy			pocz. XIX w.	
	Krzyż kamienny przy kościele pw. św. Bartłomieja		Kościelna	1910 r.	
	Kaplica grobowa Zobłów na wzgórzu Goruszka		Kajzara	2 poł. XIX w.	
	Park leśny na wzgórzu Goruszka		Kajzara	2 poł. XIX w.	
Stanowiska archeologiczne					
	GRODZIEC st. 1 (AZP 108-46/26)			okres nowożytny (kaplica grobowa)	
	GRODZIEC st. 2 (AZP 108-46/1)			okres nowożytny (zamek)	
	GRODZIEC st. 3 (AZP 108-46/12)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	GRODZIEC st. 4 (AZP 108-46/13)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	GRODZIEC st. 5 (AZP 108-46/14)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	GRODZIEC st. 6 (AZP 108-46/15)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	GRODZIEC st. 7 (AZP 108-46/11)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	

	GRODZIEC st. 8 (AZP 108-46/23)			późne średniowiecze/okres nowożytny (osada)	
	GRODZIEC st. 9 (AZP 108-46/24)			późne średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	GRODZIEC st. 10 (AZP 108-46/25)			epok kamienia/wczesna epoka brązu (śląd osadnictwa)	
	GRODZIEC st. 11 (AZP 108-46/27)			okres halsztacki (osada wyżynna)	
ŁŁOWNICA					
	Zespół dworski (dwór, stodoła, obora, zieleni, otoczenie w granicach dz. 263/2, 279/2, 1605)		Sadzonka		
	Dwór	2	Sadzonka	1690 r.	A-146/76
	Stodoła- obora	2 przy nr	Sadzonka	1880 r.	
	Obora	2 przy nr	Sadzonka	ok. 1870 r.	
	Dom	10	Skoczowska	1876 r.	
	Dom	37	Skoczowska	1 ćw. XX w.	
	Zagroda (dom i stodoła i otoczenie w granicach dz. 1680, 1075, 1082)	48	Jana Sarkandra	k. XIX w.	
	Zespół młyna (dwa zespólone budynki, ujęcie wody, otoczenie w granicach dz. 1180/2, 1682, 1141)	50	Młyńska	k. XIX w.	
	Szkoła ob. dom	96	Młyńska	1925 r.	
	Dom	110	Sadzonka	ok. 1930 r.	
	Krzyż przydrożny kamienny z grupą figuralną	125 przy nr	Skoczowska	1825 r.	B/218/11
	Krzyż przydrożny kamienny	58 vis a vis	Roztropicka/ św. Melchiora Grodzieckiego	1887 r.	
	Kapliczka kubaturowa murowana pw. Chrystusa	59 przy nr		1946 r.	uzup. info.

	Króla				
	Kapliczka szafkowa	109 przy nr		I. 20-te XX w.	
	Krzyż kamienny	130 przy nr	Landecka/ Leśna	2 poł. XIX w.	
	Kapliczka słupowa murowana pw. św. Franciszka	na wysepce drogowej	Sadzonka/ Skoczowska	1900 r.	
	Kapliczka słupowa murowana pw. św. Anny	w polu za posesją nr 22	Cselesty	ok. 1920 r.	
	Kapliczka słupowo-szafkowa z figurą św. Jana Nepomucena	112 przy nr	Sadzonka	I. 20-te XX w.	
	Kapliczka kubaturowa murowana pw. Matki Boskiej Częstochowskiej	na wzniesieniu, dz. 380/1	Byszyńskiego	1840 r.	uzup. info.
JASENICA					
	Dom	5	Wiejska	1920 r.	
	Dom	12	Wiejska	pocz. XX w.	
	Dom	81	Młyńska	1910 r.	
	Dom	86	Strumieńska	1900 r.	
	Dom	92	Strumieńska	ok. 1870 r.	
	Dom	93	Strumieńska	ok. 1900 r.	
	Fabryka Mebli "Mundus" (3 budynki fabryczne i 1 budynek biurowy – parterowy)	99	Cieszyńska	ok. 1890 r.	
	Dom	100	Słoneczna	I. 20-te XX w.	
	Dom	101	Rzeczna	ok. 1846 r.	b. zły stan
	Szkoła ewangelicka ob. budynek parafialny	109	Międzyrzecka	ok. 1845-50 r.	A/351/11
	Dom (nie istnieje)	125	Słoneczna	XVIII w.	A-149/76
	Dom	132	Wiejska	I. 30-te XX w.	
	Dom	154 przy nr	Graniczna	I. 20-te XX w.	
	Dom	156	Strumieńska	pocz. XX w.	b. zły stan
	Dom	248	Fabryczna	1920 r.	
	Szkoła katolicka ob. dom	250	Kościelna	1900 r.	
	Zespół osiedla robotniczego fabryki "Mundus" złożony z:		Cieszyńska		

	z 4 budynków mieszkalnych wielorodzinnych z zabudowaniami gospodarczymi na zapleczu. Obejmuje obiekty nr 267, 268, 269, 270 wraz z posesjami i działkami nr 1540/5, 1540/6, 1540/7, 1540/8)				
	Dom wraz z budynkiem gospodarczym i budynkiem łaźni w zespole osiedla	267	Cieszyńska	ok. 1900 r.	
	Dom wraz z budynkiem gospodarczym i budynkiem łaźni w zespole osiedla	268	Cieszyńska	ok. 1900 r.	
	Dom wraz z budynkiem gospodarczym w zespole osiedla	269	Cieszyńska	ok. 1900 r.	
	Dom wraz z budynkiem gospodarczym i budynkiem łaźni w zespole osiedla	270	Cieszyńska	ok. 1900 r.	
	Szkoła	271	Strumieńska	1909 r., rozbudowana	
	Dom wielorodzinny	291	Cieszyńska	k. XIX w.	
	Dom ob. Gminna Biblioteka Publiczna	300	Strumieńska	ok. 1900 r.	
	Dom	301	Strumieńska	1929 r.	
	Dom	306	Strumieńska	1929 r.	
	Dom	319	Cieszyńska	pocz. XX w.	
	Dom	335	Fabryczna	ok. 1900 r.	
	Dom	353	Cieszyńska	1920 r.	
	Budynek stacji kolejowej "Jaworze-Jasienica"		Kąkolowa	1888 r.	uzup. info
	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego Zmartwychwstania Pańskiego (kościół, cmentarz przykościelny w granicach dz. nr 298, strefę ochronną wyłączoną spod zabudowy w granicach dz. nr 299/4, 297/2, 299/1)		Zdrowotna		

Kościół ewangelicko- augsburski Zmartwychwstania Pańskiego		Strumieńska	1891 r., 1934 r.	A/829/2021
Cmentarz parafialny ewangelicki		Strumieńska	4 ćw. XIX w.	A/829/2021
Zespół kościoła rzymskokatolickiego (kościół, plebania, cmentarz paraf., krzyż przed kościółem, strefę ochronną w sąsiedztwie zespołu w granicach dz. 634/1, 634/2, 634/4, 647, 631/2, 633/4, 635/4)		Kościelna		
Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Jerzego		Kościelna	1787r., 1869r., 1929r.	A-147/76
Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. św. Jerzego	33	Kościelna	2 poł. XVIII w., rozbudowana w XIX w.	A-148/76
Krzyż przy kościele pw. św. Jerzego	33	Kościelna	1946 r.	
Cmentarz parafialny rzymskokatolicki		Kościelna	1911 r.	
Cmentarz komunalny		Kościelna	1960 r.	
Krzyż przydrożny kamienny		Cieszyńska/ Strumieńska	1900 r.	
Stanowiska archeologiczne				
JASIEINICA st. 1 (AZP 107-47/11)			epoka kamienia	
JASIEINICA st. 2 (AZP 108-47/2)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
JASIEINICA st. 3 (AZP 107-46/3)			średniowiecze (osada otwarta)	
JASIEINICA st. 4 (AZP 107-46/5)			średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
JASIEINICA st. 5 (AZP 107-47/26)			okres halsztacki (osada wyżynna)	
JASIEINICA st. 6 (AZP 107-46/19)			prehistoria (obozowisko-osada?)	

LANDEK					
	Dom	19	Leśna	1 ćw. XX w.	b. zły stan
	Gospoda ob. budynek usługowy	20	Strumieńska	1910 r.	
	Dom	23	Leśna	ok. 1920 r.	
	Zespół dworsko-folwarczny ob. Zakład Doświadczalny Gospodarki Stawowej PAN w Gołyszach, Gospodarstwo Landek (dwór, park, spichrz, obora, stodoła 1, stodoła 2, kapliczka w granicach dz. 472/5, 472/6, 482/8)		Strumieńska		
	Dwór	47 A	Strumieńska	1934 r.	uzup. info
	Park dworski	47 A przy nr	Strumieńska	przed 1836 r.	
	Obora	47 A przy nr	Strumieńska	2 poł. XIX w.	
	Spichlerz	47 A przy nr	Strumieńska	2 poł. XIX w.	
	Stodoła nr 1	47 A przy nr	Strumieńska	2 poł. XIX w.	
	Stodoła nr 2	47 A przy nr	Strumieńska	2 poł. XIX w.	
	Remiza OSP nr 151	151	Strumieńska	1912 r.	
	Figura św. Józefa w zespole dworsko-folwarcznym	47 A przy nr	Strumieńska	pocz. XX w.	uzup. info
	Krzyż kamienny na rozdrożu w otoczeniu 2 lip	na wysepce drogowej	Strumieńska/ Skoczowska	1910 r.	
	Kapliczka kubaturowa w otoczeniu 2 lip	6 przy nr dz. nr 684	Pszczelarska	1920 r.	uzup. info
	Krzyż przydrożny kamienny	131 przy nr	Pszczelarska	1898 r.	
ŁAZY					
	Dom	2	Łaziańska	1870 r.	
	Stodoła	2 przy nr	Łaziańska	1900 r.	
	Dom	8	Łaziańska	1890 r.	
	Szkoła ob. Szkoła Podstawowa im. Rudolfa Gila w Świętoszówce, Filia w Łazach	41	Łaziańska	ok. 1920 r.	

	Budynek inwentarski - nie istnieje	141 vis a vis	Łaziańska	pocz. XX w.	do wyłączenia z GEZ
	Krzyż przydrożny kamienny w otoczeniu 3 lip	185 naprzeciw nr		1902 r.	
	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	dz. nr 186		1937 r.	
Stanowiska archeologiczne					
	ŁAZY st. 1 (AZP 107-47/1)			średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
	ŁAZY st. 2 (AZP 107-47/17)			ep. brązu/ wczesna ep. żelaza; OWR; późne średniowiecze (osada)	
MAZAŃCOWICE					
	Dom (nie istnieje)	10	Pod Kępą	1843 r.	A-162/76
	Dom	13	Komorowicka	ok. 1920 r.	
	Dom	16	Komorowicka	ok. 1890 r.	
	Dom	19	Ligocka	ok. 1890 r.	b. zły stan
	Dom	42	Kopiec	ok. 1910 r.	
	Dom	56	Starobielska	ok. 1890 r.	b. zły stan
	Dom	64	Kopiec	1889 r.	
	Dom	73	Nad Potokiem	ok. 1890 r.	
	Zespół dworsko-parkowy (dwór,budynek mieszkalny - dawna gorzelnia, budynek mieszkalny - dawna wozownia, park, aleja dojazdowa)		Komorowicka		
	Dwór w zespole	80	Komorowicka	1 poł. XIX w.	
	Gorzelnia ob. budynek mieszkalny	80 przy nr	Komorowicka	2 poł. XIX w.	
	Wozownia ob. budynek mieszkalny	80 przy nr	Komorowicka	pocz. XX w.	
	Park z aleją dojazdową	80 przy nr	Komorowicka	k. XVIII w.	
	Dom	88	Przemysłowa	ok. 1900 r.	
	Dom	90	Pod Kępą	ok. 1880 r.	

	Szkoła ob. show room	94	Komorowicka	1920 r.	
	Dom	103	Komorowicka	ok. 1910 r.	
	Dom (ob. gospodarczy)	109 wł. przy nr 444	Pogodna	1880 r.	uzup. adres
	Dom	116	Piekarska	ok. 1920 r.	
	Dom	118	Pustki	ok. 1890 r.	
	Dom	132	Halentówka	ok. 1910 r.	
	Dom	140	Buczyna	ok. 1910 r.	
	Dom	145	Pustki	ok. 1930 r.	
	Dom	169	Na Grobli	ok. 1890 r.	
	Dom - przebudowany	173	Dębowa	ok. 1893 r.	do wyłączenia z GEZ
	Dom	175	Komorowicka	pocz. XX w.	b. zły stan
	Dom Nauczyciela ob. budynek mieszkalno- usługowy	178	Komorowicka	1920 r.	
	Dom	188	Zielona	l. 30-te XX w.	
	Dom	194	Ligocka	ok. 1920 r.	
	Dom	200	Przemysłowa	ok. 1910 r.	
	Zespół kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Marii Magdaleny (kościół, plebania, figura Upadek, krzyż kamienny, drzewostan na dz. nr 6/3, 2894, 2893, 6/4, 6/2, 2888 oraz teren parkingu dz. nr 6/10)		Komorowicka		
	Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Marii Magdaleny		Komorowicka	1901 r.	A//471/2016
	Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny	171	Komorowicka	1907-1910 r.	A//471/2016
	Teren w granicach dz. nr 6/2 i 6/4		Komorowicka		A//471/2016
	Figura Upadek pod krzyżem		Komorowicka	1780 r.	B-177/70
	Krzyż z wizerunkiem		Komorowicka	1905 r.	B/311/2016

	Chrystusa Ukrzyżowanego				
	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki		Pod Kępą	k. XIX w.	
	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego Zbawiciela (kościół i cmentarz przykościelny, oraz strefa ochronna przedpoła kościoła dz. nr 1700/39, 1700/40, 1700/41, 1702/2)		Strzelców Podhalańskich		
	Kaplica ewangelicko-augsburski Zbawiciela (parafia Międzyrzecze)		Strzelców Podhalańskich	1930 r.	
	Cmentarz ewangelicko-augsburski		Strzelców Podhalańskich	1859 r.	
	Krzyż betonowy	261 przy nr	Komorowicka	1913 r.	
Stanowiska archeologiczne					
	MAZAŃCOWICE st. 1 (AZP 107-47/12)			okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
	MAZAŃCOWICE st. 2 (AZP 106-47/1)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MAZAŃCOWICE st. 3 (AZP 106-47/2)			okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
	MAZAŃCOWICE st. 4 (AZP 106-47/23)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MAZAŃCOWICE st. 5 (AZP 106-47/48)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MAZAŃCOWICE st. 6 (AZP 106-47/49)			epoka brązu (śląd osadnictwa)	
	MAZAŃCOWICE st. 8 (AZP 106-47/34)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
MIĘDZYRZECZE DOLNE					
	Dom	4	Woleńska	pocz. XX w.	
	Dom	5	Woleńska	I. 20-te XX w.	
	Dom	24	Bronowska	k. XIX w.	uzup. adres (2 na karcie)
	Dom (całość obiektu i najbliższe otoczenie)	59	Ligecka Wapienicka	1842 r.	A-170/76
	Dom (ob. gospodarczy)	63	Wapienicka/Złocieniowa	ok. 1880 r.	b. zły stan

	Dom	67	Św. Floriana	I. 20-te XX w.	
	Dom - pozwolenie na rozbiórkę 2022 r.	68	Wodna	ok. 1860 r.	do wyłączenia z GEZ
	Dom	75	Ligocka	ok. 1920 r.	
	Dom (z częścią gospodarczą)	109	Zagrodowa	pocz. XX w.	
	Dom (z częścią gospodarczą)	111	Mazańcowicka	pocz. XX w.	
	Zagroda (dom, stodoła i obora)	110	Mazańcowicka	ok. 1900 r.	
	Dom (ob. gospodarczy)	143	Dobrego Pasterza	XVIII w.	A-172/76
	Krzyż przydrożny kamienny	169 przy nr	Bronowska	1917 r.	
	Krzyż przydrożny kamienny	dz. 350/7	Mazańcowicka	1882 r.	uzup. info.
	Krzyż przydrożny kamienny w otoczeniu 2 lip	dz. 337/1	Mazańcowicka	1937 r.	
Stanowiska archeologiczne					
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 1 (AZP 107-47/2)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 2 (AZP 107-47/24)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 3 (AZP 106-47/12)			epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 4 (AZP 106-47/14)			epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 5 (AZP 106-47/15)			epoka brązu/ średniowiecze (obozowisko, osada)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 6 (AZP 106-47/16)			epoka kamienia/ epoka brązu i średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 7 (AZP 106-47/19)			epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 8 (AZP 106-47/20)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 9 (AZP 106-47/24)			późne średniowiecze/ okres nowożytny (osada)	
	MIĘDZYRZECZE DOLNE st.			epoka kamienia/	

10 (AZP 106-47/25)				epoka brązu (śląd osadnictwa)	
MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 11 (AZP 106-47/26)				epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)	
MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 12 (AZP 106-47/27)				epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)	
MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 13 (AZP 106-47/28)				epoka brązu/ późne średniowiecze (obozowisko/ osada)	
MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 14 (AZP 106-47/29)				epoka kamienia/ epoka brązu (śląd osadnictwa)	
MIĘDZYRZECZE DOLNE st. 15 (AZP 107-47/13)				średniowiecze (śląd osadnictwa)	
MIĘDZYRZECZE GÓRNE					
Dom (ob. gospodarczy) wraz z budynkiem gospodarczym w granicach dz. nr 706/9, 705/1	1	Wygrabowicka	1890 r.		
Budynek gospodarczy d. dom	1 ob. 90	Wygrabowicka	1890 r.		uzup. adres uzup. info.
Dom (z częścią gospodarczą)	8	Kręta	ok. 1878 r.		
Dom	10	Strażacka	ok. 1890 r.		
Dom (z częścią gospodarczą)	15	Jasienicka	ok. 1870 r.		
Dom	18	Jasienicka	ok. 1890 r.		b. zły stan
Dom (nie istnieje)	21	Jasienicka	XIX w.		A-167/76
Dom (z częścią gospodarczą)	24	Jasienicka	ok. 1890 r.		
Dom	25	Jasienicka	ok. 1920 r.		
Dom	32 przy nr	Centralna	ok. 1920 r.		
Dom (całość obiektu i najbliższe otoczenie dz. 189/3, 189/5)	36 przy nr 291	Centralna	1844 r.		A-168/76
Dom	48	Centralna	ok. 1910 r.		
Dom	49	Centralna/ Jazowa	ok. 1890 r.		
Dom	51	Centralna	ok. 1900 r.		

	Dom (całość obiektu i najbliższe otoczenie dz. 73/5)	53	Centralna	1825 r.	A-169/76
	Dom	57	Centralna	1910 r.	
	Dom	95	Centralna	ok. 1920 r.	
	Pocztą ob. dom	98	Centralna	ok. 1920 r.	
	Dom (z częścią gospodarczą)	121	Centralna	ok. 1920 r.	
	Dom (z częścią gospodarczą)	122	Centralna	ok. 1890 r.	
	Dom (z częścią gospodarczą)	134	Bielska	ok. 1910 r.	
	Dom	136, 136 A	Lipowa	ok. 1920 r.	pomyłka w karcie GEZ
	Dom (z częścią gospodarczą)	137 przy nr	Lipowa	ok. 1890 r.	
	Dom	138	Jasienicka	1 poł. XIX W.	A-171/76 pomyłka w karcie GEZ
	Dom (z częścią gospodarczą)	148	Świerkowa	1890 r.	
	Dom	153	Strażacka	ok. 1920 r.	
	Dom	165	Spółdzielcza	I. 30-te XX w.	
	Spichlerz	165 przy nr dz. nr 249/86	Spółdzielcza	ok. 1880 r.	
	Zagroda (dom i obora)	169	Rudzicka	ok. 1880 r.	
	Dom	177	Centralna	ok. 1920 r.	
	Dom	186	Stroma	k. XIX w.	
	Dom (ob. gospodarczy)	195	Centralna	k. XIX w.	b. zły stan
	Dom	200	Rudzicka	ok. 1860 r.	
	Dom	235	Spadzista	pocz. XX w.	b. zły stan
	Remiza OSP	175	Centralna	1908 r.	uzup. adres
	Zespół kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Marcina (cmentarz parafialny, w obrębie którego usytuowany był zabytkowy, nieistniejący kościół drewniany, plebania, starodrzew, dawna szkoła parafialna ob. przedszkole nr 574, otoczenie kościoła)		Centralna		
	Cmentarz parafialny		Centralna	XVI w.	

	rymskokatolicki i teren po spalonym kościele				
	Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marcina	44	Centralna	1912 r.	uzup. info.
	Szkoła parafialna ob. przedszkole	574	Centralna	pocz. XX w.	
	Zespół zabudowań kościoła ewangelicko-augsburskiego (kościół parafialny, plebania – nr 239, dawna szkoła ewangelicka ob. budynek mieszkalny– nr 240, posesja w otoczeniu zabudowań z ogrodem)		Centralna		
	Kościół ewangelicko-augsburski		Centralna	1866 r.	
	Plebania parafii ewangelicko-augsburskiej	239	Centralna	ok. 1890 r.	
	Szkoła ewangelicka ob. dom	240	Centralna	ok. 1920 r.	
	Cmentarz parafialny ewangelicko-augsburski		Wapienicka	1862 r.	uzup. info.
	Krzyż przydrożny kamienny	166 przy nr	Centralna	1937 r.	
	Krzyż kamienny	201 przy nr	Strażacka	1937 r.	
Stanowiska archeologiczne					
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 1 (AZP 107-47/3)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 2 (AZP 107-47/4)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 3 (AZP 107-47/5)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 4 (AZP 107-47/6)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 5 (AZP 107-47/7)			epoka kamienia (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 6 (AZP 107-47/8)			epoka kamienia i średniowiecze (śląd osadnictwa/ osada)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 7 (AZP 107-47/9)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 8 (AZP 107-47/10)			epoka kamienia i średniowiecze (śląd osadnictwa)	

	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 9 (AZP 107-46/4)			epoka kamienia/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
	MIĘDZYRZECZE GÓRNE st. 10 (AZP 107-47/27)			pradzieje. OWR(?) (osada)	
ROZTROPICE					
	Zespół folwarku górnego (dwór tzw. „zameczek”, obora, stodoła, spichlerz, dom mieszkalny nr 3, drzewostan, teren w granicach działek nr 23/1, 23/2, 744/3, 753, 33/3, 19/1, 811, 19/2, 19/9)				
	Dwór tzw. zameczek w zespole folwarku górnego			2 poł. XIX w.	
	Spichlerz w zespole folwarku górnego			poł. XIX w.	
	Obora w zespole folwarku górnego			2 poł. XIX w.	b. zły stan
	Stodoła w zespole folwarku górnego - nie istnieje			2 poł. XIX w.	do wyłączenia z GEZ
	Dom w zespole folwarku górnego	3		1889 r.	
	Dom (ob. gospodarczy)	18 przy nr		1890 r.	b. zły stan
	Dom	19		1890 r.	
	Zagroda (dom i obora- stodoła)	24		ok. 1920 r.	
	Dom (z częścią gospodarczą) ob. gospodarczy	55		ok. 1890 r.	b. zły stan
	Dom (z częścią gospodarczą)	59		ok. 1870 r.	
	Szkoła ob. Dom Strażaka w granicach dz. 805, 472, 468/2	122		1875 r.	uzup. info.
	Zespół folwarku dolnego (stodoła murowana z kamienia, teren w granicach działek 148/1, 744/1, 133/12)		Marii Wardas		
	Stodoła w zespole folwarku dolnego	130 przy nr	Marii Wardas	2 poł. XIX w.	

	Krzyż przydrożny kamienny	dz. nr 467/2		1900 r.	
Stanowiska archeologiczne					
	ROZTROPICE st. 1 (AZP 107-46/8)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	ROZTROPICE st. 2 (AZP 107-46/9)			średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
RUDZICA					
	Zespół dworsko-parkowy (dwór, park z drzewostanem, budynek czworaków, teren w granicach działek nr 33, 2958/2, 2958/1, 31/9, 31/10, 31/8, 31/7, 31/4, 31/6)		Zamkowa		
	Dwór	1	Zamkowa	1 poł. XVII w.	A-175/76
	Park dworski		Zamkowa	1 poł. XVII w., XIX w.	
	Czworak	158	Św. Franciszka	k. XIX w.	
	Dom (ob. gospodarczy)	7 przy nr	Wierzbowa	1899 r.	
	Dom	42	Roztropicka	1860 r.	
	Dom	85	Rolnicza	1926 r.	
	Dom	86	Roztropicka	1900 r.	
	Dom (ob. gospodarczy)	114 przy nr	Roztropicka	1900 r.	
	Dom	39	Kłubowa	1840 r.	
	Dom (z częścią gospodarczą)	156	Międzyrzecka	ok. 1920 r.	
	Dom (ob. gospodarczy)	170 434 przy nr	Grabówka	I. 20-te XX w.	uzup. adres
	Dom	218	Kłubowa	1910 r.	
	Obora dworska ob. pawilon handlowy	541	Św. Jana Chrzcziciela	2 poł. XVIII w.	
	Zespół kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Narodzenia Jana Chrzcziciela (kościół, plebania, ogrodzenie kościoła, d.		Św. Jana Chrzcziciela		

szkoła katolicka, studnia przy d. szkole, krzyż kamienny na terenie przykościelnym, kapliczka w ogrodzeniu kościoła, drzewostan)					
Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Narodzenia Jana Chrzciciela (w granicach ogrodzenia)		Św. Jana Chrzciciela	1782-1800 r.	A/830/2021	
Ogrodzenie kamienne wokół kościoła z bramami		Św. Jana Chrzciciela/ Kościelna	2 poł. XIX w.		
Kapliczka murowana z figurą Św. Jana Nepomucena w ogrodzeniu kościoła		Kościelna	2 poł. XIX w.		
Krzyż kamienny na terenie przykościelnym			1884 r.		
Plebania parafii rzymskokatolickiej pw. Narodzenia Jana Chrzciciela	3	Św. Jana Chrzciciela	1799 r. (odbudowana w 1945-46 r.)	A-174/76	
Szkoła katolicka ob. dom	2	Kościelna	1864-1867 r., przebudowana XX w.	uzup. info	
Studnia kamienno-drewniana przy d. szkole	2 przy nr	Kościelna	k. XIX w.		
Cmentarz parafialny rzymskokatolicki		Kościelna/ Św. Franciszka	2 poł. XIX w.		
Kaplica murowana kubaturowa pw. św. Wendelina	dz. nr 1030/2	Dolina Świętego Wendelina	1876 r.		
Figura przydrożna św. Jana Nepomucena	dz. nr 1803/2	Św. Jana	2 poł. XVIII w., cokół XX w.	uzup. info.	
Figura przydrożna św. Franciszka	dz. nr 1037/17	Św. Franciszka	2 poł. XIX w., odbudowana 1952 r.	uzup. info	
Krzyż przydrożny kamienny	114 przy nr dz. nr 1347/25	Roztropicka	1899 r.		
Kapliczka murowana słupowa	280 przy nr dz. nr 126/1	Św. Jana Chrzciciela	2 poł. XIX w.		
Krzyż kamienny	617 przy nr	Szkolna	1890 r.	uzup. info.	
Kapliczka murowana kubaturowa	550 przy nr dz. nr 1016/48	Klubowa	2 poł. XIX w.		
Stanowiska archeologiczne					

	RUDZICA st. 1 (AZP 107-46/6)			średniowiecze/ okres nowożytny (śląd osadnictwa)	
	RUDZICA st. 2 (AZP 106-46/2)			późne średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	RUDZICA st. 3 (AZP 107-46/18)			średniowiecze (gródek stożkowaty)	
	RUDZICA st. 4 (AZP 106-46/10)			średniowiecze i okres nowożytny (cmentarz przykościelny)	
ŚWIĘTOSZÓWKA					
	Dom	30	Bielska	pocz. XX w.	
	Zespół kaplicy ewangelicko- augsburskiej (filia parafii w Jaworzu) wraz ze strefą ochroną na dz. 177/9		Szkolna		
	Kaplica ewangelicko- augsburska		Szkolna	1910 r.	
	Cmentarz ewangelicko- augsburski		Szkolna	1910 r.	
Stanowiska archeologiczne					
	ŚWIĘTOSZÓWKA st. 1 (AZP 108-46/16)			średniowiecze (śląd osadnictwa)	
	ŚWIĘTOSZÓWKA st. 2 (AZP 108-46/17)			średniowiecze (osada)	
WIESZCZĘTA					
	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego				
	Kościół parafialny ewangelicko-augsburski Pojednania (parafia Wieszczęta-Kowale)		Centralna	1949 r.	
	Cmentarz parafialny ewangelicko-augsburski		Centralna	1912 r.	

Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków podzielić można na V zasadniczych kategorii:

I. Świeckie zabytki architektury i budownictwa

- II. Zabytki sakralne (budowle i mała architektura) oraz sepulkralne
- III. Zabytkowe zespoły zieleni
- IV. Zabytkowe obiekty przemysłowe i techniki
- V. Zabytki archeologiczne

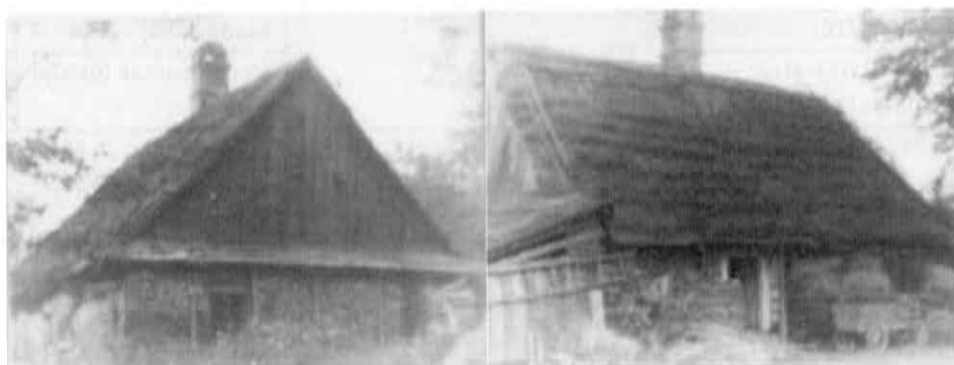
I. Świeckie zabytki architektury i budownictwa

Zabudowa mieszkalna drewniana

Pierwotnie zabudowa omawianej gminy aż do 2 poł. XIX w. była w większości drewniana. Były to budynki mieszkalne wznoszone w konstrukcji zrębowej na rzucie prostokąta, z dachem dwuspadowym pokryte strzechą bądź gontem.

Budownictwo drewniane było jeszcze choć nielicznie reprezentowane podczas badań terenowych inwentaryzacyjnych po II wojnie światowej (na potrzeby *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*) istniały wówczas niezachowane obecnie budynki o konstrukcji zrębowej na rzucie prostokąta krytych dachem dwuspadowym np. dom z poł. XIX w. Jasienica nr 25 (ściany z wyjątkiem tylnej wymienione na murowane, dwutraktowy, czteroizbowy z sienią na osi, w izbach stropy belkowane, dach z wystawką, kryty pachą).

Innym przykładem może być dom Jasienica nr 111 zbudowany w XVIII/ XIX w. (również dwutraktowy, czteroizbowy z sienią na osi, odrzwia drewniane prostokątne, dach kryty był słomą komin miał z przysklepkę).

Jasienica nr 110 dom drewniany

Zinwentaryzowano także dom Jasienica nr 180 zbudowany w 1 poł. XIX w. (jednotraktowy, dwuizbowy z sienią i komorą, we wnętrzach posiadał stropy belkowane, dach kryty był słomą) czy dom Jasienica nr 190 zbudowany ok. XVIII w. (dwutraktowy, czteroizbowy z sienią na osi., dach kryty słomą i gontem).

Mazańcowice nr 99 dom drewniany

Innym przykładem zabudowy drewnianej był dom Mazańcowice nr 99 z 1829 r. (dwutraktowy, dwuizbowy połączony ze stajnią, z sienią przelotową na osi, we wnętrzach stropy belkowane, dach dwuspadowy kryty papą). W Międzyrzeczu istniały trzy budynki mieszkalne konstrukcji zrębowej: Międzyrzecze nr 133 z 1776 r. (czteroiizbowy z sienią pośrodku, w izbach stropy belkowane, dach kryty papą), Międzyrzecze nr 143 z pocz. XVIII w. połączony ze stajnią (dwuizbowy, z sienią na osi, stropy belkowane, dach kryty słomą) oraz Międzyrzecze nr 188 z 1807 r. połączony ze stajnią (dwuizbowy, z sienią przelotową na osi, dach o wydatnym okapie kryty słomą). W Roztropicach natomiast funkcjonowały dwa budynki drewniane Roztropice nr 53 i nr 57 oba z poł. XIX w. o konstrukcji zrębowej a kamiennym podmurowaniu, prostokątne, parterowe.

Roztropice 57 dom drewniany

Żaden z powyższych egzemplifikacji nie przetrwał do dnia dzisiejszego. Do niedawna w Gminnej Ewidencji Zabytków figurował Bielowicko dom nr 23 (Do Dziedziny).

Obecnie jedynym przykładem drewnianej architektury jest dom Grodziec nr 152 w 2022 r. wpisany do rejestru zabytków.

Zabudowa mieszkalna murowana

W krajobrazie gminy spotkać można tradycyjne budynki mieszkalne murowane z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w.

Taki typ reprezentuje: Łownica dom nr 110, Jasienica dom nr 12, nr 86, nr 248 (z detalem klinkierowym), nr 209 (przy nr), Międzyrzecze Dolne nr 4, nr 24, nr 67, Międzyrzecze Górne nr 25, nr 32, nr 90, nr 136, 136A, nr 177, Rudzica nr 7, nr 218.

W niektórych przypadkach budynki dzielone były na część mieszkalną i część inwentarską, co ułatwiał rzut wydłużonego prostokąta jednokondygnacyjnego z poddaszem. Przykładem budynków z częścią inwentarską są: Bielowicko dom nr 5, Łownica dom nr 10, Jasienica nr 92, nr 93, nr 100, Łazy nr 8, Mazańcowice nr 56, nr 90, nr 116, nr 118, nr 169, nr 175, Międzyrzecze Dolne nr 111, Międzyrzecze Górne nr 8, nr 15, nr 24, nr 49, nr 51, nr 122, nr 148, Rudzica nr 156.

Współcześnie niektóre budynki w całości już pełnią tylko szeroko pojętą funkcję gospodarczą np. Jasienica nr 154, Łazy nr 2, Mazańcowice nr 109 (przy nr 444) , Międzyrzecze Górne nr 1, nr 195, Roztropice nr 18, nr 55, Rudzica nr 170 (wł. przy nr 434).

Charakterystycznym elementem budownictwa mieszkalnego jest tzw. wysiodek czyli wnęka półokrągła przy otworze drzwiowym po bokach flankowana murkami wykorzystywanymi do spoczynku np. Bielowicko dom nr 9, Grodziec dom nr 11, Łownica dom nr 48, Landek nr 19, Mazańcowice nr 56, nr 64, nr 73, nr 103, nr 118, nr 140, Międzyrzecze Dolne nr 63, Międzyrzecze Górne nr 1, nr 15, nr 18, nr 36, nr 48, nr 51, nr 53, nr 57, nr 200, Roztropice nr 55, Rudzica nr 7.

Część obiektów posiada też szalowane szczyty np.: Mazańcowice nr 73, nr 118, Międzyrzecze Dolne nr 5, nr 111, Międzyrzecze Górne nr 24, nr 25, nr 32, nr 177, Roztropice nr 18.

Grupę murowanych budynków z nadbudowaną facjatą (czasem z ryzalitem) na osi reprezentują: Biery nr 9, Grodziec nr 76 (w trakcie rozbioru), Jasienica nr 5 (z częścią inwentarską), nr 81, nr 250, Łazy nr 62, Mazańcowice nr 42, nr 145, Międzyrzecze Górne nr 10, nr 95 (wyposażony w wystrój architektoniczny elewacji oraz zabytkowe, ozdobne drzwi frontowe), nr 121 (z częścią inwentarską), nr 153, nr 165, nr 186, Rudzica nr 42 (z dużym ryzalitem z podcieniem w przyziemiu).

Przykłady budynków mieszkalnych z dachem naczółkowym reprezentuje np.: Grodziec nr 36, Jasienica nr 353, Mazańcowice dom nr 13 (na planie prostokąta z facjatą na osi), nr 132 (z dekoracją płycinową ścian), Roztropice nr 24. Natomiast budynki kryte dachem mansardowym: Jasienica nr 301, nr 335, Mazańcowice nr 200, Międzyrzecze Dolne nr 75).

Oprócz budynków na rzucie prostokąta pojawiają się także budynki o bardziej złożonej formie np. na rzucie litery "L" tj. Jasienica nr 132 (z częścią gospodarczą), Mazańcowice nr 188 (z cz. gospodarczą z facjatą na osi), nr 194 (z wystrojem z detalem klinkierowym), Międzyrzecze Dolne nr 109 (z częścią gospodarczą posiadający wysiodek, kamienny cokół), Rudzica nr 85.

Nowoczesną architekturę międzywojnia reprezentują nieliczne przykłady np. Jasienica nr 204, 329 czy 352 oraz Świątoszówka nr 30, nr 32.

Budynki wielorodzinne (i z lokalami usługowymi) reprezentują np. Jasienica nr 291, nr 300, nr 306, nr 319, Mazańcowice nr 16, nr 178.

Osiedle robotnicze w Jasienicy

Ciekawym przykładem jest także osiedle robotnicze dla pracowników Jasienickiej Fabryki Mebli obejmujących cztery parterowe budynki nr 267, nr 268, nr 269, nr 270 wraz z zabudowaniami gospodarczymi na zapleczu.

Zabudowa rezydencjonalna

Okazałe siedziby dawnych właścicieli poszczególnych właścicieli ziemskich zachowały się w skrajnie zróżnicowanym stanie. Ich zachowanie oraz ochrona leży w interesie społecznym. Warto przy tej okazji podkreślić i przypominać, że dawne rezydencje są atrakcyjne ze względu na turystykę kulturową. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, wśród zabytków Polacy najchętniej odwiedzają zamki (41 %) i pałace (38 %).

Zamek w Grodźcu

Do tej pory uważano, że pierwotny zamek został zbudowany w XIV w. W 2 poł. XVI w. przeszedł na własność rodziny Grodeckich (Grodzeckich) i obecny zamek został wzniesiony ok. 1580 r. przez Henryka Grodeckiego. Ok. 1650 r. własność rodziny Ermana Markłowskiego. W tym też czasie prowadzono prace budowlane. W latach 1663-66 w posiadaniu Jana z Biedrzychowic, następnie zakupiony przez Karola Jerzego Sobka. Kolejno właścicielami majątku byli: Helena Markłowska zamężna z baronem Leopoldem Gotlibem Calisch (Kalisz), później Fryderyk Gotlib. W 1818 r. po śmierci Heleny Kaliszowej majątek

objęła ją córka Karolina, po niej Zofia (po mężu Apponyi). Po śmierci męża Zofia wyszła za mąż za barona Zobla. Następnym właścicielem dóbr była rodzina Zamoyskich, później fabrykant z Białej - Franciszek Strzygowski. Od spadkobierców Strzygowskiego w 1927 r. dobra nabył dr Ernest Habicht. Po 1945 r. majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa i został przekazany dla Zakładu Zootechnicznego na cele doświadczalne. Obecnie zabytek posiada prywatnego właściciela. Jak informuje kustosz dr Jacek Proszyk: "Badania architektoniczne i archeologiczne przeprowadzone w trakcie remontu zamku w latach 2021-2022 zrewidowały dotychczasowe informacje podawane w publikacjach historycznych od XIX w. Mianowicie zamek nie został zbudowany w latach 80-tych XVI w. przez Henryka Grodzieckiego. Badania architektoniczne wskazały że w XII-XIII w. istniała w miejscu zamku drewniana osada o czym świadczą belki drewniane znalezione w murach piwnicy datowane między 1150 a 1270 r. Natomiast pierwszy murowany obiekt to prawdopodobnie wieża mieszkalno-obronna wstępnie datowana na XIV w. za pewne związana z rozbudową obronnej infrastruktury Księstwa Cieszyńskiego przez księcia Przemysława Noszaka. Natomiast Grodzieccy rozbudowali istniejący murowany obiekt prawdopodobnie w latach 1552-1564, o czym świadczą badania dendrochronologiczne nadproży i progów dębowych w piwnicy, których data ścięcia drzewa obejmuje okres między 1550-1552. Zatem rozbudowę zamku należy przypisać Maciejowi Grodzieckiemu – ojcu Henryka. Kolejna zmiana to sama bryła obiektu. Nie był to budynek jednopiętrowy lecz od razu dwupiętrowy o czym świadczą jednolita zabudowa kamienna, cegły renesansowe i dendrochronologia belek maczulcowych pozostawionych w murze na wysokości drugiego piętra. Być może o zakończeniu budowy mogą świadczyć znalezione kafle piecowe z herbem księżnej legnickiej Katarzyny, która 28 grudnia 1563 wyszła za mąż za Fryderyka Kazimierza frysztackiego, księcia cieszyńskiego od 1560 pana na Frysztacie i Skoczowie. Ponieważ piece budowano po zakończeniu inwestycji, kafle te mogą sugerować datę wykończenia wnętrza zamku na lata 60 XVI wieku. Dodatkową ciekawostką jest znalezienie w obrębie zamku pod warstwą średniowieczną ceramiki prehistorycznej przypisywanej na okres kultury halsztackiej".

Zamek murowany z kamienia łamanego i cegły, potynkowany. Na rzucie prostokąta, z prostokątnymi wieżami wysuniętymi ryzalitowo pośrodku elewacji frontowej i tylnej. Wieża frontowa flankowana przez dwie nowsze kwadratowe wieże w. XIX. Przy krótszych bokach dwie mniejsze prostokątne wieże. Nadto przy zach. trzecia, niższa. Od zachodu nowsze skrzydło dobudowane zapewne w XVIII w.. Dwupiętrowy, wieże trzypiętrowe, drugie piętro nadbudowane zapewne w XVII w. Dach dwuspadowy kryty blachą.

Dwór w Iłownicy

Dwór powstał w 2. poł. XVII w., prawdopodobnie na miejscu starego, drewnianego budynku, jako fundacja własna właściciela Iłownicy, tj. Jana Kazimierza Celesty z Celestyny. Droga koligacji i dziedziczeń dwór przeszedł na własność Byszyńskich, pieczętujących się

herbem własnym, zawierającym przedstawienie żółwia i trzech gwiazd. Po 1792 roku dwór stał się własnością Komory Cieszyńskiej.

Dwór założono w tzw. układzie tarasowym, tj. z otwierającym się od strony ogrodu obniżeniem. Całości nadano formę budowli parterowej i podpiwniczonej – budynek wzniesiony został z cegły, piwnice zaś – kolebkowo sklepione – z kamienia i cegły spojonych zaprawą wapienno-piaskową, z zachowanymi śladami pierwotnego szalunku; całość elewacji pierwotnie potynkowana. Bryle nadano układ litery T – korpus prostopadłościenny nakryty został dwuspadowym dachem (konstrukcja dachu drewniana, z kalenicą, kryta pierwotnie gontem, obecnie dachówką cementową), a od strony ogrodu dołączono do niego nieznaczny ryzalit, również o formie prostopadłościanu z takim samym dachem.

Fasada skierowana została w kierunku południowym.; tu widnieje wejście główne z prostokątnym portalem (nad nim ślady trójkątnego przyczółka o przerwanym gzymsie z niezachowanym kartuszem herbowym z h. Byszewskich oraz datą roczną wzniesienia dworu, tj. 1690.

Dwór w Landeku

Dwór w Landeku

Dwór, w tym miejscu istniał już w 1836 r. (widoczny na mapie katastralnej *Dorf Landek in Schlesien Teschner Kreis. 1836*). Obecny dwór wzniesiony na jego miejscu prawdopodobnie w 1934 r. Jest to budynek murowany, ustawiony frontem w kierunku wschodnim, z gankiem, podpartym dwoma kolumnkami, pięcioosiowy. Budynek kryty jest dachem naczółkowym. Od tyłu do elewacji przylega niewielki, współczesny taras z wejściem do ogrodu.

Dwór w Mazańcowicach

Dwór w Mazańcowicach

Dwór z 1 ćw. XIX w., przebudowany w 2 poł. XIX w. Własność Sułkowskich, potem Adalberta Turka, Georga Butscheka. Tuż przed drugą wojną światową był skromną rezydencją wiejską Margarety i Rudolfa Mecke. Choć na krótko w 1947 r. na terenie założenia miała siedzibę szkoła rolna, potem w 1948 r. różne instytucje: piekarnia, młyn i gorzelnia, a następnie huta „Ferrum”. Później w dworze mieszkali pracownicy gospodarstwa PGR filia w Ligocie. Od 1992 r. dwór był administrowany przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa, która sprzedała nieruchomość w 1995 r. w ręce prywatne. Obecnie jest to budynek mieszkalny, przy którym prowadzona jest działalność sadownicza (uprawa jabłek). Budynek murowany wzniesiony na rzucie prostokąta jedenastoosiowy z dachem naczółkowym, na osi ganek wsparty na czterech słupach.

Dwór w Rudzicy

Budynek murowany z cegły i kamienia łamanego, na planie prostokąta, piętrowy, częściowo podpiwniczony. Piwnice w narożniku pd. sklepienie kolebkowe. Na parterze w sieni oraz kilku innych pomieszczeniach występują sklepienia kolebkowe i kolebkowe z lunetami. Elewacje budynku są otynkowane, zwieńczone profilowanym gzymsem. Wejście główne do budynku znajduje się w elewacji wschodniej. Do elewacji tej dostawione są schody jedynobiegowe prowadzące na piętro, wsparte na dwóch filarach i murowanej ścianie. Elewacja wschodnia jest czteroosiowa z niesymetrycznie umiejscowionymi otworami, elewacja dobudówki jest dwuosiowa. Elewacja północna dworu czteroosiowa obecnie o zakłóconym rytmie otworów. Elewacja zachodnia i południowa o czytelnych śladach pierwotnego układu trójosiowego zakłócona późniejszymi przebudowami. Na kryty dachem czterospadowym. Po drugiej wojnie światowej dwór przeszedł na własność Skarbu Państwa,

a następnie – w latach 1946–1947 – został odremontowany ze zniszczeń wojennych i zaadaptowany na ośrodek zdrowia. Poszczególne jego pomieszczenia służyły też za siedzibę Urzędu Gminy, Milicji Obywatelskiej, szkoły podstawowej oraz sklepu. W 1973 roku obiekt zaadaptowano na mieszkania komunalne. Obecnie dwór ma prywatnego właściciela i jest w trakcie kompleksowego remontu.

Zabudowa gospodarcza

W pobliżu domu równolegle bądź prostopadle wznoszono budynek gospodarczy – stodołę, drewnianą bądź ceglano-drewnianą o dwuspadowym dachu lub szopę czy spichlerz oraz inne obiekty gospodarcze inwentarskie (chlew, stajnia, obora).

Zinwentaryzowane w "Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce" w 1967 r. zostały dwa ciekawe przykłady dwóch stodół drewnianych zrębowych ośmiobocznych krytych strzechą w Międzyrzeczu Górnym: przy nr 42 z 1858 r. oraz przy nr 59 z 1 poł. XIX w. Nie zachowały się do naszych czasów budynki reprezentujące ten typ budownictwa ale na omawianym terenie zinwentaryzowano liczne przykłady budynków gospodarczych o funkcji stodoły na rzucie prostokąta o konstrukcji murowano-drewnianej tj. Bielowicko stodoła przy domu nr 3, stodoła przy domu nr 8, Grodziec przy domu nr 11 (w połowie murowana obrona, w połowie stodoła drewniana), Łazy stodoła przy domu nr 2. Pojawiają się także murowane w całości i potynkowane budynki inwentarskie jak np. Międzyrzecze dolne przy nr 110, Międzyrzecze Górne przy nr 169, Rudzica nr 541 d. obora dworska.

Typ budynku gospodarczego z murowaną z kamienia oborą oraz z elementami drewnianymi stodołą to: Bielowicko przy nr 128 i Hłownica przy nr 48. Budynek inwentarski murowany kamienno-ceglany Łazy na przeciwko nr 141 nie zachował się.

Ciekawym i unikatowym przykładem na skalę Gminy jest spichlerz w obrębie RSP "Rolnik" w Międzyrzeczu Górnym przy nr 165 czy też kamienno-ceglana obora w zespole folwarku górnego w Roztropicach.

Zabudowa folwarczna

Na terenie Gminy Jasienica zachowały się także przykłady zabudowy folwarcznej, w których kluczowym elementem były budynki gospodarcze, pełniące różne funkcje. Należy jednak pamiętać, że obiekty gospodarcze narażone są na duże zużycie stąd konieczna ich sukcesywna naprawa (lub odbudowa).

Folwark w Bielowicku

Widoczny na mapie katastralnej z 1836 r. (*Dorf Bielowitzko in schlesien Teschner Kreis. 1836*). Zachowały się szczątkowo jego elementy: stodoła i zarządcówka (?) Bielowicko nr 6.

Folwark w Grodźcu

Folwark w zespole zamkowym w Grodźcu

Folwark zlokalizowany na północny-wschód od zamku. Pierwsze obiekty na terenie folwarku zaczęły powstawać w latach w 2 poł. XVIII w. (oficyna mieszkalna) a obecne zabudowania gospodarcze pochodzą z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w.

Zachowane zbudowania dawnego folwarku zlokalizowane są wokół prostokątnego dziedzińca folwarcznego, otoczone kalenicowo stojącymi budynkami gospodarczymi: prostopadle do oficyny duży spichlerz oraz stajnia i dwie stodoły oraz lokowana równolegle do niego obora. Obora na rzucie prostokąta kryta jest dachem dwuspadowym, a murowana stajnia połączona ze stodołą w układzie kalenicowym. Stodoły murowano-drewniane, tworzą w rzucie kształt litery "L".

Na północ od zabudowań znajdują się ponadto zabudowania folwarku dolnego (widoczne także na mapie *Dorf Grodzietz sammt den Enclaven Bierau und Swintoschufka in Schleisien Teschner Kreis. 1836*) budynki d. gorzelni i browar (nr 68) a na wschód folwark przy Goruszcze z zachowaną stodołą prostokątną murowano-drewnianą.

Dwór w Łownicy

Folwark dworski w Łownicy

Folwark skupiony wokół dworu z 1690 r., który zajmuje centralne miejsce z resztą rozległego założenia parkowego o układzie tarasowym i szczątkowo zachowanym starodrzewem. Na wschód od dworu obora murowana na planie prostokąta z 1870 r. a dalej w układzie kalenicowym stodoła-obora kamienno-murowana na planie prostokąta z 1880 r. Zespół zaburzony w układzie przestrzennym współczesnymi obiektami.

Folwark dworski w Landeku

Kompozycja podporządkowana jest usytuowanemu centralnie dworowi. Na osi usytuowana jest brama współczesna. Przed budynkiem słabo zaznacza się mały, kolisty podjazd oraz założenie parkowe (zachowany starodrzew). Wokół wewnętrznego dziedzińca zabudowa folwarczna: długa obora na planie prostokąta, naprzeciw niej stodoła. Równolegle do dworu od zachodu stodoła oraz spichlerz. Wszystkie zabudowania gospodarcze z 2 poł. XIX w. Pierwotnie do folwarku należały jeszcze dwa budynki gospodarcze zlokalizowane równolegle od zachodu.

Folwark dworski w Mazańcowicach

Folwark dworski w Mazańcowicach

Dwór usytuowany w kierunku północ-południe, fasadą zwrócony w kierunku południowym. Oś dworu stanowi jednocześnie oś kompozycyjną całego założenia, podkreślona przez piękną, prostą brzoźową aleję dojazdową zakończoną owalnym zajazdem wokół dworu oraz dwa budynki gospodarcze usytuowane po obydwu stronach dworu. Ponadto na terenie założenia znajdują się jeszcze trzy budynki sprzed 1945 roku : kuźnia, stodoła i dawna wozownia (obecnie budynek mieszkalny i magazyn).

Folwark dworski w Roztropicach

Folwark dworski górny w Roztropicach

Folwark wybudowany na planie zbliżonym do podkowy z dworem z 2 poł. XIX w. (na rzucie prostokąta z ryzalitem na osi od zachodu, konstrukcji kamiennej, potynkowany) nieznacznie przesuniętym ku środkowi założenia. W układzie kalenicowym na wschód kamienno-ceglana obora na planie wydłużonego prostokąta, a na zachód spichlerz. Stodoła kamienno-drewniana zamykająca dziedziniec od południa nie istnieje. Od południowego wschodu dziedziniec zamknięty przez budynek mieszkalny na rzucie prostokąta z detalem ceglanym. Budynki wyeksploatowane przez Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki Sp. z o.o. Grodziec Śl. Gospodarstwo Roztropice, obecnie nieużytkowane.

Folwark dolny w Roztropicach

Z zabudowań folwarku zachowała się jedynie stodoła murowana (kamienna z elementami wtórnymi z pustaka) z 2 poł. XIX w. Obecnie element zabudowy zakładu Mototechnika - Elementy Układu Kierowniczego Zawiesznień. Folwark posiadał zabudowania skupione wokół prostokątnego dziedzińca (widoczne na mapie *Dorf Rostropice in Schlesien Teschner Kreis. 1836*).

Folwark Polny w Roztropicach

Nie zachowały się elementy folwarku (Roztropice 70).

Folwark dworski w Rudzicy (na Lariszówce)

Założony przy dworze Larischa w XVIII w. Widoczny na mapie katastralnej z 1836 r. (*Dorf Rudzica sammt Colonie Larischau in schlesien Teschner Kreis. 1836*). Nie zachowały się elementy folwarku (Rudzica 155 A).

Budynki użyteczności publicznej

Zabudowania, które pełniły funkcje szkół, gospód/restauracji oraz infrastruktury uzdrowskiej o zróżnicowanej stylistyce, gabarytach, rzutach, zazwyczaj budynki tynkowane, zaprojektowane indywidualnie.

- restauracje/ zajazdy/ gospody
  - Grodziec nr 42
  - Jasienica nr 275
  - Landek nr 20 d. gospoda z 1910 r.
  - Rudzica nr 42 (tzw. arcyksiążęca propinacja; na przełomie XVIII/ XIX w. było pięć gospód w Rudzicy, na pocz. XIX w. już siedem).
- poczty:
  - Międzyrzecze Górne nr 98

Iłownica nr 96

Grodziec nr 9

Jasienica nr 250

Łownica nr 127

- **szkoły:**

Najstarsze struktury szkolnictwa w Księstwie Cieszyńskim, jak również w całej Polsce związane były z organizacją kościelną. Przy parafiach wiejskich funkcjonowały niewielkie szkoły katolickie lub/i ewangelickie.

- Pierwsza szkoła w Jasienicy - budynek drewniany, znajdowała się na ulicy Granicznej lub Czyrnej na terenie posesji pana Stacha i została spalona podczas II wojny światowej.
- Jasienica nr 250 d. dwuklasowa szkoła katolicka z 1900 r.
- Jasienica nr 109 d. szkoła ewangelicka z 1845 r.
- Jasienica nr 271 szkoła międzywyznaniowa z 1909 r. (rozbudowana w 1956 r. i w 1999 r. oraz w 2006 r.)
- Bielowicko nr 34 d. szkoła z 1920 r. ob. Centrum Kultury "Nasz Dom"
- Grodziec nr 15 pierwsza szkoła (szkoła i budynek gospodarczy) z 1820 r.
- Grodziec nr 9 szkoła z 1912 r. obecnie przedszkole i Szkoła Podstawowa im. Wacława Grodeckiego
- Pierwsza szkoła w Łownicy powstała w latach 1812-1815 przy ob. skrzyżowaniu ulic Skoczowskiej i Świętego Jana Sarkandra)
- Łownica nr 96 d. szkoła ob. dom (nieużytkowany)
- Łownica nr 127 szkoła z 1935 r. ob. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łownicy: Szkoła Podstawowa, gmach zaprojektowany przez. Tadeusza Michejdę
- Łazy nr 41 szkoła ob. szkoła Podstawowa im. Rudolfa Gila w Świętoszówce, Filia w Łazach
- Mazańcowice nr 574 d. szkoła katolicka - nie istnieje
- Mazańcowice nr 94 d. szkoła obecnie „show room” (obok znajdował się Dom Nauczyciela - Mazańcowice nr 178)
- Międzyrzecze Górne nr 240 szkoła ewangelicka z ok. 1920 r.
- Międzyrzecze Górne nr 574 szkoła katolicka z pocz. XX w.

- Roztropice nr 122 szkoła z 1875 r. ob. Dom Strażaka
- Rudzica nr 2 szkoła katolicka z 1864-1867 r. (na miejscu dwóch starszych)
- Rudzica nr 92 tzw. Faranówka (druga szkoła w Rudzicy)
- Świętoszówka nr 40 szkoła (pierwsza szkoła znajdowała się w domu Franciszka Strzygockiego w budynku nr 24 w Świętoszówce, który w 1887 r. przebudowano na potrzeby szkoły. W 1939 r. zakończono budowę nowej szkoły).

Dworzec kolejowy Jaworze-Jasienica

- **infrastruktura kolejowa:**

- Grodziec nr 73 - przystanek kolejowy "Grodziec Śląski" z 1888 r. (mieszczący kasę biletową i niewielką poczekalnię)
- Jasienica nr 240 - dworzec kolejowy "Jaworze-Jasienica" z 1888 r.

Grodziec

Landek

Międzyrzecze Górne

- **straż ogniowa (pożarna):**

- Międzyrzecze Górne z 1908 r. – murowana strażnica na planie prostokąta, otynkowany i nakryty dwuspadowym dachem. Nad dachem wznosi się drewniana wieżyczka nakryta ozdobnym czterospadowym dachem zwieńczonym latarnią. Ochotnicza Straż Pożarna w Międzyrzeczu Górnym pierwotnie nazywała się Ochotnicza Straż Ogniowa i została założona 5.06.1892 r., po serii pożarów, które wybuchały w Międzyrzeczu Górnym w 1892 r.
- Landek - murowana strażnica z 1912 r.
- Grodziec – murowana strażnica z wieżą z 1926 r.
- Roztropice - murowana strażnica z drewnianą wieżą (rozebrana ok. 2000 r.)
- Rudzica - murowana strażnica z drewnianą wieżą z 1907 r. (spalona w 1964 r., nie istnieje)

II. Zabytki sakralne (budowle i mała architektura) oraz zabytki sepulkralne

Kościóły i kaplice

- **Biery kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa**
Kościół wybudowany w miejscu drewnianej kaplicy z wizerunkiem Świętej Rodziny (istniała już w 1812 r., z dobudowaną w 1911 r. wieżą) w latach 1922-26. W 1923 r. poświęcenie kamienia węgielnego i decyzja o nadaniu tytułu kościoła ku czci Najświętszego Serca Pana Jezusa. W 1990 r. erygowana samodzielna parafia. W 1998 r. kościół rozbudowano (z zapleczem mieszkalnym).

- **Bielowicko kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Wawrzyńca**

Rejestr zabytków obejmuje cały obiekt wraz z najbliższym otoczeniem w granicach ogrodzenia (tj. cmentarz przykościelny rozlokowany wokół kościoła, wraz z drzewostanem). Dotychczas powszechnie uważano, iż budowa obecnego kościoła została zakończona w 1701 r., jednak w trakcie badań dendrochronologicznych przeprowadzonych w 2009 r. na zlecenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jednoznacznie ustalono, że kościół powstał w 1541 r. Ponadto stwierdzono, że prezbiterium pierwotnie przykryte było płaskim pułapem, a obecna kolebka pozorna pochodzi z czasu remontu świątyni w 1773 r. Nie ustalono datowania dla wieży, gdyż drewno z tej konstrukcji nie nadawało się do analizy dendrochronologicznej.

Kościół jest orientowany, drewniany, konstrukcji zrębowej, z wieżą, zbudowaną na stup, szalowany gontem, na podmurowaniu kamiennym, prezbiterium wydłużone, zamknięte trójbocznie, z prostokątną zakrystią od północy. Nawa na rzucie

prostokąta, szersza od prezbiterium, z kwadratową kruchtą od południa. W prezbiterium pozorne sklepienie kolebkowe o luku zbliżonym do kosowego, w nawie i zakrystii stropy płaskie, w nawie wsparty na okrągłych słupach. Tęcza o niesymetrycznym, profilowanym wykroju. Chór muzyczny z półkolistym występem, wsparty na dwóch okrągłych słupach; balustrada chóru jednotraktowa. Od zewnątrz dookoła kościoła soboty zaszalowane deskami, w części zach. wyższe, nakryte pulpitowym daszkiem gontowym. Okna w nawie i prezbiterium od pd. zamknięte lukiem segmentowym. Dachy prezbiterium i nawy dwuspadowe, kryte gontem. Nad zach. częścią nawy kwadratowa wieżyczka o ścianach szalowanych deskami, zwieńczona kopulastym hełmem, pobitym gontem. Portale drewniane. Drzwi klepkowe z okuciami i zamkiem w. XVIII.

Najcenniejszym elementem wyposażenia jest tryptyk ołtarzowy, w centralnej części którego znajduje się scena tzw. Sacra Conversazione (święta rozmowa), z przedstawieniem Maryi w towarzystwie św. Piotra i św. Wawrzyńca, natomiast na skrzydłach umieszczono wizerunki św. Katarzyny i św. Barbary. Równie cenna jest barokowa ambona z 1701 r. z ornamentem i rzeźbionymi wizerunkami czterech ewangelistów, przykryta baldachimem z figurkami aniołów w zwieńczeniu. Inne zabytkowe elementy wnętrza to: XVIII-wieczne, późnobarokowe obrazy Matki Boskiej Różańcowej z piętnastoma scenami z życia Maryi i Jezusa, wizerunki św. Dominika, św. Klary, św. Jana Nepomucena i św. Jana Kantego, czternaście stacji drogi krzyżowej.

Kościół pw. św. Bartłomieja w Grodźcu

- **Grodziec kościół parafialny pw. św. Bartłomieja**

Pierwszy kościół był zapewne drewniany a w jego miejscu powstał kolejny już murowany, jednak z drewnianą wieżą. W końcu XIX w., pomimo licznych remontów, zły stan kościoła i szczupłość miejsca dla wiernych, stały się przyczyną podjęcia decyzji o budowie nowej, obszerniejszej świątyni. Ks. Józef Łomozik rozpoczął w 1908 r. budowę nowego kościoła zakończoną w 1910 r. Kościół wzniosł budowniczy z Cieszyna Ludwik Kametz wg projektu Albina Theodora Prokopa - architekta arcyksiężęcej Komory Cieszyńskiej. Jednowieżowa neogotycka świątynia została wzniesiona na planie krzyża. Jego architektura zewnętrzna oznacza się czerwoną cegłą elewacji i kamiennymi elementami architektonicznymi (łuki, kwiatony, kolumny), systemem przypór, ostrołukami okien, triforiami na wieży, neogotycką kamieniarką, sygnaturką na skrzyżowaniu naw, wysokimi dachami i wysmukłą iglicą wieżową. Wyposażenie wnętrza kościoła - ołtarze, konfesjonały, ławy - wykonane zostały przez Ludwika Maxa Linzinger (1860-1929), znanego rzeźbiarza i twórcę ołtarzy z Linzu. Kościół został ozdobiony przez znanych istebniańskich artystów - Ludwika Konarzewskiego i Jana Wałacha malowidłami o regionalnym i patriotycznym charakterze. Konarzewski stworzył po bokach łuku tęczowego dwa olejne freski: "Poczet świętych polskich". Jest on także autorem polichromii "Nadanie władzy Piotrowi" i "Jezus wśród dzieci" w prezbiterium oraz "Męczeństwo św. Bartłomieja" na chórze. Jan Wałach z kolei wykonał na ścianach transeptu malowidła: "Objawienie Matki Bożej w Fatimie" i "Świątą Rodzinę", a także naścienne ornamenty, rozety na sklepieniach i florystyczne, ludowe motywy podkreślające sielski charakter świątyni.

- **Grodziec ruiny kościoła pw. św. Bartłomieja (w opracowaniach: kaplica zamkowa św. Doroty)**

Pierwsza kaplica zamkowa zbudowana wraz z dworem, być może drewniana z XIV-XV w. Zastąpiona później murowaną o formach gotyckich z XV w. Przed 1447 r. kaplica podniesiona do rangi kościoła parafialnego. W latach 1566-1574 w miejscu poprzedniej kaplicy zamkowej z wykorzystaniem jej resztek zbudowano nowy kościół jako dworski pełniący funkcję mauzoleum rodowego. Kościół fundował Henryk Grodecki zmarły w 1587 r. i pochowany w podziemi kościoła. Płyta nagrobna Henryka Grodeckiego została przeniesiona w 1911 r. do nowego kościoła i wmurowana w przedsionku. Gdy stary kościół popadł całkowicie w ruinę i w 1927 r. przeprowadzono jego rozbiórkę. Zachowane zostało jedynie murowane z kamienia prezbiterium oraz masywne fundamenty z kryptą rodu Grodzieckich. Badania archeologiczne w 1984 r. ujawniły w niej resztki 5 szkieletów osób w różnym wieku.

W 1987 r. wykonano prace zabezpieczające pozostałości ruin, nad którym wzniesiono zadaszenie.

- **Grodziec - kaplica grobowa Zobłów**

Zbudowana w 2 poł. XIX w. (po 1863 r. - śmierć Zofii Zobłowej), położona w lesie na wzgórzu Goruszka na wschód od zamku. Murowana, potynkowana kaplica na rzucie ośmioboku. Na zewnątrz w narożnikach szkarpy. Portal kamienny wejściowy prostokątny w półkoliście zamkniętej wewnątrz, drzwi z płycinami i antabami. Okna zamknięte półkoliście. Dach ośmioboczny. Pod kaplicą krypty grobowe (puste).

Oprócz Baronowej Zofii de Mara Zobel (1807-1863), w krypcie spoczęli jeszcze Tomasz Fryderyk Zobel (1869 r.) – brat Barona Henryka Jerzego Augusta Zobla i na końcu on sam (1875 r.).

- **Iłownica kościół filialny pw. św. Jana Pawła II (parafia Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Rudzicy)**

Kościół zbudowany w 2005 r.

Kościół ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego w Jasienicy

- **Jasienica kościół filialny ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego (parafia Jaworze) (rej. zab. A/829/2021) wraz z cmentarzem parafialnym przykościelnym z 1857 r.**

Wzniesiony jako kaplica w 1891 r. W 1934 r. dobudowano aneks przylegający do elewacji tylnej i podwyższono wieżę. W okresie II wojny światowej kościół uległ

zniszczeniu. Kościół został ponownie konsekrowany 6 września 1987 r. Wówczas biskup ks. dr Janusz Narzyński przemianował kaplicę na kościół Zmartwychwstania Pańskiego. Kościół murowany z cegły, tynkowany, niepodpiwniczony; usytuowany w obrębie cmentarza- na jego osi, przy wyjściu. Bryła budynku symetryczna, oś wyznacza oktogonálna wieża w elewacji frontowej. Wieża dwukondygnacyjna z położonymi na przemian oknami i blendami zamkniętymi łukiem prostym; przykryta ozdobnym hełmem z blachy zwieńczonym kulą i krzyżem. Fasada trójosiowa, symetryczna, tynkowana, z wysuniętym przed lico portalem zamkniętym szczytowo kryjącym wejście główne z dwuskrzydłowymi drzwiami i nadświetlem. Wieża w osi portalu stanowi jego kontynuację. Po obu stronach portalu wydłużone okna zwieńczone ostrołukowo.

Kościół pw. św. Jerzego w Jasienicy

- **Jasienica kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Jerzego (w opracowaniach: św. Grzegorza)**

Pierwotny kościół w Jasienicy wzmiankowany już w 1335 r. Reaktywowanie parafii nastąpiło jednak w 1785 r. a sam kościół zbudowany został w 1787 r. przez majstra murarskiego Józefa Drachnego z Cieszyna i majstra stolarskiego Chrystiana Fuchsa z Bielska. Wieża dobudowana została w 1869 r., rozszerzony przez dodanie transeptu i prezbiterium w 1929 r. Kościół jest orientowany, murowany, potynkowany. Z pierwotnej budowli zachowana nawa główna, prostokątna, trójprzęsłowa, nakryta sklepieniem żaglastymi na gurtach spływających na filary przyścienne. W bocznych ścianach nawy oraz wsch. i zach. półkoliście zamknięte wnęki. W ostatnim prześle nawy chór muzyczny wsparty na trzech arkadach zamkniętych półkoliście. Pod chórem kruchta przykryta trójprzęsłowym sklepieniem żaglastymi, z niej klatka

schodowa na chór, jednobiegowa z zakrętem, o pierwotnych schodach drewnianych z balustradą z ok. XIX w. Na zewnątrz zach. narożniki nawy ścięte. Okna zamknięte półkoliście, w zwieńczeniu ścian wydatny gzyms. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

Kościół filialny pw. św. Józefa w Łazach

- Łazy kościół filialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa (parafia pw. św. Wawrzyńca w Bielowicku)

Budynek kościoła filialnego powstawał z przerwami w latach 1938-1971.

Drewniany kościół pw. św. Marii Magdaleny w Mazańcowicach (nie istnieje)

- **Mazańcowice kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Marii Magdaleny**

Pierwszy kościół pw. św. Marii Magdaleny był drewniany i powstał przed nastaniem reformacji w Księstwie Cieszyńskim około 1500 r. Zlokalizowany był w miejscu, gdzie obecnie znajduje się cmentarz. Kościół ten rozebrano ze względu na jego bardzo zły stan techniczny, nie pozwalający na remont i stwarzający poważne zagrożenie przy dalszym jego użytkowaniu. Nowy murowany kościół wybudowano w latach 1898-1901. Kościół został poświęcony 9 czerwca 1901 r. Projekt nowego neogotyckiego kościoła wykonał architekt Józef (albo Franciszek?) Borgieł ze Starego Bielska. Roboty murarskie nadzorował Jan Solich, ciesielskie - Borgieł i Stroński. Robotami budowlanymi kierował budowniczy z Bielska Andrzej Walczok. Kościół jest jednonawowy z prezbiterium zamkniętym trójbocznie od frontu wieżą, murowany z kamienia i cegły, elewacje otynkowane, posiadają wystrój architektoniczny. Ściany przeprute wysokimi, obszernymi oknami o ostrołukowym wykończeniu, wyposażonymi w witraże (wykonane w 1946 r. przez Firmę S.G. Żeleński z Krakowa). Wieża przykryta ośmiobocznym hełmem, korpus główny kryty wysokim, symetrycznym, 2-spadowym dachem, na którym wieżyczka sygnaturki. Na wyposażenie składa się: polichromie wykonane w 1929 r. przez prof. Adama Giebułtowskiego (ucznia Jana Matejki), neogotyckie elementy tj. ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, komplet ławek, dwa konfesjonały, ambona, chrzcielnica, organy, żyrandole z Wiednia, stacje drogi krzyżowej (według rytu jerozolimskiego i rozpoczynają się od trwogi Jezusa w Ogrójcu, co jest ewenementem wśród innych kościołów) i inne.

Kaplica Zbawiciela w Mazańcowicach

- **Mazańcowice kaplica ewangelicko-augsburska Zbawiciela (parafia Międzyrzecze)**

W 1859 r. ewangelicy w Mazańcowicach zakupili od rodziny Józefa Fendera ziemię, którą przeznaczyli na cmentarz ewangelicki. Aby powiększyć powierzchnię cmentarza dwukrotnie dokupiono ziemi. Ziemia pod kaplicę została oddana bezpłatnie. Położenie kamienia węgielnego pod kaplicę odbyło się 15 sierpnia 1928 r. Prace budowlane, zakończone w 1930 r., wykonywał Jan Mendrok z Bielska, roboty stolarskie wykonali: Andrzej Kominek (drzwi i ławki) i pan Żywczok (ołtarz, ambonę i chór) a prace malarskie pan Bebek. Podczas działań wojennych II wojny światowej ucierpiała kaplica, której wieża została rozbita. Kościół pochodzi z 1930 r.

- **Międzyrzecze Górne kościół parafialny ewangelicko-augsburski**

Zawarty w 1781 r. „patent tolerancyjny” sprawił, że w Bielsku i Jaworzu powstały zbory ewangelickie, które szybko przystąpiły do budowania kościołów.

Wielu ewangelików z okolic Międzyrzecza, Mazańcowic, Ligoty oraz Bronowa przyłączyło się do parafii starobielskiej, która rozpoczęła budowę nowego kościoła w 1814 r. W 1863 r. Jan Fuchs z Międzyrzecza Górnego odstąpił ze swojego gruntu działkę pod budowę ewangelickiego kościoła, plebani i szkoły. W dniu 23 kwietnia 1864 r. ukonstytuowała się Rada Kościelna, która po uzyskaniu zezwolenia Naczelnej Rady Kościelnej w Wiedniu i w porozumieniu z parafiami w Jaworzu oraz Bielsku uzgodniła obszar nowej parafii. W skład parafii międzyrzeckiej weszły następujące wioski: Bronów, Landek, Ligota, Mazańcowice, Międzyrzecze Dolne i Górne oraz Zabrzeg.

Poświęcenie kamienia węgielnego odbyło się 8 września 1864 r., a już 1 listopada 1866 r. miała miejsce uroczystość poświęcenia świątyni według planu budowniczego Szulca z Bielska. Na wyposażenie składa się ołtarz główny z 2 poł. XIX w. z malowanym na płótnie obrazem olejnym "Ostatnia wieczerza" flankowanym bo bokach figurami św. Piotra i św. Pawła. Ołtarz oddzielony z trzech stron metalowymi balaskami. Nad ołtarzem głównym usytuowana jest ambona zwieńczona baldachimem. Obok ołtarza usytuowana jest chrzcielnica. W nawie głównej zawieszone są trzy kryształowe żyrandole. Zegar kościelny z 1866 r. fundacji Johana Brandesa, został wykonany w pracowni zegarmistrzowskiej Schneidera w Freudenthal. Organy zamówiono i zakupiono w firmie Karla Kuttlera w Opawie.

- **Rudzica kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela (w opracowaniach: św. Jana Chrzciciela)**

Parafia wzmiankowana w 1335 r. Pierwotny kościół drewniany spalony został w 1728 r., następny również drewniany został rozebrany w 1782 r. Z inicjatywy ks. Jan Józef Schwechelka w 1782 r. rozpoczęto budowę obecnego kościoła przez majstrów: murarskiego Józefa Drachnego z Cieszyna i ciesielskiego Tomasza Kozę z Frydka, z fundacji Ksawerego i Zofii Ponińskich; poświęcony w 1800 r. Zniszczony podczas działań wojennych w 1945 r., odnowiony w latach 1945-46. Otoczony częściowo murem kamiennym, potynkowanym, z bramkami. Kościół orientowany, murowany z cegły i kamienia, potynkowany. Prezbiterium prostokątne, jednoprzęsłowe, zamknięte apsydą o łuku koszowym. Przy prezbiterium od pd. zakrystia z empora na piętrze, otwierającą się do wnętrza arkada o łuku koszowym, nadwieszonym; schody na emporę w grubości muru, drewniane, jednobiegowe. Nawa prostokątna, nieco szersza od prezbiterium, trójpřęsłowa. Od zach. kwadratowa wieża w kruchcie w przyziemiu, przy niej od pd. kaplica Matki Boskiej, od pn. klatka schodowa na wieżę i chór muzyczny, z drewnianymi, kręconymi schodami, objęte wspólną bryłą z korpusem. Sklepienia nawy i prezbiterium żaglaste, wsparte na masywnych gurtach spływających na filary przyściennie; w nawie pomiędzy filarami oraz w ścianie wsch. i zach. wnęki. Chór muzyczny z parapetem o linii falistej, wsparty na dwóch czworobocznych filarach. Wieża wyodrębniona w górnej kondygnacji, połączona z fasadą spływami, flankowana na narożnikach zdwojonymi pilastrami dźwigającymi profilowany gzyms podniesiony na pomieszczenie tarcz zegarowych. Okna wieży zamknięte lukami segmentowymi; hełm cebulasty z ośmioboczną latarnią, kryty blachą. Dachy nawy i prezbiterium dwuspadowy, zakrystii trzyspadowy. Nad prezbiterium wieżyczka na sygnaturkę, ośmioboczna z latarnią, zwieńczona baniastym hełmem. Portale z czasu budowy kościoła. Zabytkowe wyposażenie: ołtarze barokowo-klasycystyczne z czasu budowy kościoła: główny, o wolnostojącej

ment z rzeźbami św. Piotra i św. Pawła, otoczonej kolumnami podtrzymującymi belkowanie zwieńczone ażurową koroną, z rzeźbami Boga Ojca i aniołów oraz obrazem Matki Boskiej, ołtarze boczne. Przy kościele (w granicach zabytkowego ogrodzenia) przy krzyżu, zabytkowa płyta nagrobna z herbem (nieczytelny).

- **Świątoszówka kaplica ewangelicko-augsburska (parafia Jaworze)**

Teren pod budowę kaplicy został poświęcony 11 września 1955 r. Budowę zakończono w 1956 r. a wyposażenie kompletowano do 1958 r. (ołtarz z obrazem Ukrzyżowanie, żyrandol, świeczniki i klinkiety).

Kościół ewangelicko-augsburski Pojednania w Wieszczętach (parafia Wieszczęta-Kowale)

- **Wieszczęta kościół parafialny ewangelicko-augsburski Pojednania z 1949 r.**

Obecny kościół został odbudowany w 1949 r. po tym jako w 1945 r. został wysadzony przez wojska niemieckie poprzedni kościół z 1916 r.

Cmentarze

- **Bielowicko cmentarz parafialny rzymskokatolicki przy kościele pw. św. Wawrzyńca w Bielowicku**

Na cmentarzu zabytkowe nagrobki, najstarszy z 1920 r. Cmentarz przykościelny rozlokowany wokół kościoła objęty jest wpisem do rejestru zabytków w ramach wpisu

kościół nr A-139/76, na jego terenie figura Chrystusa Króla (rej. zab. B/355/2018). Na rozszerzonej od północy części krzyż betonowy z 1963 r.

- **Grodziec cmentarz parafialny rzymskokatolicki (stary) przy d. kościele św. Bartłomieja (w opracowaniach: kaplica zamkowa św. Doroty)**

Pierwszy kościół parafialny wokół nieistniejącego kościoła (rozebranego w 1927 r.). Zachowane szczątkowo pomniki nagrobne.

Cmentarz parafialny rzymskokatolicki w Grodźcu

- **Grodziec cmentarz parafialny rzymskokatolicki (nowy) przy kościele pw. św. Bartłomieja (przy ul. Kościelnej)**

Cmentarz został założony w 1894 r., co upamiętnia wystawiony na głównej alei krzyż erekcyjny z 1894 r.

- **Jasienica cmentarz ewangelicko-augsburski przy kościele Zmartwychwstania Pańskiego (przy ul. Zdrowotnej)**

Cmentarz na regularnym rzucie prostokąta z poprowadzoną na osi aleją. Na cmentarzu występują zabytkowe nagrobki, najstarszy z pochodzi 1922 r. Wpis do rejestru zabytków obejmuje zarówno kościół jak i cmentarz w granicach dz. nr 298.

- **Jasienica parafialny rzymskokatolicki przy kościele pw. św. Jerzego (przy ul. Kościelnej)**

Cmentarz o nieregularnym kształcie. Najstarszy nagrobek z 1911 r. (najwcześniejsze pochówki wokół kościoła, co upamiętniają żeliwne krzyże przy prezbiterium).

- **Jasienica cmentarz komunalny (przy ul. Kościelnej)**

Cmentarz założony na rzucie prostokąta w latach 60. XX w. Na cmentarzu krzyż erekcyjny z kamienia (piaskowiec) z inskrypcją: „Idź przez życie tak aby ślady twoich stóp przetrwały ciebie, bp Jan Chrapek”.

Cmentarz rzymskokatolicki w Łazach

- **Łazy cmentarz rzymskokatolicki przy kościele pw. św. Józefa**

Cmentarz założony na rzucie prostokąta w 1937 r. Na osi głównej alei betonowy krzyż erekcyjny.

Cmentarz ewangelicko-augsburski w Mazańcowicach

- **Mazańcowice cmentarz ewangelicko-augsburski (przy ul. Strzelców Podhalańskich)**

W 1859 r. zakupiono teren od rodziny jednego z mazańcowickich gospodarzy przeznaczając go na cmentarz ewangelicki, w którego okolicach zamierzano postawić kaplicę cmentarną (ostatecznie wystawiona w 1930 r.). Na cmentarzu zachowane zabytkowe nagrobki, najstarszy z 1898 r. Krzyż erekcyjny żelazny z 1859 r.

Cmentarz rzymskokatolicki w Mazańcowicach

- **Mazańcowice cmentarz rzymskokatolicki przy kościele pw. św. Marii Magdaleny (przy ul. Pod Kępą)**

Cmentarz w tym miejscu zapewne istniał od czasów funkcjonowania w tym miejscu drewnianego kościoła pw. św. Marii Magdaleny. Na cmentarzu zabytkowe nagrobki, najstarszy z 1902 r. Krzyż erekcyjny z 1928 r. wyk. Theodora Grögera z Bielska, fundatorzy krzyża miejscowi kolejarze.

- **Międzyrzecze Górne cmentarz parafii rzymskokatolickiej przy kościele pw. św. Marcina (przy ul. Centralnej)**

Cmentarz usytuowany w obrębie zespołu kościoła parafialnego pw. Św. Marcina. Pierwotnie był to cmentarz przykościelny, usytuowany wokół kościoła drewnianego z 1522 r., który uległ spaleni w 1993 r. Pomimo spalenia kościoła, w rejestrze zabytków utrzymano teren wokół kościoła ze starodrzewem w ramach ogrodzenia, oraz zachowane wyposażenie wnętrza kościoła. Na cmentarzu występują zabytkowe nagrobki, najstarszy zachowany z 1884 r.

Cmentarz ewangelicko-augsburski w Międzyrzecze Górnym

- **Międzyrzecze Górne cmentarz parafii ewangelicko-augsburskiej (przy ul. Wapienickiej)**

Założony w 1862 r., co upamiętnia krzyż erekcyjny, na gruncie zakupionym z gospodarstwa nr 178 należącym do rodziny Cholewik, dwukrotnie powiększany w roku 1877 oraz 1891. Na cmentarzu znajduje się m.in. grób drugiego z kolei

proboszcza parafii ks. Pawła Pustówki oraz w lewym górnym rogu cmentarza grób Nieznanego Żołnierza oraz wiele zabytkowych nagrobków (część wykonana przez kamieniarza wytwórnię nagrobków i rzeźb Theodora Grögera). Na terenie cmentarza znajduje się także budynek gospodarczy.

- **Rudzica cmentarz parafii rzymskokatolickiej (stary, nieczynny)**

Obszar po dawnych cmentarzach parafialnych (funkcjonujących w okresie 9.09.1786 r. - 28.07.1787 r. oraz w okresie 28.07.1787 r. - 10.09.1792 r.) z 466 pochówkami upamiętniony krzyżem o treści "Cmentarz parafii Rudzica w latach 1786-1792 r. Tu pochowano 466 osób/ Niech odpoczywają w pokoju" - Rudzica Dębina (między Dziołami a Ponienką).

Cmentarz rzymskokatolicki w Rudzicy

- **Rudzica cmentarz parafii rzymskokatolickiej przy kościele pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela (przy ul. Kościelnej)**

W latach 1833- 1834, ówczesny proboszcz, ks. Franciszek Hajman odstąpił część pola farskiego, a także lasu pod budowę cmentarza. Na cmentarzu zabytkowe nagrobki, najstarszy z 1884 r. Na cmentarzu znajduje się krzyż erekcyjny z 1887 r.

Płyta kamienna nagrobkowa przy kościele w Rudzicy (fragment z herbem)

- **Rudzica d. cmentarz przykościelny** (w granicach zabytkowego ogrodzenia) przy krzyżu zabytkowa płyta nagrobna z piaskowca z nieczytelną inskrypcją oraz z herbem (nieczytelny).
- **Świętoszówka cmentarz ewangelicko-augsburski**

Cmentarz ufundowany przez baronową Zofię de Mara Zobel w 1857 r. (na którym na chwilę w 1863 r. spoczęła, potem została przeniesiona do kaplicy Zobłów na Goruszce w Grodźcu). Na cmentarzu zabytkowe nagrobki, najstarszy z 1911 r.

- **Wieszczęta cmentarz ewangelicko-augsburski**

Cmentarz założony na planie kwadratu. Na cmentarzu zabytkowe nagrobki, najstarszy z 1912 r.

Krzyże i kapliczki przydrożne

Pod względem występowania zabytków sakralnych takich jak krzyże, kapliczki przydrożne zasób Gminy Jasienica jest bardzo duży. Te małe elementy krajobrazu prócz walorów estetycznych niosą ze sobą również ważną informację o historii i społeczności, upamiętniają bowiem znaczące wydarzenia z życia mieszkańców, wskazują historyczny przebieg dróg, zasięg dawnych osad, wskazują miejsca uświęcone poprzez fakt postawienia elementu sakralnego. Znaczenie kulturowe, religijne a także krajobrazowe kapliczek powinno być przedmiotem ochrony konserwatorskiej. Wraz z otaczającą zielenią opiekuńczą stanowią one zespół wartości kulturowo-przyrodniczych, o dużych walorach krajobrazowych.

Katolicki kult religijny sprawowany jest publicznie przede wszystkim w parafialnej świątyni ale także przy mniejszych obiektach rozsianych po całej parafii, będących formą publicznego wyznania wiary poszczególnych parafian-fundatorów i całej wspólnoty oraz wyrażania czci wobec Jezusa Chrystusa, Matki Bożej oraz świętych i symbolami dawnej chłopskiej pobożności.

Zostały ufundowane i postawione zwykle ku chwale Bożej lub jako wota dziękczynne za wysłuchanie prośb i modlitw w różnych ludzkich sprawach lub też upamiętniają wydarzenia z historii miejscowości, czy poszczególnych rodzin.

W miejscowościach, gdzie dominuje ludność wyznania ewangelickiego, która nie akceptowała tej formy kultu, obiektów małej architektury jest mniej.

Krzyż w Bielowicku

Krzyż przy kościele w Grodźcu

Krzyż w Iłownicy

Krzyż przy kościele w Rudzicy

Krzyż w Roztopicach

Krzyż w Landeku

Krzyż w Łazach

Krzyż w Rudzicy

Krzyże

- Bielowicko przy nr 2 - krzyż kamienny (wykonany z marmuru) z 1902 r. Na postumencie inskrypcja: „Któryś dla nas/ ukrzyżowany/ Jezu Chryste/ zmiłuj się nad nami”, niżej "Fundator/ Karol Kubaczka/ 1902"
- Bielowicko przy nr 46 - krzyż betonowy z I. 40-tych XX w., w otoczeniu 4 lipy, ogrodzony płotkiem drewnianym
- Biery przy kościele krzyż betonowy z 1949 r. Na postumencie inskrypcja: „Któryś cierpiał/ za nas rany/ Jezu Chryste/ zmiłuj się nad nami" niżej "28.06.1949/ odn. 2006 r."
- Grodziec przy kościele krzyż kamienny wyk. wytwórni nagrobków i rzeźb Theodora Grögera w Bielsku. Na postumencie Fragment księgi Lamentacji w tłumaczeniu Wujka Lam 1:12 "O wy wszyscy/ którzy idziecie/ drogą/ obaczcie i/ przypatrzcie się/ jeśli jest boleść/ jako boleść/ moja/ Jer L12"
- Grodziec na cmentarzu parafialnym krzyż erekcyjny z 1894 r. Na postumencie inskrypcja "BŁOGOSŁAWINI/ UMARLI KTÓRZY/ W PANU/ UMIERAJĄ/ Objaw. XIV.13/ 1894".
- Łownica przy nr 125 krzyż kamienny przydrożny wpisany do rejestru zabytków. Krzyż ufundowany przez ówczesnego właściciela Łownicy Paula Brzusaka w podziękowaniu za niezniszczone plony w czasie wielkiej powodzi, która miała miejsce w 1820 r. Obiekt usytuowano na posesji Państwa Sojków, niedotkniętej powodzią. W 1925 r. wokół 2 krzyża posadzono cztery lipy wycięte w 1999 r. Trzyosiowy kamienny krzyż z

rozbudowaną ośią centralną. Frontową płaszczyznę trzonu słupa zdobi inskrypcja: "O Wy wszyscy/ Którzy/ Przechodzie/ uważajcie i /przypatrzcie się/ jeżeli iest boleść/ wasza iaKo/ boleść moia/ rany zi Krzyża/ U Jeremiasza/ Wier. 12". Całość wieńczy scena Ukrzyżowania. Nad głową Chrystusa widnieje napis I N / R I. Klęcząca u stóp krzyża Maria Magdalena. Na osiach bocznych umieszczono pełnoplastyczne figury Matki Boskiej i św. Jana. Cztery lipy rosnące wokół zostały wycięte.

- Iłownica przy nr 130 krzyż kamienny z 2 poł. XIX w. Z przekazów fundacji właściciela Iłownicy Jana Celesta.
- Iłownica z 1897 r. Na postumencie inskrypcja: „Niech będzie/ pochwalony/ Jezus Chrystus”, niżej "Fundator Gmina Iłownicka 1887 r." Krzyż ogrodzony kutym płotkiem. Niegdyś przy kapliczce rosła okazała lipa.
- Jasienica krzyż kamienny przed kościołem pw. św. Jerzego z 1946 r. Na postumencie inskrypcja: „Któryś cierpiał/ za nas rany/ Jezu Chryste/ zmiłuj się/ nad nami”, niżej: „Fundacja/ Marii i Franciszka/ Krupa 28.04.1946r.”
- Jasienica krzyż na cmentarzu parafialnym św. Jerzego [b.d.]
- Jasienica krzyż na cmentarzu komunalnym z ok. 1960 r. z inskrypcją: „Idź przez życie tak aby ślady twoich stóp przetrwały ciebie, bp Jan Chrapek”
- Jasienica na rozdrożu ulic Cieszyńskiej i Strumieńska krzyż kamienny z 1900 r. z kutym płotkiem. Na postumencie inskrypcja: „Pomnik niezłomnej wiary katolickich robotników fabrycznych w Jasienicy 1900”.
- Landek na rozdrożu ulic krzyż kamienny z 1910 r. z kutym płotkiem i dwoma lipami. Krzyż „Ufundowała Gmina Landek” o czym świadczy napis na cokole. Na postumencie „NA PAMIĄTKĘ/ BŁOGIEGO PANOWANIA/ CESARZA JÓZEFA/ FRANCISZKA I/ KRZYŻ TEN UFUNDOWAŁA”.
- Landek krzyż przydrożny z 1989 r. z kutym płotkiem. Na cokole inskrypcje „Fundator Andreas i Anna/ ORAWIETZ/ 1898” powyżej „Niech będzie pochwalony/ Jezus Chrystus/ i Panienka/ Marya”.
- Łazy krzyż kamienny z 1902 r. w otoczeniu trzech lip. Na postumencie inskrypcja: „Któryś dla nas był ukrzyżowany Jezu Chryste zmiłuj się nad nami” niżej: „Fundatorowie/ Jan i Katarzyna Rajwa/ 1902”
- Łazy krzyż kamienny przy kościele filialnym pw. św. Józefa [b.d.]
- Łazy krzyż na cmentarzu z 1937 t. z inskrypcją „Oto Matka Twoja”
- Mazańcowice przy kościele pw. św. Marii Magdaleny krzyż z 1905 r. wpisany do rejestru zabytków. Na postumencie inskrypcja: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieków AMEN, 1/11 1905”. Krzyż wykonany w wytwórni nagrobków i rzeźb Theodora Grögera.
- Mazańcowice na cmentarzu parafialnym pw. św. Marii Magdaleny krzyż z 1928 r. Na postumencie inskrypcja: „Jam jest Zmartwychwstanie/ i żywot kto we mnie wierzy/

choćby umarł żyw będzie/ Jan 11.25/ R. I. P". Niżej „Fundatorzy/ miejscowi kolejarze/ 1928”. Krzyż wykonany w wytwórni nagrobków i rzeźb Theodora Grögera.

- Mazańcowice na cmentarzu parafialnym ewangelickim krzyż żeliwny z 1859 r.
- Mazańcowice przy nr 261 krzyż betonowy z 1913 r.
- Międzyrzecze Dolne (rozdroże dróg Bronowskiej i Woleńskiej) krzyż marmurowy tzw. "Golowy" z 1917 r. Pierwotnie drewniany krzyż wystawiony na polu własnym przez gospodarza Buchcika w 1852 r. w przysiółku Franciszkowice i poświęcony w maju tego roku, następnie przejęty przez rodzinę Gola, która ufundowała w jego miejsce nowy, dębowy krzyż, poświęcony przez ks. proboszcza Ignacego Rychtarskiego 14 maja 1882 r. W 1917 r. Jan i Maria Golowie zamówili nowy z białego marmuru w wytwórni nagrobków i rzeźb Theodora Grögera w Bielsku. Został on poświęcony przez ks. proboszcza Jana Budnego 20 maja 1918 r. W 1989 r. został przeniesiony w bardziej dostępne miejsce dla parafian. Na trzonie zachowany podpis firmy kamieniarskiej na froncie („Gröger, Bielsko”) i wyryta suplikacja: Któryś cierpiał/ za nas rany/ Jezu Chryste zmiłuj/ się nad nami" oraz data „1917". Na trzonie prosty krzyż z metalową figurą Chrystusa.
- Międzyrzecze Dolne (ulica Mazańcowicka) krzyż z 1882 r. tzw. "Danelowy". Pierwotnie w postaci dębowego krzyża wzniesiony na polu własnym przez zamożnego siedlaka Jana Danela i poświęcony w maju 1852 r. W 1882 r. został zastąpiony przez obecny krzyż kamienny (z piaskowca) i poświęcony 6 sierpnia. Posiada on obecnie wysoka, murowana podstawę i dwustopniowy cokół, z płaskorzeźbą Matki Boskiej, na krzyżu zawieszona metalowa figura Chrystusa.
- Międzyrzecze Dolne (Kopiec) krzyż przydrożny kamienny z 1937 r. Na tzw. "Na Górcie" w otoczeniu dwóch lip. Ufundowany w 1937 r. przez małżeństwo rolników Walerii i Józefa Ryszków i poświęcony przez ks. proboszcza Emila Ottawę. Uszkodzony w trakcie działań wojennych w lutym 1945 r. i odrestaurowany w 1948 r. Krzyż kamienny (piaskowiec) z płytą z czarnego marmuru z inskrypcją: „Fundatorzy/ Waleria i Józef Ryszka/ Rok 1937/ Poświęcono przez Księdza Ottawę/ Odnowiono w roku 2007/ Przez mieszkańców Międzyrzecza Dolnego" oraz poniżej: „Pójdźcie do mnie/ wszyscy którzy pracujecie i obciążeni/ jesteście, a ja was /ochłodzę/ Św. Mateusz". Nad gzymsem wznosi się dwuczęściowy trzon krzyża z dwoma wnękami: w górnej umieszczona gipsowa figurka Matki Boskiej w typie Immaculata. Krzyż prosty z metalową figurą Chrystusa.
- Międzyrzecze Górne (przysiółek Rudawka – ulica Widok) krzyż przydrożny drewniany z malowanym na blasze wizerunkiem Chrystusa i Matki Boskiej Bolesnej z poł. XIX w. Wzniesiony dla upamiętnienia zmarłych na tyfus głodowy w latach 1846-1848 kilkuset mieszkańców wioski, leży na posesji należącej od kilku pokoleń do rodziny Maśka. Odnawiany w latach 1912, 1948 i 2010 r. Na krzyżu zawieszono malowane na blasze, wizerunki Chrystusa i Maki Boskiej Bolesnej.

- Międzyrzecze Górne krzyż naprzeciwko d. spalonego kościoła, z 1937 r. Na postumencie inskrypcja: „ Który za nas cierpiał rany Jezus Chryste zmiłuj się nad nami”, „Fundator Jan Joanna Tymon 1937”. Ufundowany w 1937 r. przez Joannę Tymon, wdowę po kierowniku budowlanym Janie i poświęcony 19 września przez ks. Emila Ottawę, zlokalizowany przy ich domu (vis a vis probostwa). Jak zapisał proboszcz była to pierwsza figura Ukrzyżowanego Jezusa Chrystusa w Górnym Międzyrzeczu. Krzyż wykonany został z piaskowca i ustawiony na dwustopniowym betonowym cokole. Na froncie umieszczono w płycinie inwokacje modlitewna: „Który za nas/ cierpiał rany/ Jezus Chryste/ zmiłuj się nad/ nami” oraz poniżej napis: „Fundator/ Jan Joanna/ Tymon/ 1937”. Powyżej na prostym krzyżu metalowy odlew postaci Chrystusa i napis „INRI”.
- Międzyrzecze Górne Strażacka przy nr 201 krzyż z 1937 r. Krzyż fundowany przez parafian z tego rejonu wioski i postawiony na posesji Anny Moli. Został uroczystie poświęcony w 1937 r. przez ks. proboszcza Emila Ottawę. W 2002 r. zamocowano na jego licu nowe tablice inskrypcyjne. Pierwsza z nich (górna) zawiera cytaty z Ewangelii św. Mateusza: "Pójdźcie do mnie/ wszyscy, którzy/ pracujecie i jesteście/ obciążeni, a ja was/ ochłodzę/ Mat. 11.28. Natomiast druga (dolna) ma charakter informacyjny: Fundacja/ katolicy parafianie 1937/ dok. pos. Ks. prob. Ottawa". Jest to „Boża Mąka” w postaci wysokiego krzyża z piaskowca ustawionego na trójstopniowym, murowanym podeście. Złożona z dwuczęściowego cokołu (z tablicami inskrypcyjnymi z czarnego marmuru) zwężającego się ku górze, zakończonego prostym gzymsem oraz cokoliku z metalowym medalionem z popiersiem Maryi, wyżej krucyfiks z metalową figurą Chrystusa.
- Międzyrzecze Górne przy nr 262 (ul. Jazowa) krzyż przydrożny z 1854 r. (przeniesiony z Zarzecza). Ufundowany w 1854 r. w nieistniejącej obecnie wiosce Zarzecze nad Wisłą przez rodzinę Dadysów celem wyblągania potomstwa. W momencie wysiedlenia Zarzecza w 1954 r. pod budowany Zbiornik Goczałkowicki został przeniesiony przez Benedykta Puzonia do Międzyrzecza Górnego, gdzie stanął przy drodze, przed nowym jego domem i gospodarstwem. Tu został poświęcony przez ks. proboszcza Emanuela Molę. Kamienny (piaskowcowy) krzyż ma na cokole wyrytą datę fundacji, nad postumentem ujętym wolutami, zwężający się ku górze krzyż z figurą Ukrzyżowanego.
- Międzyrzecze Górne (ul. Na Węgrach) krzyż przydrożny z pocz. XX w. (przeniesiony z Zarzecza) Krzyż ufundowany przez rodzinę Francuzów przeniesiony do Międzyrzecza Górnego. "Boża Mąka" wykonana z kamienia (piaskowcowy). W jego górnej części płycina z wnęką zamknięta ostrołukiem z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej wyżej prosty krzyż z żeliwną figurą Chrystusa. Na cokole umieszczono inskrypcje modlitewna: „O Jezus, przez pięć ran Przenajświętszych Ciała Twego/ Siedem boleści Najświętszej Maryi/ Zimiłuj się nad duszami/ w czys(ć)cu będącymi./ Uprasza się o pobożny „Ojcze Nasz” i „Zdrowaś Maryja”. Obiekt otoczony przez żelazny, kutły dekoracyjnie ażurowy płotek.

- Międzyrzecze Górne na cmentarzu parafialnym krzyż z kalenicy dachu starego, spalonego kościoła pw. św. Marcina na kapliczce cmentarnej XIV Jezus do grobu złożony, z 2013 r.
- Roztropice krzyż marmurowy z 1900 r., wokół płotek kuty stalowy. Na postumencie inskrypcja: „Pójdźcie do mnie wszyscy,/ którzy pracujecie/ i jesteście obciążeni/ a ja was ochłodzę/ (Mat. XI.28), r. 1900”.
- Rudzica przy kościele parafialnym pw. Narodzenia Św. Jana Chrzciciela z 1884 r. Na postumencie z przodu inskrypcja „Niech będzie/ pochwalony/ Jezus Chrystus-/ Na wieki wieków/ Amen!”, z tyłu „Postawiony/ na większą cześć/ i chwałę Bożą/ z pomocą dobrodziejów/ przez Ks. T.S. – r. 1884”.
- Rudzica na cmentarzu parafialnym pw. Narodzenia Św. Jana Chrzciciela krzyż erekcyjny z 1887 r. z napisem „Jam jest/ zmartwychwstanie/ i żywot, kto we mnie wierzy/ coćby i umarł/ żyw będzie./ Jan XI”. Z tyłu: "Zmarli oczekują/ na naszą modlitwę".
- Rudzica krzyż kamienny z 1899 r. Na postumencie napis: "Niech będzie pochwalony/ Jezus Chrystus". Z drugiej strony krzyża: "Fundator: Jan i Anna Korzeniowscy/ 1899". Krzyż uszkodzony podczas II wojny światowej. Wokół krzyża płotek kuty.
- Rudzica Zalesie w polu u p. Dzidów krzyż kamienny z 1899 r. ufundowany przez Zuzannę i Józefa Dzidów w dowód wdzięczności za odkupienie gospodarstwa z rąk żydowskiego właściciela. Po wojnie wymieniona figura Chrystusa. Na postumencie napis: "Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus aż na wieki wieków. Amen" oraz napis "Fundator: Józef i Suzanna Dzida 1899".
- Rudzica Międzyrzeczka krzyż kamienny u p. Szczypków. Pochodzi z 2 poł. XX w., w miejscu wcześniejszego drewnianego.
- Rudzica krzyż kamienny z 1898 r. na posesji p. Machaliców. NA postumencie napis: "Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus". Na pamiątkę 50-letniego panowania cesarza Franciszka Józefa I i oszałamiecia zamordowania szlachetnej Elżbiety małżonki Jego ten krzyż w 1898 r. został sfundowany od Machaliców Jana i Anny". Wykonawcą był Gröger Bielitz.
- Rudzica przy nr 617 krzyż przydrożny z 1890 r. Napis na postumencie: "Pochvalen bud/ Pan/ Jezizch Kristus/ 1890". W miejscu tym pierwotnie stał drewniany krzyż. Proboszcz ks. Tytus Śliwka poprosił Katarzynę i Józefa Szczypkę - kościelnego i jednocześnie właściciela nieruchomości by postawił krzyż kamienny. Z tyłu na cokole wyryte imiona i nazwisko fundatorów oraz rok powstania 1876 (?).

Kapliczki słupowe murowane

- Iłownica (na wysepce drogowej) Skoczowska/ Sadzonka kapliczka z 1900 r. (wg przekazów 200-lecie fundacji Jana Celesty). Dwie zabytkowe lipy zostały wycięte.
- Iłownica (w polu na posesji Krystyny i Czesławowa Baronów) kapliczka pw. św. Anny z ok. 1920 r. Wg przekazów kapliczka stała już w 1893 r. u ówczesnych właścicieli p. Brychcych. Figura Sw. Anny Samotrzeć została skradziona w 2000 r.
- Iłownica przy mostku na potoku Iłownica kapliczka z 1 poł. XX w. (wyłączona z GEZ)
- Iłownica na posesji p. Filapków kapliczka pw. Św. Jana Nepomucena - rzeźba pochodzi z kaplicy, która kiedyś stała między stawami. Obecna konstrukcja współczesna.
- Rudzica w ogrodzeniu kościoła kapliczka (z figurą Św. Jana Nepomucena z 2 poł. XVIII w.) zbudowana zapewne 1. poł. XIX w. murowana z kamienia, potynkowana, z wnęką zamkniętą łukiem półkolistym.
- Rudzica przy nr 491 kapliczka pierwotnie wzniesiona na pocz. XIX w. jako wotum Matce Boskiej za wstawiennictwo i ochronę od panującej epidemii. Dwukrotnie zburzona w wyniku kolizji z samochodem.
- Rudzica przy nr 280 kapliczka słupowa z 2 poł. XIX w. Na miejscu kapliczki rosła dawniej lipa, na której wisiał obraz Anioła Stróża. Po ścięciu lipy Jan i Maria Korzeniowscy w 1938 r. postawili kapliczkę poświęconą Aniołowi Stróżowi.

Figury

- Bielowicko przy kościele parafialnym figura Chrystusa Króla (rej. zab. B/355/2018)
- Grodziec przy nr 78 postument z figurą Dzieciątka Jezus (nie ujęta w GEZ)
- Landek przy dworze postument z figurą św. Józefa z pocz. XX w., ufundowana przez wdzięcznych Landeczan w miejscu, gdzie stacjonował cesarz Franciszek Józef I na cześć cesarza jego patrona św. Józefa.
- Mazańcowice przy kościele figura kamienna Upadek Chrystusa z 1780 r. wpisana do rejestru. Na postumencie inskrypcja w języku polskim. Figurę ufundowali parafianie. Wokół figury płotek kamienno-żelazny. Z przodu plastyczne obramienie z motywów rocaill, w którym napis i data: „O WY WSZYTCY KTO PRZIIDZIECIE PRZEZ DROGĘ OBACZCIE A PRZYPATRZCIE SIĘ JEŚLI JEST BOLEŚĆ JAKO BOLEŚCI MOJA THP MAHAK A 1780”.
- Międzyrzecze Górne przy kościele parafialnym figura Matki Bożej Szkaplerznej z 1861 r. W 1861 r. zastąpiła ufundowaną w 1776 r. przez ówczesnego wikariusza (później proboszcza) czechowickiego ks. Franciszka Schermariskę z bratem Józefem, strażnikiem lasów książąt Sułkowskich, posadowiona na cmentarzu, na tle północnej elewacji murowanej zakrystii kościoła (spalonego). Poświęcił ją proboszcz ks. Antoni Knoppek. W 2010 r. przeniesiona w pobliże nowego kościoła (na lewo od schodów kościelnych). Figura Maryi ubrana w

powłóczyście szaty i diadem na głowie, stoi w kontrapoście, w lekkim pochyleniu do przodu. W lewej opuszczonej dłoni trzyma szkaplerz, prawą przytrzymuje szatę. Wysunięta lewą stopą depta głowę węża. Rzeźba ustawiona jest na wysokim, prostopadłościennym postumencie z napisem na froncie: „S/ MARYIA / Proszą nas/ 1861”.

- Rudzica (ul. Św. Jana) figura Św. Jana Nepomucena, 2 poł. XVIII w., cokoł XX w. Ufundowana prawdopodobnie przez górników pracujących w czechowickiej kopalni bądź przez bogatego mieszkańca, który został w tym miejscu napadnięty.
- Rudzica (ul. Św. Franciszka) figura Św. Franciszka, z poł. XIX w. Postawiona na farskim polu z powodu panującej zarazy. Zniszczona podczas działań wojennych, odbudowana w 1952 r.

Kaplica w Landeku z 1920 r.

Kapliczki murowane kubaturowe

- Iłownica przy nr 59 na posesji p. Karosków kapliczka pw. Chrystusa Króla zbudowana przez Zofię i Józefa Karosków jako wotum dziękczynne za ocalenie rodziny w czasie działań wojennych. Poświęcona w 1946 r.
- Iłownica na wzniesieniu u p. Giemzów kapliczka pw. MB Częstochowskiej z 1840 r. wybudowana jako wotum za szczęśliwe wybudowanie domu Andrzeja Giemzy.
- Landek przy nr 6 kapliczka z 1920 r. ufundowana przez Jerzego Męcnarowskiego, na cześć córki Jadwigi poświęcona w dniu św. Jadwigi (15 października). Wewnątrz ołtarz z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz rzeźba Chrystusa Frasobliwego (z kościoła w Pierścu) oraz rzeźba Anioła Stróża.
- Rudzica Kaplica Św. Wendelina z 1876 r. Kaplica na planie kwadratu z półkolistą absydą poprzedzona przedsionkiem, murowana z cegły i kamienia, w nawie

sklepienie krzyżowe w przedsionku kolebkowe, dach drewniany o konstrukcji krokwiowej wraz z sygnaturką. Nawa i absyda równej wysokości. Nad fasadą ośmioboczna sygnaturką. Fasada z otworem zamkniętym łukiem, zwieńczona tympanonem. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe płycinowe. Otwory okienne zamknięte łukiem, w absydzie okno okrągłe.

- Rudzica przy nr 550 (Klubowa) kapliczka pw. Opatrzności Bożej z 1909 r. wzniesiona przez Józefa Tomalika. Miejsce upamiętnia manewry wojskowe na Śląsku i miejsce postoju cesarza Franciszka Józefa I (po niefachowym remoncie).
- Roztropice kaplica Najświętszego Serca Pana Jezusa w Roztropicach z poł. XIX w. przebudowana w 1982 r. (pierwotnie na rzucie kwadratu z dachem namiotowym, z sygnaturką).

Kapliczki szafkowe

- Iłownica przy nr 109. Pierwotnie w kapliczce była umieszczona figurka 45 cm Św. Jana Nepomucena znaleziona przez pradziadka p. Giemzy w Wieszczętach przy wycince dębów (skradzioną w latach 90. XX w.).
- Iłownica przy nr 112 kapliczka na polu Giemzy, kapliczka z figurą zabytkową św. Jana Nepomucena (uszkodzona w wyniku próby kradzieży).
- Iłownica u p. Hajdrychów
- Iłownica u p. Siennickiej-Kalmus kapliczka z 1871 r. fundacji Ignacego Ptasznika. W kapliczce obraz Matki Boskiej Polnej z Dzieciątkiem autorstwa właścicielki posesji.

Kapliczki niszowe na elewacjach

- Iłownica nr 96
- Roztropice nr 19
- Roztropice nr 24
- Roztropice nr 59
- Rudzica na domu p. Trojoków

III. Do III kategorii zaliczyć należy parki oraz zespoły zieleni

Zabytkowe zespoły zieleni

Zieleń tzw. opiekuńcza sadzona tradycyjnie wokół krzyży, kapliczek przydrożnych (zob. wyżej "Krzyże i kapliczki przydrożne")

Park w Grodźcu

Park stanowi rozległe założenie krajobrazowe, rozbudowane wzdłuż potoku w kierunku wchód-zachód. Narys parku nieregularny. Drogi dojazdowe od południa i wschodu. Układ kompozycyjny dobrze zachowany. Park dzieli się na dwie części: odpadającą od zamku do potoku oraz płaską, nieznacznie podnoszącą się na południowym skraju. Na południe od parku zaznacza się osiowość założenia. Od północnej strony zamku nie zachowały się pozostałości dawnego ogrodu geometrycznego.

Park w Landeku

Kompozycja założenia podporządkowana jest usytuowanemu centralnie dworowi. Teren przed frontem zajmuje ogród ozdobny, o bardzo skromnej kompozycji. Jest to niewielkie wewnątrz zamknięte obrzeżnie rozmieszczonym drzewostanem w tym szpalerem kasztanowców, stanowiących obsadzenie graniczne. We wnętrzu tym zwraca uwagę usytuowana z boku kamienna figura św. Józefa na postumencie, otoczona altaną, składającą się z czterech kasztanowców. W pobliżu budynku rośnie też stary głąg i cyprysik. Po stronie północnej dworu znajduje się niewielki ogród użytkowy, zajmowany głównie przez sad i krzewy owocowe. Północną część zajmuje warzywnik oddzielony od ogrodu ozdobnego płytkim rowem. Wnętrze to zamyka od północy i wschodu obsadzenie graniczne. Zachodnia część folwarku składa się z części historycznej, rozbudowanej wzdłuż osi alei dojazdowej wyznaczonej obsadzeniem grabowym i części współczesnej - południowej.

Park w Mazańcowicach

Park o powierzchni ok. 6 ha położony jest na północ od zabudowań mieszkalnych i gospodarczych i zajmuje obszar o obrysie nieregularnego wieloboku. Założony został na początku 2 poł. XIX w. na kanwie istniejącego drzewostanu i geometrycznego "ogrodu włoskiego" z 2 poł. XVIII w. (widoczne na *Dorf Matzdorf slavisch Mazanczowitze in Schlesien Teschner Kresis. 1836*). Drzewostan parkowy mało urozmaicony, złożony prawie wyłącznie z gatunków liściastych (klony, kasztanowce, brzozy, graby, buki, dęby). Trzon roślinności drzewiastej stanowią nasadzenia z około poł. XIX w. Najcenniejsze i najliczniejsze to buki i graby. Wiele z nich rośło tu przed założeniem parku. Drzewostan w układzie rozproszonym, brak wyraźnie czytelnych alejek. Ważnym elementem założenia parkowego jest rosnąca na osi aleja brzozowa pochodząca z nasadzeń z połowy XIX w. W parku i w otoczeniu zespołu od zachodu i wschodu znajdują się liczne stawy w większości osuszone.

Park w Rudzicy

Od strony północno-zachodniej, zachodniej i południowej dwór otoczony jest pozostałościami parku. Przy północnej elewacji dworu rosną dwa okazałe drzewa: jesion wyniosły i buk pospolity. W pozostałej części parku starodrzew rozmieszczony jest głównie

przy granicy zachodniej. Przy elewacji południowej wyróżniają się dwie limby od wschodu lipa. Pozostały teren zajmują nasadzenia drzew owocowych. Drzewostan parku, w którym istotną rolę odgrywa starodrzew nie tworzy wyraźnego układu kompozycyjnego. Na terenie dawnego folwarku wyróżniają się nasadzenia liniowe - szpaler lip przy dawnej drodze wewnętrznej i szpaler grabowy przy granicy zachodniej.

IV. Zabytkowe obiekty przemysłowe i zabytki techniki

Na omawianym terenie nie rozwinął się przemysł, jedynie pojawiły się pojedyncze przykłady z branży rolno-spożywczej. Niewielka część ludności znajdowała zatrudnienie poza rolnictwem.

Paged Meble Sp. z o.o. w Jasienicy

Jasienicka Fabryka Mebli (Fabryka Mebli „Mundus” potem Fabryka Mebli Giętych, Paged Meble Sp. z o.o.)

Fabryka mebli założona została w 1881 r. przez Józefa Hofmana z Wiednia i pierwotnie należała do Spółki Akcyjnej w Wiedniu, a później przyjęła nazwę "Mundus". W 1923 r. połączono dwa koncerny pod nazwą: Thonet /bracia Thonet/ - Mundus z siedzibą w Szwajcarii.

Zabytkowymi elementami fabryki są trzy budynki fabrycznej budynek parterowy biurowy - Jasienica nr 99. Do fabryki prowadziła boczna kolejowa, jedną z najstarszych bocznic na linii Bielsko - Cieszyn.

W 1954 r. przyłączono fabrykę do pobliskiej upaństwowionej w 1951 r. fabryki w Jaworzu pod nazwą Bielskie Zakłady Przemysłu Drzewnego. Od 1959 r. przedsiębiorstwo działało pod

nazwą Fabryki Mebli Giętych w Jasienicy, z zakładami nr 1 w Jasienicy, nr 2 w Jaworzu, nr 3 w Buczkowicach oraz nr 4 w Rajczy. W latach 90. XX wieku wykupiła je Grupa Kapitałowa PAGED S.A.

Elementy infrastruktury hydrotechnicznej

W Rudzicy zachowało się najwięcej przykładów dawnej infrastruktury hydrotechnicznej tj. studnia przy budynku dawnej szkoły oraz pompa wody marki První Moravská Továrna na vodovody a pumpy założona w Hranicach na Morawach przez Antonína Kunza (1859-1910) przy dworze w Rudzicy (ob. teren ośrodka zdrowia). Przykłady takich pomp (ruční stojanová čerpadla) na cmentarzu parafialnym w Rudzicy i cmentarzu ewangelickim w Międzyrzeczu Górnym.

Młyny wodne

Łownica nr 50

- Na młynówce przy stawie Młyńskim w Łownicy – budynki Łownica nr 50 z ujęciem wody
- Na rzece Wapienicy przy (ul. Pod Kępą) w Mazańcowicach – nie istnieje
- Grodziec d. młyn nr 39 (ul. Dworska)

Młyn w Międzyrzeczu Górnym

V. Do V kategorii – zabytki archeologiczne, zaliczyć należy stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

6.8. Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych

Zagrożeniem dotyczącym historycznego wnętrza poszczególnych miejscowości jest powolna degradacja istniejącej substancji zabytkowej spowodowana wymogami współczesnej cywilizacji. Dotyczy to przede wszystkim zasad i zakresu przeprowadzanych remontów, modernizacji i adaptacji zabytkowych obiektów. Pozbawianie budynków oryginalnej formy, wystroju elewacji, historycznej stolarki okiennej i drzwiowej i zastępowanie jej stolarką bezstylową lub z PCV, wprowadzanie materiałów zastępczych w miejsce ceramicznych lub gontowych pokryć dachowych, degraduje zarówno poszczególne obiekty jak również wpływa niekorzystnie na wygląd całych wsi, pozbawiając ich wrażenia autentyczności. A między innymi te cechy wpływają na atrakcyjność gminy tworząc jej niepowtarzalny klimat. Poważnym problemem jest też współczesna przebudowa brył zabytkowych budynków, co znacząco je deformuje, oraz pozbawia oryginalnej, komponowanej formy architektonicznej. Dotyczy to szczególnie tradycyjnej zabudowy mieszkalnej, rozsianej po poszczególnych sołectwach. Drastycznym przykładem jest tu bardzo niekorzystna przebudowa – niegdyś cennego - budynku mieszkalnego w Rudzicy nr 94 ul. Klubowa (narożny, naprzeciw kościoła), jak również – wpisanego do rejestru zabytków – budynku plebanii w Rudzicy.

Duże znaczenie dla kształtowania wizerunku poszczególnych wsi ma forma nowych budynków powstających na ich terenie, lub w sąsiedztwie obiektów zabytkowych.

Niedopuszczalnym działaniem jest wprowadzanie zbyt wysokiej i dysharmonijnej w formie zabudowy w otoczeniu tradycyjnej zabudowy siedliskowej, gdyż powoduje to degradację panoramy wsi i stanowi dysonans architektoniczno - przestrzenny. Należy bezwzględnie zwracać uwagę na wysokości i gabaryty projektowanych obiektów, ich architekturę (m.in. kształty dachów i rodzaje ich pokrycia, wprowadzane podziały w stolarkach drzwiowych i okiennych oraz rozwiązania elewacji). W tym zakresie należy czerpać inspiracje wynikające z tradycyjnej architektury wyrosłej z lokalnej tradycji i historii regionu.

Priorytetem jest ochrona istniejącej, zachowanej w oryginalnej formie i charakterystycznej dla gminy zabudowy historycznej, szczególnie licznie reprezentowanej mieszkalno-gospodarczej, murowanej z kamienia i cegły, o charakterystycznych stromych, wysokich dachach i szczytach, z zachowaniem ich bryły i architektury (np. Międzyrzecze Górne nr 36, 53, Międzyrzecze Dolne nr 59, nr 143 i inne).

Innym poważnym zagrożeniem jest opuszczanie i brak użytkowania obiektów i zespołów zabytkowych. Powyższa sytuacja powoduje przyspieszoną degradację substancji budowlanej i walorów zabytkowych tych obiektów. Wynika to głównie z zachodzących przemian cywilizacyjnych i gospodarczych, jak i czynników ekonomicznych. Do takich obiektów należą: dwór w Hłownicy, zespół dworsko-folwarczny w Roztropicach, dwór w Landeku, zespół zabudowań Międzyrzecze Górne 1 z 1890 r., Międzyrzecze Górne nr 18 z 1890 r., Międzyrzecze Dolne nr 63 z 1880 r. W ostatnim czasie z krajobrazu zniknął budynek Międzyrzecze Górne nr 50 z 1880 r., budynek Międzyrzecze Dolne nr 68 z 1860 r. otrzymał pozwolenie na rozbiórkę i został rozebrany. Dom (przy Leśnej) w Międzyrzecz Górnym został spalony w 2020 r. Z kolei dom nr 173 w Mazańcowicach został całkowicie przebudowany. Niszczą obiekty np.: Bielowicko dom nr 5, 9, Grodziec nr 17, Jasienica nr 101, nr 93, nr 156, Landek nr 19, nr 23, Łazy nr 2, Mazańcowice nr 19, nr 56, nr 169, Międzyrzecze Dolne nr 63, nr 69, nr 72, Międzyrzecze Górne nr 10, 18, 195, nr 235, Roztropice nr 18, nr 55.

Zagrożone są również zabytkowe figury, kapliczki i krzyże przydrożne, licznie występujące na terenie gminy. Obecnie obiekty te często znajdują się w złym stanie technicznym, zagrażającym ich zachowaniu. Wynika to najczęściej z ich specyficznego charakteru jako obiektów wspólnych, publicznych. Brak utożsamiania się z nimi konkretnych (imiennych) właścicieli czy użytkowników powoduje, że bywają zaniedbywane (w przypadku niektórych obiektów usytuowanych w obrębie posesji mieszkalnych opiekują się nimi właściciele tych posesji, nie zawsze jednak w sposób profesjonalny).

Zabytkowe figury, kapliczki i krzyże przydrożne to najczęściej obiekty o wysokich walorach zabytkowych i artystycznych, szczególnie zaś posiadają dużą wartość dla społeczności

lokalnej zarówno jako miejsca kultu religijnego jak i pamiątki historii (obiekty te powstawały z różnych przyczyn i intencji, były to kapliczki dziękczynne, pokutne, „ślubowane”, obrzędowe, itp.). Obiekty te należą do drobnych lecz nieocenionych dzieł sztuki rodzimej, gdyż wykonywane były najczęściej przez domorosłych artystów miejscowych.

6.9. Obiekty i zespoły o szczególnej wartości zabytkowej proponowane do wpisu do rejestru zabytków

Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków (lub stworzenie parków kulturowych dla wybranych zespołów zabytków) ze względu na szczególne walory zabytkowe:

- Grodziec, kaplica grobowa Zobłów na wzgórzu Goruszka, 2 poł. XIX w. (po 1863 r. - śmierć Zofii Zoblowej)
- Rudzica, kaplica pw. św. Wendelina z 1876 r.
- Jasienica, krzyż przydrożny kamienny z 1900 r.
- Międzyrzecze Górne, figura Matki Bożej Szkaplerznej z 1861 r. przy kościele parafialnym w Międzyrzeczu Górnym
- Międzyrzecze Górne, dom nr 18 z 1890 r.
- Mazańcowice, kaplica filialna ewangelicko-augsburska Zbawiciela z 1930 r. wraz z cmentarzem przykościelnym założonym w 1859 r.

Kaplica Zobłów w Groźcu

Kaplica pw. św. Wendelina w Rudzicy

Krzyż z 1900 r. w Jasienicy

Figura Matki Bożej Szkaplerznej z 1861 r. w Międzyrzeczu Górnym

6.10. Obiekty i zespoły o szczególnej wartości zabytkowej proponowane do włączenia do Gminnej Ewidencji Zabytków

W trakcie badań terenowych i porównawczych prowadzonych w ramach niniejszego opracowania, stwierdzono że do w Gminnej Ewidencji Zabytków powinno zostać włączonych kilka obiektów istotnych dla historii regionu. Niektóre z nich, wprawdzie częściowo przekształcone, utraciły swoje walory architektoniczne, uznaje się za zasadne ze względu na poszanowanie tych najmniejszych nawet śladów po dawnym budownictwie.

- Krzyż erekcyjny z 1894 r. z cmentarza parafialnego rzymskokatolickiego w Grodźcu,
- Krzyż z 1928 r. z cmentarza parafialnego rzymskokatolickiego w Mazańcowicach,
- Krzyż z 1859 r. z cmentarza parafialnego ewangelickiego w Mazańcowicach,
- Krzyż erekcyjny z cmentarza ewangelickiego w Międzyrzeczu Górnym z 1862 r.
- Krzyż erekcyjny z cmentarza parafialnego rzymskokatolickiego w Rudzicy z 1887 r.
- Budynek gospodarczy na cmentarzu ewangelickim w Międzyrzeczu Górnym z 2 poł. XIX w.
- Krzyż przydrożny drewniany z malowanym na blasze wizerunkiem Matki Boskiej Bolesnej i Chrystusa z poł. XIX w. (ul. Widok) w Międzyrzeczu Górnym

- Figura Matki Bożej Szkaplerznej z 1861 r. przy kościele parafialnym w Międzyrzeczu Górnym
- Krzyż z kalenicy dachu starego, spalonego kościoła pw. św. Marcina na kapliczce cmentarnej z 2013 r. - Stacji Drogi Krzyżowej - XIV Jezus do grobu złożony, w Międzyrzeczu Górnym
- Krzyż przydrożny z 1854 r. (przeniesiony z Zarzecza) w Międzyrzeczu Górnym (ul. Jazowa)
- Krzyż przydrożny z pocz. XX w. (przeniesiony z Zarzecza) w Międzyrzeczu Górnym (ul. Na Węgrach)
- Krzyż kamienny z 1899 r. w polu u p. Dzidów Rudzica Zalesie
- Krzyż kamienny z 1898 r. na posesji p. Machaliców w Rudzicy
- Kapliczka kubaturowa Najświętszego Serca Pana Jezusa w Roztropicach (poł. XIX w., przeb. 1982 r.)
- Szkoła ob. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łownicy, Łownica nr 127 z 1935 r. proj. Tadeusza Michejdy
- Dom Grodziec nr 17 (przy nr)
- Dom Grodziec nr 30 z 1875 r.
- Dom Grodziec nr 27 z 1904 r.
- Dom Grodziec nr 70
- Dom Jasienica nr 409 z I. 50-tych XX w.
- Dom Jasienica nr 384. z I. 50-tych XX w.
- Dom Jasienica nr 398 z I. 50-tych XX w.
- Dom Jasienica nr 401 z I. 50-tych XX w.
- Dom Jasienica nr 405 z I. 50-tych XX w.
- Dom Łazy nr 17
- Dom Łazy nr 62
- Dom Mazańcowice 99
- Dom Międzyrzecze Dolne nr 17
- Dom Międzyrzecze Dolne nr 104
- Dom Międzyrzecze Dolne nr 72 z 1900 r.
- Dom Międzyrzecze Dolne nr 89 z 1885 r.
- Folwark w Bielowicku (Bielowicko nr 6) z I poł. XIX w.
- Obszar po danym cmentarzu (9.09.1786 - 10.09.1792 r. funkcjonował cmentarz parafialny) z 466 pochówkami upamiętniony krzyżem o treści "Cmentarz parafii Rudzica w latach 1786-1792 r. Tu pochowano 466 osób/ Niech odpoczywają w pokoju" - Rudzica Dębina

6.11. Na terenie Gminy Jasienica zlokalizowane są instytucje paramuzealne, które gromadzą pamiątki przeszłości o otaczają je opieką. Należą do nich:

- Izba Regionalna Międzyrzecze Górne 511. Ekspozycja podzielona jest tematycznie. Poszczególne części przedstawiają elementy stajni, warsztatu stolarskiego, aneksu kuchennego czy części pokojowej. Można tu obejrzeć np. formy na masło, żelazka, latarnie, maszyny do szycia, prasy do owoców, piękne serwety z wyhaftowanymi przysłowiami, wiekowe kancjonały, stare banknoty czy fisharmonię. W zbiorach znalazła się również ława szkolna ze schyłku XX wieku z pamiętnym pojemnikiem na kałamarz. Ważnym elementem ekspozycji Izby Regionalnej w Międzyrzeczu jest makieta drewnianego kościółka, który spłonął w pożarze w 1993 roku. Autorem robiącej wrażenie „budowli” jest Arkadiusz Wojtuś – absolwent technikum budowlanego w Bielsku-Białej, Międzyrzeczanin, który dzięki swojej pracy i wytrwałości stworzył namacalny obraz nieistniejącego już zabytku. Izbę Regionalną w Międzyrzeczu odwiedzają mieszkańcy wsi, turyści czy osoby zainteresowane spoza terenu gminy Jasienica. Odbywaj się tu często lekcje historii czy zajęcia kółek regionalnych. Stwarza ona doskonałą atmosferę do poznawania charakteru wieśniaczego życia naszych przodków. Stanowi zatem nie tylko miejsce gdzie zostały zgromadzone piękne eksponaty, ale przede wszystkim jest wartością samą w sobie, ponieważ przyciąga ludzi, którzy chcą poznawać i krzewić naszą rodzimą kulturę- kulturę Śląska Cieszyńskiego.
- Galeria Autorska Floriana Kohuta „Pod Strachem Polnym” Rudzica nr 108 (zwyczajowa nazwa ulicy Grabówka). Galeria prezentuje dorobek artystyczny artysty, organizowane są tutaj wystawy, pokazy, warsztaty i artystyczne, imprezy plenerowe (m.in. „Święto Stracha Polnego”).
- Zamek w Grodźcu, który pomimo iż ma prywatnego właściciela, nie jest wykorzystywany jako rezydencja mieszkalna, ale pełni funkcję prywatnego Muzeum Zamkowego w Grodźcu, które otwarto 9 listopada 2012 roku. Warto dodać, że część okolicznych mieszkańców od 1985 r. forsowała potrzebę utworzenia w obiekcie izby muzealnej, jednak wobec braku wolnego pomieszczenia planu nie zdołano zrealizować. Dopiero w 2004 roku, kiedy obiekt przeszedł w ręce prywatne, udało się stworzyć przestrzeń upamiętniającą m.in. lokalną historię. Obecny właściciel nobilitował obiekt, nie tylko starając się przywrócić pomieszczeniom ich pierwotne funkcje, ale także lokując w nich swoją kolekcję z przeznaczeniem na cele wystawiennicze, dydaktyczne i popularyzatorskie.

6.12. Pomniki i tablice pamiątkowe na terenie Gminy Jasienica ujęto w zamieszczonym poniżej zestawieniu:

- Grodziec, przed Zespołem Szkolno-Przedszkolnym w Grodźcu nr 9 - obelisk upamiętniający Jana Kalfasa pilota R.A.F - PSP,
- Iłownica, w pobliżu stawów Zakład Biologii Wód PAN w 1963 r., w 75. rocznicę śmierci Thomasa Dubischa, postawił symboliczny pamiątkowy obelisk (system hodowlany, zwany systemem Dubischa, wszedł do produkcji karpia i jest z powodzeniem stosowany do chwili obecnej).
- Jasienica cmentarz parafialny - znajduje się tam symboliczny grób z nazwiskami zmarłych Sybiraków z tutejszej parafii.
- Mazańcowice cmentarz parafialny - grób wojenny żołnierza NSZ - zgrupowania partyzanckiego "Bartka" Edwarda Biesoka zmarłego dnia 13.05.1946 r.
- Rudzica przy nr 157 pomnik z 1934 r. poświęcony "Parafianom, którzy zginęli w czasie wojen - wieczna chwała w niebie, wdzięczne wspomnienie na ziemi"
- Rudzica, tablica pamiątkowa poświęcona malarzowi Józefowi Kidoniowi, na posesji p. Tymonów (zwyczajowa nazwa ulicy Grabówka) w miejscu jego urodzenia.
- Świątoszówka, sztyl z czasów austriackich w restauracji "Dwór Świątoszówka"

6.13. Dobra kultury współczesnej na terenie Gminy Jasienica ujęto w zamieszczonym poniżej zestawieniu:

- Ceramiczna mozaika z 1973 r. przedstawiająca mapę oraz metaloplastyka z napisem "ROLNIK/ ROLNICZA SPÓŁDZIELNIA PRODUKCYJNA/ IM. PRZYJAŹNI POLSKO-WĘGIERSKIEJ" na budynku nr 165 (ul. Spółdzielcza) w Międzyrzeczu Górnym

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Poniżej dokonano analizy SWOT wynikającej z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego. Dokonana analiza ma pomóc w określeniu podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami.

Technika analityczna SWOT polega na posegregowaniu posiadanych informacji na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych):

- **S** (*Strengths*) – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obiektu,
- **W** (*Weaknesses*) – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obiektu,

- **O** (*Opportunities*) – szanse: wszystko to, co stwarza dla analizowanego obiektu szansę korzystnej zmiany,
- **T** (*Threats*) – zagrożenia: wszystko to, co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY JASIEINICA	
ZAGROŻENIA	SZANSE
<ul style="list-style-type: none"> • Niespójność przepisów prawnych zapisanych w ustawach, a związanych z ochroną zabytków • Brak realnych korzyści finansowych dla inwestorów prywatnych przy inwestowaniu w zabytki • Negatywne nastawienie niektórych właścicieli obiektów zabytkowych do ich ochrony, postrzegane jako ograniczenie prawa własności 	<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie Gminy Jasienica w niedalekim sąsiedztwie aglomeracji Bielska-Białej, aglomeracji górnośląskiej, na obszarze transgranicznym, u podnóża pasma górskiego Beskidu Śląskiego dające szerokie możliwości rozwoju • Wzrost znaczenia zabytków i elementów tradycji jako elementów rozwoju turystycznego i gospodarczego • Wzrost zaangażowania przedsiębiorców w wykorzystywanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne • Promocja zabytków w zawiązku z promocją turystyki
CZYNNIKI WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY JASIEINICA	
ZAGROŻENIA	SZANSE
<ul style="list-style-type: none"> • Brak dochodów gminy na odpowiednim poziomie niezbędnym do realizacji inwestycji związanych z rewaloryzacją obszarów i obiektów zabytkowych • Zabudowa obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych i widokowych • Degradacja obiektów zabytkowych przez prowadzenie remontów modernizacji i adaptacji bez 	<ul style="list-style-type: none"> • Uwzględnienie zagadnień zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym oraz w dokumentach o znaczeniu strategicznym dla rozwoju gminy • Uwzględnianie w planach inwestycyjnych gminy nakładów finansowych na realizację zadań związanych z ochroną zabytków stanowiących własność gminy • Rewitalizacja i rewaloryzacja terenów

poszanowania cech stylowych i niewłaściwy dobór materiałów <ul style="list-style-type: none"> • Brak użytkowania obiektów i zespołów zabytkowych powodujące przyspieszoną degradację substancji budowlanej i walorów zabytkowych 	rekreacyjno- wypoczynkowych
SŁABE STRONY	MOCNE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Nieefektywne wykorzystanie budynków stanowiących własność prywatną, zlokalizowanych w centrum poszczególnych sołectw pomimo ich atrakcyjnej lokalizacji • Brak użytkowania obiektów zabytkowych i ich degradacja – w konsekwencji wykreślenie z rejestru zabytków (np. Mazańcowice 69) lub dekapitacja i przeznaczenie do wykreślenia (np. Jasienica 125, Mazańcowice 10, Międzyrzecze Górne 21) • Rozdrobnienie własności na obszarze zespołu osiedla robotniczego "Mundus" • Prowadzenie remontów modernizacji i adaptacji budynków historycznych bez poszanowania cech stylowych i niewłaściwy dobór materiałów • Budowa na obszarach zabytkowych obiektów niedostosowanych gabarytami i wystrojem elewacji do zabudowy historycznej – np. nowa zabudowa ul. Centralnej w Międzyrzeczu Górnym 	<ul style="list-style-type: none"> • Walory krajobrazowe • Bogactwo kulturowe - duża liczba zabytków skupionych w centrach poszczególnych sołectw • Przeprowadzenie prac przy obiektach będących własnością gminy np. konserwatorskich przy krzyżu w Iłownicy (2022 r.) • Wprowadzenie instrumentów finansowych pozwalających dofinansować z budżetu gminy remont obiektów zabytkowych stanowiących własność prywatną • Przeprowadzenie kompleksowych prac konserwatorskich przy znaczących obiektach własności prywatnej: Zamku w Grodźcu, dwór w Rudzicy (w trakcie), • Wprowadzenie na obszarze zabytkowych układów zieleni elementów małej architektury przyczyniających się do wzbogacenia oferty rekreacji i wypoczynku (tężnia w Rudzicy)

8. Założenia programowe

Urozmaicony, bogaty w twory natury krajobraz gminy oraz liczne dobra kultury materialnej, stwarzają bogate możliwości rozwoju turystyki i rekreacji, atrakcyjnego środowiska zamieszkania oraz budowania tożsamości regionalnej. Zainwestowanie

infrastrukturalne, występowanie obiektów zabytkowych w zespołach, umożliwia podjęcie kompleksowych działań rewaloryzacyjnych, dotyczących tych obiektów i ich otoczenia.

Zagadnienia związane z opieką nad zabytkami stanowią dla samorządu gminnego istotny obszar działania ze względu na duży zasób obiektów zabytkowych i ich znaczenie budujące prestiż gminy.

Sformułowane w niniejszym Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami priorytety i kierunki działań mają charakter długofalowy. Możliwy jest podział na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z wykonania programu opieki.

Jak wspomniano na wstępie niniejszej dokumentacji celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami Gminy Jasienica, wynikających między innymi z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego gminy i priorytetów programowych zawartych w programach powiatowym i wojewódzkim oraz opracowaniach strategicznych dotyczących rozwoju społeczno- gospodarczego.

Celami programu opieki nad zabytkami są:

- a) konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
- b) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- c) wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- d) zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni,
- e) wykreowanie wizerunku gminy i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego,
- f) zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- g) uregulowanie stanu formalno-prawnego obiektów i obszarów zabytkowych,
- h) wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- i) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- j) tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- k) powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- l) przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,

- m) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

PRIORYTET I

ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTEKÓW I DOPROWADZENIE DO POPRAWY STANU ICH ZACHOWANIA

PROGRAM RESTAURACJI ZABYTEKOWYCH KAPLICZEK, KRZYŻY I FIGUR PRZYDROŻNYCH

Na terenie gminy występuje wiele przykładów zabytkowych kapliczek, krzyży i figur przydrożnych. Obiekty te są wykazane i scharakteryzowane w Gminnej Ewidencji Zabytków. Są to najczęściej obiekty o wysokich walorach zabytkowych i artystycznych, szczególnie zaś posiadają dużą wartość dla społeczności lokalnej zarówno jako miejsca kultu religijnego jak i pamiątki historii (obiekty te powstawały z różnych przyczyn i intencji, były to kapliczki dziękczynne, pokutne, „ślubowane”, obrzędowe, itp.). Obiekty te należą do drobnych lecz nieocenionych dzieł sztuki rodzimej, gdyż wykonywane były najczęściej przez domorosłych artystów miejscowych. Obecnie obiekty te często znajdują się w złym stanie technicznym, bądź ewentualna ich renowacja została dokonana w sposób niefachowy, co zdegradowało wartość artystyczną obiektów. Program winien obejmować sukcesywną renowację i restaurację tych obiektów w sposób profesjonalny, tj. przez wykwalifikowanych specjalistów w danej dziedzinie (w zależności od typu obiektów przez konserwatorów dzieł sztuki, kamieniarzy, murarzy itp.).

Program ten ma na celu przywrócenie pełnych walorów zabytkowych i artystycznych tym obiektom. Programem należy również objąć zieleń historyczną często towarzyszącą obiektom. Najczęściej jest to starodrzew nasadzony po bokach bądź wokół obiektów. Działania winny obejmować prace pielęgnacyjne (usunięcie obumarłych konarów, korekta lub odciążenie korony itp.).

Wybór projektów i kolejność ich realizacji w ramach programu restauracji odbywa się w oparciu o kryteria:

- wartości historycznej,
- wartości artystycznej,
- wartości dla kultury lokalnej,
- konieczność przeprowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich,
- możliwości finansowych podmiotów uczestniczących w programie.

Działania w tym zakresie wymagają współpracy między gminą a organizacjami wyznaniowymi oraz społecznościami lokalnymi, jak również z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Do obiektów posiadającą wysoką wartość zabytkową i wymagających podjęcia pilnych prac konserwatorskich i restauratorskich należą:

- ⇒ Grodziec, pomnik nagrobny w zespole zamkowo-parkowym (na terenie parku zamkowego) z pocz. XIX w.
- ⇒ Grodziec, kaplica grobowa Zobłów na wzgórzu Goruszka z 2 poł. XIX w.
- ⇒ Iłownica, krzyż kamienny przy posesji nr 130 z 2 poł. XIX w.
- ⇒ Iłownica krzyż kamienny ul. Roztropicka z 1887 r.
- ⇒ Iłownica, kapliczka polna szafkowa, dz. nr 1508/4, przy polnej drodze,
- ⇒ Iłownica kapliczka kubaturowa murowana (na wzniesieniu) dz. nr 380/1,
- ⇒ Landek, figura Św. Józefa w zespole dworsko-folwarcznym, z pocz. XX w.
- ⇒ Landek przy nr 6, kapliczka kubaturowa murowana z k. XIX w.
- ⇒ Łązy naprzeciw nr 185, krzyż przydrożny kamienny, 1902 r.
- ⇒ Międzyrzecze Górne przy nr 166, ul. Centralna, krzyż kamienny, 1937 r.
- ⇒ Międzyrzecze Górne ul. Strażacka, krzyż kamienny, 1937 r.
- ⇒ Rudzica, krzyż kamienny na terenie kościoła, 1884 r.,
- ⇒ Rudzica, płyta nagrobna NN, na terenie kościoła,
- ⇒ Rudzica, kapliczka przydrożna figura Św. Jana Nepomucena, 2 poł. XVIII w., cokoł XX w.
- ⇒ Rudzica, figura św. Franciszka, ul. Św. Franciszka, 2 poł. XIX w. (odbudowana 1952 r.)
- ⇒ Rudzica, krzyż kamienny ul. Roztropicka, 1897 r.

PRIORYTET II

WYESKPONOWANIE POSZCZEGÓLNYCH ZABYTEKÓW ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

PROGRAM WPROWADZENIA SYSTEMU OZNACZENIA I INFORMACJI DOTYCZĄCYCH CENNIJSZYCH ZABYTEKÓW GMINY, UTWORZENIA GMINNEGO SYSTEMU INFORMACJI NA TEMAT OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I JEGO PROMOCJI

W Gminie Jasienica występują licznie cenne zabytki architektury i budownictwa, małej architektury, zespoły zabytkowo-krajobrazowe (murowane i drewniane budownictwo regionalne, zagrody gospodarcze, m.in. zespół zamkowo-parkowo-folwarczny w Groźcu, zespół dworsko-folwarczny w Roztropicach, kaplica grobowa Zobłów na wzgórzu Goruszka z rezerwatem leśnym, kościoły parafialne i zespoły kościelne wszystkich sołectw, zespół dworski w Iłownicy, zespół dworsko-folwarczny w Landeku, zespół młyna w Iłownicy, zespół fabryki i osiedla robotniczego „Mundus” w Jasienicy, zespół dworsko-parkowy w Mazańcowicach, zespół dworsko-parkowy w Rudzicy).

W celu popularyzacji i upowszechniania wiedzy o zabytkach regionu oraz ich znaczenia dla historii i kultury przewiduje się opracowanie systemu informacyjnego dla cenniejszych zabytków z terenu gminy w postaci: tablic informacyjnych na lub przy zabytkach informujących o ich historii i wartości zabytkowej, publikowanie tych informacji w wydawnictwach, stronach internetowych, utworzenie gminnego systemu informacji na temat ochrony dziedzictwa kulturowego i jego promocji (inicjatywę w tym kierunku podjęło Koło Macierzy Ziemi Cieszyńskiej w Grodźcu).

PRIORYTET III

ZINTEGROWANIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, PRZYRODNICZEGO I KRAJOBRAZU ORAZ PRZYJĘCIE ODPOWIEDNICH ZASAD GOSPODAROWANIA PRZESTRZENI:

PROGRAM NASADZEŃ UZUPEŁNIAJĄCYCH W OBSZARACH KRAJOBRAZU KULTUROWO-PRZYRODNICZEGO

- ⇒ Międzyrzecz Górne, cmentarz parafialny. Decyzją z dnia 26.05.1994 r. Generalny Konserwator Zabytków skreślił z rejestru zabytków budynek spalonego kościoła, utrzymując wpis do rejestru zabytków w odniesieniu do terenu, na którym stał kościół wraz z wyposażeniem wnętrza i starodrzewiem w ramach ogrodzenia. Ponieważ drzewostan w otoczeniu kościoła w swej pierwotnej formie nie został zachowany, program obejmuje przywrócenie nasadzeń w nawiązaniu do pierwotnego stanu. Dotyczy to lokalizacji drzew i ich gatunków.
- ⇒ Mazańcowice, aleja dojazdowa do zespołu dworsko-parkowego nr 80 (ul. Komorowicka). Kluczowym elementem alei jest starodrzew rosnący wzdłuż alei. Na znacznych odcinkach trakt pozbawiony jest starodrzewu, co obniża jego walory krajobrazowe. Program obejmuje przywrócenie nasadzeń w nawiązaniu do pierwotnego stanu. Dotyczy to lokalizacji drzew i ich gatunków.

Zadaniem Gminy jest inicjowanie tych działań.

PRIORYTET IV

ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTEKÓW I DOPROWADZENIE DO POPRAWY STANU ICH ZACHOWANIA

PROGRAM ZAGOSPODAROWANIA OBIEKTÓW OPUSZCZONYCH

Na terenie gminy występują licznie obiekty zabytkowe opuszczone i nieużytkowane. Celem programu jest **inicjowanie działań zapewniających zagospodarowanie tych obiektów**. Najwłaściwsza byłaby funkcja zgodna z pierwotnym przeznaczeniem obiektu (np. mieszkalno-gospodarcza), ale możliwe jest wprowadzenie funkcji zastępczej, zapewniającej jednakże zachowanie zabytkowego charakteru obiektu (np. agroturystyka, gastronomia, handel, turystyka).

Do grupy tych obiektów należą:

- ⇒ Bielowicko nr 9 ul. Kościelna,
- ⇒ Grodziec nr 36 ul. Kościelna,
- ⇒ Iłownica dwór nr 2,
- ⇒ Iłownica nr 48 zagroda,
- ⇒ Iłownica nr 50 zespół młyna: dwa zespolone budynki, ujęcie wody, otoczenie,
- ⇒ Iłownica nr 96 dom murowany (dawna szkoła),
- ⇒ Jasienica nr 93, dom ul. Strumieńska,
- ⇒ Jasienica budynek stacji kolejowej PKP Jaworze-Jasienica, 1888 r.
- ⇒ Landek, dwór w zespole dworsko-parkowym,
- ⇒ Landek, stara remiza OSP,
- ⇒ Międzyrzecze Dolne nr 63 ul. Złocieniowa,
- ⇒ Międzyrzecze Dolne nr 143 ul. Dobrego Pasterza, XVIII w.
- ⇒ Międzyrzecze Górne nr 1 ul. Wygrabowicka,
- ⇒ Międzyrzecze Górne nr 18 ul. Jasienicka

Wybór projektów i kolejność ich realizacji w ramach programu odbywa się w oparciu o kryteria:

- wartości historycznej, wartości artystycznej, wartości dla kultury lokalnej,
- możliwości finansowych podmiotów uczestniczących w programie.

Rola Gminy w tym zakresie polega na inicjowaniu tych działań w stosunku do własności niegminnej, oraz realizacji programu w odniesieniu do własności gminnej.

Działania wymagają współpracy między gminą a właścicielami nieruchomości, jak również z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

PRIORYTET V

ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTEKÓW I DOPROWADZENIE DO POPRAWY STANU ICH ZACHOWANIA

PROGRAM REMONTÓW LUB ZABEZPIECZEŃ, REWALORYZACJI CENNIJSZYCH ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

Program odnosi się do podejmowania działań w kierunku przeprowadzenia remontów lub zabezpieczenia najcenniejszych zabytków architektury i budownictwa z terenu Gminy, które znajdują się w stanie wymagającym takich działań (inicjowanie tych działań w odniesieniu do obiektów nie będących własnością Gminy, podejmowanie takich działań w stosunku do obiektów własnych Gminy). W razie potrzeby remont winien uwzględniać rewaloryzację obiektów, polegającą na przywróceniu elementów wtórnie zdeformowanych bądź zatartych.

Do obiektów wymagających podjęcia prac remontowych bądź zabezpieczających należą:

- ⇒ Grodziec, ruiny d. kościoła pw. Św. Bartłomieja 1566-74 r. pomniki nagrobne w zespole zamkowo-parkowym (na terenie parku zamkowego) – prawidłowe zabezpieczenie obiektów,
- ⇒ Dwór w Iłownicy - pilne, doraźne zabezpieczenie obiektu (według opracowanej przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ekspertyzy i programu), w drugim etapie kompleksowy remont i zagospodarowanie obiektu,
- ⇒ Roztropice zabudowania folwarku - pilne, doraźne zabezpieczenie poszczególnych obiektów zabytkowych, w drugim etapie kompleksowe zagospodarowanie założenia.

Rewaloryzacja: Jasienica: zespół osiedla robotniczego fabryki „Mundus” ul. Cieszyńska, ok. 1900 r. Rewaloryzacja polegająca na usunięciu niekorzystnych przekształceń i deformacji architektury wszystkich obiektów, ujednolicenie wykończenia elewacji, stolarki okiennej, pokrycia dachu.

Rewaloryzacja: Grodziec: zespół folwarku zamkowego. Rewaloryzacja polegająca na usunięciu obiektów wtórnych, tymczasowych, prowizorycznych, usunięciu niekorzystnych przekształceń i deformacji architektury obiektów zabytkowych, ujednolicenie architektury i wykończenia zewnętrznego obiektów zabytkowych, zagospodarowanie wnętrza folwarku (placu, dojazdów, alejek, ogrodzenia).

Wybór projektów i kolejność ich realizacji w ramach programu odbywa się w oparciu o kryteria:

- wartości historycznej, wartości artystycznej, wartości dla kultury lokalnej,
- możliwości finansowych podmiotów uczestniczących w programie.

Rola Gminy w tym zakresie polega na inicjowaniu tych działań w stosunku do własności niegminnej, oraz realizacji programu w odniesieniu do własności gminnej.

Działania wymagają współpracy między gminą a właścicielami nieruchomości, jak również z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

PRIORYTET VI

ZINTEGROWANIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, PRZYRODNICZEGO I KRAJOBRAZU ORAZ PRZYJĘCIE ODPOWIEDNICH ZASAD ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI:

PROGRAM REWALORYZACJI I REWITALIZACJI ZABYTKOWYCH BUDYNKÓW REMIZ STRAŻACKICH

Na terenie gminy występują 3 budynki zabytkowych remiz strażackich (Grodziec, Landek, Międzyrzecze Górne). Obiekty te historycznie pełniły istotną rolę w dziejach poszczególnych sołectw i zasługują na szczególne względy (obiekty te pełniły ważną misję społeczną nie tylko jako ochrona przeciwpożarowa, ale też generowały lokalne życie kulturalne i towarzyskie. Przez dziesięciolecia stały się też ważnym elementem krajobrazu danej miejscowości). Jeden z ww. obiektów znajduje się w złym stanie technicznym (Grodziec), natomiast wszystkie pełnią nieodosowną funkcję w stosunku do swojej rangi historycznej (w Grodźcu i Międzyrzeczu Górnym pełnią funkcję handlową). Remiza w Międzyrzeczu Górnym jednakże znajduje się w dobrym stanie technicznym i utrzymała pierwotne walory architektoniczne.

Głównym celem programu ma być przywrócenie rangi kulturowej tych obiektów i wartości zabytkowej i architektonicznej.

Środkami do osiągnięcia ww. celu są: wprowadzenie stosownej funkcji użytkowej do obiektów (o ile brak możliwości wykorzystania obiektów zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, należy wprowadzić funkcję zastępczą, np. izby muzealnej związanej z pożarnictwem lokalnym, świetlicy środowiskowej, klubu, itp.).

PRIORYTET VII

PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ ZWIĘKSZAJĄCYCH ATRAKCYJNOŚĆ ZABYTKÓW DLA POTRZEB SPOŁECZNYCH, TURYSTYCZNYCH I EDUKACYJNYCH:

PROGRAM WŁĄCZENIA ZABYTKÓW DO SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH, TRAS ROWEROWYCH, TWORZENIE SZLAKÓW KULTUROWYCH, ŚCIEŻEK DYDAKTYCZNYCH

W chwili obecnej na terenie gminy funkcjonują liczne piesze szlaki turystyczne, szlaki spacerowe i szlaki rowerowe czy konne. Przebiegają one często w sąsiedztwie większości zabytków w poszczególnych sołectwach, co umożliwia ich poznanie i ogląd. Brak jednakże informacji uświadamiającej użytkowników tych szlaków o wartości zabytkowej mijanych obiektów. Program winien uwzględniać wprowadzenie takiej informacji w stosunku do cenniejszych obiektów usytuowanych na trasach (historia, wartość kulturowa). Informacje takie winny się znajdować również w ewentualnych wydawnictwach charakteryzujących te szlaki, również w nośnikach elektronicznych.

W miarę możliwości – przewiduje się tworzenie nowych szlaków kulturowych bądź ścieżek dydaktycznych (np. szlak budownictwa zagrodowego i gospodarskiego, szlak zabytkowych kapliczek, figur i krzyży przydrożnych), łączenie ich z cennymi przyrodniczo terenami Gminy Jasienica oraz gmin ościennych.

Uzasadniony jest następujący przebieg szlaków:

- np. szlak rowerowy - śladem kaplic, kapliczek polnych i przydrożnych: Grodziec – od d. kościoła pw. Św. Bartłomieja) w zespole zamkowo-parkowym przez wzgórze Goruszka z kaplicą grobową Zobłów, obok cenniejszych kapliczek na trasie, docelowo do Rudzicy – do kaplicy murowanej Św. Wendelina,
- np. szlak zespołów zamkowych i dworskich: zespół zamkowo-parkowo-folwarczny w Grodźcu, folwarki w Roztropicach, zespół dworsko-parkowy w Rudzicy, zespół dworsko-parkowy w Mazańcowicach,
- np. szlak zabytkowych kościołów katolickich i ewangelickich, z zapoznaniem się z ich historią, wyposażeniem i wystrojem wnętrza,
- np. szlak budownictwa zagrodowego i gospodarskiego: najcenniejsze tego typu zabudowania występują na trasie: Międzyrzecze Dolne, Międzyrzecze Górne, Jasienica.

Lokalne Programy Rewaloryzacji, Rewitalizacji i Ochrony Zabytków są dokumentami niezbędnymi do ubiegania się o dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszy Rozwoju Regionalnego, projektów w zakresie rewitalizacji. Potwierdzają one, że zgłaszane projekty są działaniami zaplanowanymi i wynikają z planów rozwoju gminy.

Każdy projekt ubiegający się o zewnętrzne wsparcie finansowe musi wynikać z Programu Rewitalizacji, czyli musi zostać wpisany do programu, a jego realizacja musi zostać uzasadniona i określona w czasie.

PRIORYTET VIII

WYKREOWANIE WIZERUNKU GMINY I TOŻSAMOŚCI MIESZKAŃCÓW, WSPIERANIE AKTYWNOŚCI LOKALNEJ MAJĄCEJ NA CELU PROMOWANIE I POSZANOWIANIE

DZIEDZICTWA KULTUROWEGO:

PROGRAM POPULARYZOWANIA I UPOWSZECHNIANIA WIEDZY O ZABYTKACH Z TERENU GMINY I ZWIĄZANEJ Z NIMI HISTORII

- opracowanie i prowadzenie programu szkoleń z zakresu edukacji kulturowej, - wprowadzenie do zajęć szkolnych (świeclicowych, kół zainteresowań) tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego gminy, powiatu, regionu,
- utworzenie gminnej (sołectkiej, szkolnej) bazy informacji o zabytkach,
- inicjowanie i organizacja spotkań promujących środowisko kulturowe gminy,
- organizowanie spotkań muzealnych (na poziomie przedszkoli, szkół podstawowych) przeprowadzonych przez miejscowe placówki muzealne (izby historyczne, galerie),
- opracowanie i publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych promujących zabytki gminy,
- opracowanie i publikowanie mapy zabytków gminy,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych zabytkach i miejscach historycznych,
- organizowanie gminnych, szkolnych i przedszkolnych konkursów, festynów, wystaw plastycznych, fotograficznych popularyzujących tematykę zabytków i potrzebę ich ochrony, historii regionu,
- włączenie mediów (prasa, radio, telewizja, internet) dla zaprezentowania problematyki ochrony środowiska kulturowego gminy,
- organizowanie (w miarę możliwości) imprez lokalnych w obiektach zabytkowych bądź w ich otoczeniu.

PRIORYTET IX

KONSEKWENTNE I PLANOWE REALIZOWANIE ZADAŃ KOMPETENCYJNYCH SAMORZĄDU DOTYCZĄCYCH OPIEKI NAD ZABYTKAMI JAKO POTWIERDZENIA UZNANIA

ZNACZENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA ROZWOJU GMINY:

- opracowanie i wykonanie raportów i analiz charakteryzujących najcenniejsze zasoby dóbr kultury, - prowadzenie kontroli utrzymania i sposobu użytkowania obiektów i zespołów zabytkowych,
- współpraca i organizowanie spotkań z przedstawicielami służb konserwatorskich jako merytorycznego wsparcia w monitorowaniu zabytków i w celu wypracowania racjonalnych zasad ich ochrony,

- rozpoznanie możliwości utworzenia parków kulturowych dla najcenniejszych obszarów zabytkowych,
- gromadzenie i upowszechnianie archiwalnych fotografii i dokumentów ilustrujących dawny obraz przestrzeni gminy,
- bieżąca weryfikacja i aktualizowanie Gminnej Ewidencji Zabytków, wprowadzanie do planów miejscowych i studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy zasad gwarantujących skuteczną ochronę obszarów i obiektów zabytkowych,
- ochrona zabytków archeologicznych, finansowane zadania: ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych; nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt; opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków,
- promowanie i zachęcanie do wykorzystania problematyki środowiska kulturowego gminy do tematów prac dyplomowych przygotowywanych przez absolwentów wyższych uczelni zamieszkających na terenie gminy,
- inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa, Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków,
- interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego w sprawach przebudowy i rozbudowy zabytków,
- podejmowanie przez gminę starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy,
- wykonanie energooszczędnej iluminacji najciekawszych zabytków (np. kościoły, kapliczki).

PRIORYTET X

WSPÓŁPRACA Z WŁAŚCICIELAMI ZABYTKÓW, ELIMINUJĄCA SYTUACJE KONFLIKTOWE ZWIĄZANE Z WYKORZYSTYWANIEM TYCH ZABYTKÓW:

- utworzenie gminnego systemu informacji na temat ochrony dziedzictwa kulturowego i jego promocji,
- zaangażowanie samorządu w prowadzenie prac studialnych dla potrzeb rewitalizacji,
- udostępnianie zainteresowanym posiadanych informacji i dokumentacji historycznej dotyczących zabytków z terenu gminy,

- informowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z aktualnymi informacjami o możliwościach pozyskiwania środków na ich remonty, oraz merytoryczna pomoc w sporządzaniu wniosków aplikacyjnych o środki na remont zabytku,
- popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach,
- współpraca z mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z rozwojem turystyki opartej na promocji tradycji i dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET XI

PODEJMOWANIE PRZEDSIĘWZIĘĆ UMOŻLIWIAJĄCYCH TWORZENIE MIEJSC PRACY ZWIĄZANYCH Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI:

- opracowanie i wdrożenie programu tworzenia miejsc pracy związanych z ochroną zabytków i turystycznym wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego (np. opracowanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców Gminy przy bieżących pracach pielęgnacyjnych i porządkowych prowadzonych na obszarach objętych ochroną konserwatorską),
- inicjowanie działań związanych z zatrudnieniem w ochronie dziedzictwa kulturowego prowadzących do zmniejszenia bezrobocia (np. współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia staży dla absolwentów studiów architektonicznych, konserwatorskich i ogrodniczych przy pracach związanych z monitoringiem i weryfikacją obiektów zabytkowych oraz uzupełnianiem baz danych tychże obiektów),
- opracowanie i wdrożenie systemu działań mających na celu włączenie się inwestorów prywatnych w działania rewitalizacyjne związane z zabytkami.

9. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym Gminny program opieki nad zabytkami jest Rada Gminy Jasienica. Realizacja założeń programu odbywać się będzie poprzez efekty działań władz gminy w celu osiągnięcia założeń określonych w programie.

Dostępne instrumentarium, służące do realizacji założeń programu, w dużej mierze wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działaniach umocowanych w realiach finansów publicznych i instrumentów prawno-ekonomicznych. Wprowadzenie w życie poszczególnych rodzajów instrumentów zobowiązuje zarówno władze gminy jak i społeczeństwo do wzmożenia konkretnych działań w różnych sferach działalności:

- a) zdobycie poparcia społecznego dla działań związanych z ochroną środowiska kulturowego,

- b) nawiązanie współpracy między gminami o podobnych problemach związanych z ochroną środowiska kulturowego,
- c) wykorzystanie regionalnych programów dotyczących ochrony środowiska kulturowego województwa dla realizacji lokalnego programu opieki nad zabytkami,
- d) nawiązanie współpracy z sąsiednimi samorządami w celu prowadzenia wspólnej polityki związanej z ochroną środowiska kulturowego,
- e) tworzenie opracowań planistycznych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb środowiska kulturowego,
- f) pozyskiwanie z wszelkich dostępnych źródeł środków finansowych dla realizacji programu,
- g) współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną i opieką nad zabytkami.

Zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami realizowane będą poprzez następujące instrumenty:

⇒ **instrumenty prawne, do których należą:**

- wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (realizacja pozwoleń Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków),
- wynikające z przepisów ustawy o podatkach i opłatach lokalnych (zwolnienie od podatków budynków wpisanych do rejestru zabytków zgodnie z Ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1452 z późn. zm.),
- zapisy obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Jasienica,
- wynikające z wnioskowanego w programie planu rewaloryzacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych,
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
- utworzenie parków kulturowych,
- wynikające z programów określających politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,

⇒ **instrumenty finansowe, do których należą:**

- pozyskiwanie środków zewnętrznych (dotacje, dofinansowania, programy operacyjne) na realizację prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (źródła finansowania przedstawiono poniżej),
- zbiórki społeczne na rzecz ratowania zabytków,
- nagrody,

⇒ **instrumenty koordynacji, do których należą:**

- udział w projektach realizowanych w oparciu o wojewódzkie i powiatowe programy opieki nad zabytkami,
  - łączenie działań na rzecz ochrony zabytków z działaniami realizowanymi w zakresie strategii rozwoju Gminy Jasienica,
  - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi oraz organizacjami wyznaniowymi,
- ⇒ **instrumenty społeczne, do których należą:**
- działania informacyjne, edukacyjne i propagandowe mające na celu zdobycie poparcia społecznego dla działań związanych z ochroną środowiska kulturowego,
  - współpraca z organizacjami i instytucjami związanymi z kulturą i historią (Stowarzyszenie Sympatyków Roztropic, Macierz Ziemi Cieszyńskiej – Towarzystwo Miłośników Regionu, Koło w Grodźcu, Towarzystwa Miłośników Rudzicy, Stowarzyszenie Miłośników Międzyrzecza, Stowarzyszenie Przyjaciół Mazańcowic)
  - działania związane z tworzeniem miejsc pracy związanych z ochroną zabytków,
  - współdziałanie na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego z sąsiednimi gminami,
- ⇒ **instrumenty kontrolne, do których należą:**
- aktualizacja bazy danych dotyczących zabytków (w ramach gminnej ewidencji zabytków),
  - monitoring stanu zachowania obszarów i obiektów zabytkowych.

10. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami istnieje obowiązek sporządzania przez Wójta Gminy sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania winno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu uwzględniającą zakres i stopień wykonania zadań przyjętych do realizacji zgodnie z założonymi priorytetami.

Dla potrzeb dokonania oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami niezbędne jest prowadzenie monitoringu wybranych wskaźników i wyników działań podejmowanych w związku z realizacją poszczególnych celów określonych w tym programie.

1. Dla oceny realizacji priorytetu IX pn.: **Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy:**

- a) przeanalizowanie ilości wykonanych raportów i analiz,
- b) określenie ilości przeprowadzonych kontroli utrzymania i sposobu użytkowania obiektów i zespołów zabytkowych,

- c) przeanalizowanie ilości i konsekwencji spotkań z przedstawicielami służb konserwatorskich,
- d) ocena stopnia rozpoznania możliwości utworzenia parku kulturowego.

2. Dla oceny realizacji priorytetu IV pn.: **Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania:**

- a) określenie ilości dokonanych przeglądów stanu technicznego obiektów zabytkowych,
- b) określenie ilości lustracji obiektów i zespołów zabytkowych przeprowadzonych wspólnie z konserwatorem zabytków,
- c) ocena stopnia zaawansowania prac prowadzących do opracowania programów rewitalizacyjnych,
- d) aktualizacja informacji dotyczących ewidencji zabytków.

3. Dla oceny realizacji priorytetu II pn.: **Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego:**

- a) określenie ilości szkoleń o tematyce dotyczącej zasad ochrony konserwatorskiej obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz pozostających w ewidencji zabytków,
- b) ocena stanu utrzymania obiektów zabytkowych pozostających w gestii samorządu,
- c) określenie ilości wniosków samorządu o wprowadzenie problematyki środowiska kulturowego gminy do tematów prac dyplomowych przygotowywanych przez absolwentów wyższych uczelni,
- d) potwierdzenie faktu opracowania studiów krajobrazu kulturowego gminy,
- e) ocena stopnia zaawansowania modernizacji zieleni wiejskiej.

4. Dla oceny realizacji priorytetu VI pn.: **Zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni:**

- a) ocena stopnia zaawansowania opracowywania wspólnych zasad postępowania w ochronie środowiska przyrodniczego i kulturowego.

5. Dla oceny realizacji priorytetu VIII pn.: **Wykreowanie wizerunku gminy i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego:**

- a) potwierdzenie opracowania programu szkoleń z zakresu edukacji kulturowej,
- b) określenie ilości przeprowadzonych zajęć szkolnych o tematyce ochrony dziedzictwa kulturowego,
- c) potwierdzenie utworzenia bazy informacji o zabytkach,
- d) analiza ilości spotkań promujących środowisko kulturowe gminy,

- e) określenie ilości spotkań muzealnych (na poziomie przedszkoli, szkół podstawowych) przeprowadzonych przez miejscowe placówki muzealne (izby historyczne, galerie).

6. Dla oceny realizacji priorytetu VII pn.: **Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych:**

- a) ocena ilości i efektów organizowanych konkursów o tematyce związanej z pojęciem „zabytki” i „środowisko kulturowe”,
- b) ocena ilości, jakości i atrakcyjności wydawnictw o tematyce związanej ze środowiskiem kulturowym gminy,
- c) ocena ilości i stanu zagospodarowania istniejących i nowo wyznaczonych szlaków turystycznych (ścieżek rowerowych),
- d) ocena stopnia wykorzystania mediów dla zaprezentowania problematyki ochrony środowiska kulturowego gminy.

7. Dla oceny realizacji priorytetu X pn.: **Współpraca z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków:**

- a) potwierdzenie utworzenia gminnego systemu informacji na temat ochrony dziedzictwa kulturowego i jego promocji,
- b) ocena stopnia zaangażowania samorządu w prowadzenie prac studialnych dla potrzeb rewitalizacji.

8. Dla oceny realizacji priorytetu XI pn.: **Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:**

- a) potwierdzenie opracowania i wdrożenia programu tworzenia miejsc pracy związanych z ochroną zabytków i turystycznym wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego,
- b) ocena działań związanych z zatrudnieniem w ochronie dziedzictwa kulturowego prowadzących do zmniejszenia bezrobocia,
- c) ocena systemu działań mających na celu włączenie się inwestorów prywatnych w działania rewitalizacyjne związane z zabytkami.

11. **Spodziewane rezultaty działań opartych na realizacji celów cząstkowych, dla opieki nad zabytkami gminy Jasienica to:**

- a) podniesienie świadomości społeczeństwa w kwestii znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego,
- b) dostęp do informacji o zabytkach,
- c) wzbogacenie obszarów aktywizacji społecznej,
- d) wykorzystanie wypracowanych zasad postępowania i metod działania dla stworzenia markowego produktu turystycznego w gminie Jasienica,

- e) zasilenie sfery ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez pozyskanie dodatkowych środków,
- f) określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji w celu zwiększenia atrakcyjności komercyjnej zabytków,
- g) realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji.

12. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Finansowanie zadań ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy może być realizowane z uwzględnieniem środków:

- publicznych – z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środków Unii Europejskiej, innych źródeł zagranicznych (np. Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG),
- prywatnych – z budżetu osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, wyznaniowych. Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na stronach internetowych (m.in. Fundacja Wspomaganie Wsi www.fundacjawspomaganiawsi.pl)

12.1. Środki Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Zgodnie z art. 76 ustawy dotacja może być udzielona na dofinansowanie

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;

2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w pkt 2, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dotacja może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru oraz sposób prowadzenia dokumentacji w tym zakresie.

Aktualne informacje można uzyskać na stronie www.mkidn.gov.pl

Programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosił następujące programy na rok 2023:

- Badanie polskich strat wojennych
- Czasopisma
- Edukacja artystyczna
- Edukacja kulturalna
- Film
- Groby i cmentarze wojenne w kraju
- Infrastruktura domów kultury
- Infrastruktura kultury
- Infrastruktura szkolnictwa artystycznego
- Kultura cyfrowa
- Kultura Dostępna
- Kultura ludowa i tradycyjna
- Literatura
- Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju
- Miejsca pamięci narodowej za granicą
- Muzyczny ślad
- Muzyka
- Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Ochrona zabytków
- Ochrona zabytków archeologicznych
- Partnerstwo dla książki
- Promesa dla Kultury
- Promocja czytelnictwa
- Promocja kultury polskiej za granicą
- Rozwój sektorów kreatywnych
- Sztuki wizualne
- Taniec
- Teatr
- Wspieranie działań muzealnych
- Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży
- Zamówienia kompozytorskie
- Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem

Szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych programów można uzyskać na stronie: www.mkidn.gov.pl

12.2. Środki Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków udzielane są na podstawie :

1. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1388) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 września 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. poz. 2053).

Dotacja może obejmować nakłady konieczne określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wyszczególnione w rozdziale o dotacjach MKiDN).

Wnioski do Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można składać w następujących terminach:

- Do dnia 30 listopada – dla prac planowanych do wykonania w następnym roku kalendarzowym,
- Do 30 czerwca – na prace przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja poniesionych kosztów)

12.3. Fundusze Europejskie.

Aktualnych danych dotyczących informacji na temat Europejskich funduszy strukturalnych i działających w ich ramach programów rozwojowych dostarczają strony internetowe: www.interreg.gov.pl i <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

Programy rozwojowe dotyczą różnych aspektów życia społeczno- gospodarczego:

- Infrastruktura i Środowisko
- Innowacyjna Gospodarka
- Kapitał Ludzki
- Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej

- Program „Rozwój Obszarów Wiejskich”
- Regionalne Programy Operacyjne

Środki na ochronę lokalnych zabytków w gminach Powiatu Bielskiego można pozyskiwać poprzez Stowarzyszenie LGD „Ziemia Bielska”, która opracowała i realizuje Lokalną Strategię Rozwoju, w której zapisano cele ogólne i szczegółowe oraz wskazano planowane przedsięwzięcia. Stowarzyszenie funkcjonuje na terenach gmin: Bestwina, Buczkowice, Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Jaworze, Kozy, Porąbka, Wilkowice i Wilamowice.

W ramach Osi Priorytetowej 4 PO RYBY: „Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa” możliwe jest pozyskiwanie środków finansowych za pośrednictwem Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka Bielska Kraina, którą tworzy 5 gmin powiatu bielskiego - Jaworze, Jasienica, Czechowice-Dziedzice, Bestwina oraz Wilamowice. Projekty muszą być związane z aktywizacją społeczności zamieszkujących obszary zależne od rybactwa i mogą obejmować m.in. inwestycje zmierzające do wzmocnienia konkurencyjności tych obszarów, propagowanie ekoturystyki, wspieranie infrastruktury turystycznej, inwestycje ukierunkowane na ochronę środowiska, w celu utrzymania atrakcyjności tych obszarów. Aktualności dotyczące Programu dostępne są na stronie: www.rybactwo.slaskie.pl

W ramach Programów Współpracy Transgranicznej (EFRR) działa również tzw. Fundusz Mikroprojektów, wykorzystywany do finansowania mniejszych projektów w zakresie inicjatyw społecznych. Środki finansowe przekazywane są za pośrednictwem Euroregionu Beskidy (obejmującego większą część Powiatu Bielskiego (gminy Bestwina, Buczkowice, Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Jaworze, Kozy, Porąbka, Szczyrk, Wilamowice i Wilkowice) oraz Euroregionu Śląsk Cieszyński (obejmujący gminy Jasienica i Jaworze).

Obok funduszy strukturalnych największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce stanowią Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy. Środki przeznaczane przez trzy kraje EOG: Norwegię, Islandię i Lichtenstein wspierają działania z zakresu infrastruktury kultury. Szczegółowe informacje można uzyskać na stronie www.funduszngo.pl W ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego działa „Fundusz Wymiany Kulturalnej”.

12.4. Środki Funduszu Kościelnego.

Fundusz Kościelny, będący obecnie w dyspozycji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji powstał w oparciu o art. 9 ust. 1 Ustawy z dn. 20.03.1950 r. o przejęciu przez

Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego i § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23.08.1990 r. ws. rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354). Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Dotacje z Funduszu Kościelnego przyznawane są na wniosek osób prawnych, kościołów i związków wyznaniowych. Dotacje przyznawane są na remont obiektów sakralnych, na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Na realizację w 2023 r. można ubiegać się o fundusze na następujące zadania:

- konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo,
- wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej.

Więcej informacji na stronie: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

12.5. Środki Samorządu Województwa Śląskiego.

Zasady udzielania dotacji celowych określa Uchwała Nr V/27/4/2016 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 września 2016 roku w sprawie przyjęcia Regulaminu określającego zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa śląskiego.

Szczegółowe informacje można uzyskać na stronie internetowej: www.slaskie.pl

12.6. Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach

WFOŚiGW w Katowicach w ramach celu strategicznego "Rozwój systemu obszarów chronionych w województwie śląskim i ochrona obszarów i obiektów cennych przyrodniczo" dofinansowuje:

OP 1.1. Działania związane z realizacją celów ochrony oraz zachowaniem przedmiotów ochrony obowiązujących w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych, obszarach chronionego krajobrazu, użytkach ekologicznych, stanowiskach dokumentacyjnych,

zespołach przyrodniczo-krajobrazowych, w tym wdrażanie planów ochrony dla rezerwatów i parków krajobrazowych

OP 1.2. Ochrona parków wpisanych do rejestru zabytków i parków o charakterze regionalnym

OP 1.3. Ochrona pomników przyrody, ochrona obiektów przyrody nieożywionej

OP 1.4. Rozwój ogrodów botanicznych

OP 1.5. Działania na rzecz utrzymania i poprawy właściwego stanu ochrony populacji gatunków roślin i zwierząt oraz siedlisk, dla których ochrony wyznaczono specjalne obszary ochrony ptaków oraz obszary specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000

OP 2. Ochrona i działania na rzecz zachowania bioróżnorodności, w tym działania na rzecz ochrony roślin lub zwierząt zagrożonych, w ich naturalnych siedliskach:

OP 2.1. Ochrona i rehabilitacja zagrożonych rodzimych gatunków zwierząt lub roślin

OP 2.2. Rehabilitacja zwierząt dziko żyjących, w ośrodkach rehabilitacyjnych

OP 2.3. Ochrona cennych przyrodniczo biotopów o dużej bioróżnorodności, w szczególności torfowisk, muraw kserotermicznych i zarośli śródpolnych

OP 2.4. Zachowanie i wzbogacenie różnorodności biologicznej na obszarach chronionych na mocy ustawy o ochronie przyrody

OP 3. Zapobieganie występowaniu zagrożeń w lasach:

OP 3.1. Ochrona przeciwpożarowa w lasach

OP 4. Naprawianie szkód w środowisku przyrodniczym:

OP 4.1. Naprawianie szkód w środowisku przyrodniczym spowodowanych nadzwyczajnymi zagrożeniami: wichurami, pożarami, gradobiciem, powodziami i okiścią

OP 4.2. Eliminacja stanowisk obcych gatunków inwazyjnych, zagrażających zdrowiu

OP 5. Zadrzewienia i zakrzewienia:

OP 5.1. Zakładanie mini ogrodów botanicznych, mini arboretów przy placówkach, w których prowadzona jest edukacja ekologiczna

OP 5.2. Zadrzewianie i zakrzewianie nieużytków gminnych, przewidzianych w planie zagospodarowania przestrzennego na tereny zielone stanowiące zielen publiczną

12.7. Środki finansowe Powiatu Bielskiego

Jednym z postulatów Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Bielskiego jest podjęcie działań przez Radę Powiatu Bielskiego oraz Starostę Powiatu zmierzających do określenia w drodze uchwały, trybu i zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, a następnie w miarę możliwości każdego roku w uchwale budżetowej rezerwowania środków przeznaczanych na ten cel.

Określenie trybu i zasad udzielania dotacji automatycznie nie obliguje Rady Powiatu do udzielania tychże dotacji, jest raczej działaniem perspektywicznym, nastawionym na taką ewentualność w przyszłości w miarę możliwości finansowych, jak i zaistniałych potrzeb (np. nieszczęśliwych wydarzeń losowych, pożarów czy powodzi). Taka forma wsparcia może też częściowo pokryć wkład własny beneficjentów, którzy pozyskali dotacje z funduszy ministerialnych lub europejskich na realizację projektów zakładających prace rewitalizacyjne i konserwatorskie.

Środki przeznaczane na ten cel powinny utrzymywać się w każdym roku na podobnym poziomie. Działania takie, początkowo nawet w niewielkiej skali, oprócz poprawy stanu technicznego zabytków pozytywnie wpłyną na lokalne społeczeństwo i zmobilizują właścicieli zabytków do intensyfikacji działań zmierzających do poprawy stanu zachowania zabytków.

13. Realizacja i finansowanie przez Gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z art. 81 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich restauratorskich i robót budowlanych jest obowiązkiem samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkami jest zadaniem własnym.

W ubiegłych latach Gmina przeprowadziła następujące prace i roboty przy obiektach zabytkowych:

- Bielowicko nr 34, prace prowadzone w latach 2019-2021 (Wykonanie systemu nadzoru telewizyjnego budynku, malowanie lamperii w budynku, remont i montaż daszków nad drzwiami wejściowymi do budynku, remont i montaż drzwi wejściowych zewnętrznych),
- Iłownica, Krzyż przydrożny kamienny z 1825 r. przy posesji nr 125, dz. nr 984/1, (rej. zab. B/218/11), 2022 r. wykonano kompleksowe prace konserwatorskie.

Zalecenia dla użytkownika: Obiekt powinien być okresowo poddawany przeglądowi pod kątem stanu zachowania. Pozwoli to na szybkie usuwanie ewentualnych uszkodzeń i utrzymanie obiektu w jak najlepszym stanie technicznym i wizualnym (por. A. Żydzik-Białek, W. Białek, Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich. Krzyż przydrożny Męki Pańskiej zlokalizowany przy ul. Skoczowskiej w Iłownicy. Nr rejestru zabytków: B/218/11, Chełmek 2022, s. 31).

- Jasienica 250, prace prowadzone w latach 2018-2020 (remont wewnętrznej elektrycznej linii zasilającej, tablicy rozdzielczej z układem pomiarowym z zabezpieczeniami głównymi dla wszystkich lokali mieszkalnych; remont, uszczelnienie części pokrycia dachowego;

naprawa dachu po silnym wietrze, remont wewnętrznej instalacji elektrycznej w mieszkaniu nr 5),

- Landek nr 151 (remiza OSP), 2019 r. (malowanie ścian wewnętrznych),
- Międzyrzecze Górne nr 98, 2019 r. (remont instalacji odgromowej),
- Rudzica nr 2, 2021 r. (Usunięcie awarii kanalizacji sanitarnej, Remont łazienki w mieszkaniu, Czyszczenie i naprawa rynien w budynku, Czyszczenie i remont pieców kaflowych w budynku),
- Rudzica 42, prace prowadzone w latach 2018-2021 (Wymiana 4 szt. okien, remont instalacji wodno-kanalizacyjnej w budynku - projekt i wykonanie, usunięcie przecieku dachu, remont pieca kaflowego).

Gmina Jasienica przyznaje dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków niestanowiących jej własności na podstawie Uchwały Nr XL/373/09 Rady Gminy Jasienica z dnia 30 listopada 2009 w sprawie zasad udzielania dotacji a prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Woj. Śl. z 2010 r. Nr 2, poz. 24 z późn. zm.), które przyczyniły się do:

- remontu dachu zabytkowego kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny w Mazańcowicach (Uchwała Nr XXVIII/421/17 Rady Gminy Jasienica z dnia 30 marca 2017 roku w sprawie udzielenia Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. Św. Marii Magdaleny w Mazańcowicach dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- remontu dachu na zabytkowej plebanii parafii rzymskokatolickiej św. Bartłomieja Apostoła w Grodźcu (Uchwała Nr XXIX/444/17 Rady Gminy Jasienica z dnia 27 kwietnia 2017 roku w sprawie udzielenia Parafii Rzymsko-katolickiej pw. Św. Bartłomieja Apostoła w Grodźcu dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- remontu organów w zabytkowym kościele św. Wawrzyńca w Bielowicku (Uchwała Nr XXIX/443/17 Rady Gminy Jasienica z dnia 27 kwietnia 2017 roku w sprawie udzielenia Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. Św. Wawrzyńca w Bielowicku dotacji celowej na roboty przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- usunięcia skutków pożaru zabytkowego kościoła ewangelickiego w Międzyrzeczu Górnym (Uchwała Nr XXIX/442/17 Rady Gminy Jasienica z dnia 27 kwietnia 2017 roku w sprawie udzielenia Parafii Ewangelicko - Augsburskiej w Międzyrzeczu Górnym dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- konserwacji zabytkowego wyposażenia (ołtarza, rzeźb, chrzcielnicy, obrazu) kościoła ewangelickiego w Międzyrzeczu Górnym (Uchwała NR XLV/639/18 Rady Gminy Jasienica z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie udzielenia Parafii Ewangelicko - Augsburskiej w

Międzyrzeczu Górnym dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),

- remontu posadzki zabytkowego kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny w Mazańcowicach (Uchwała NR VIII/91/19 Rady Gminy Jasienica z dnia 9 maja 2019r. w sprawie udzielenia Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. Św. Marii Magdaleny w Mazańcowicach dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- konserwacji zabytkowego wyposażenia (organy) kościoła ewangelickiego w Międzyrzeczu Górnym (Uchwała NR VIII/90/19 Rady Gminy Jasienica z dnia 9 maja 2019r. w sprawie udzielenia Parafii Ewangelicko - Augsburskiej w Międzyrzeczu Górnym dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- malowania wnętrza zabytkowego kościoła ewangelicko-augsburskiego Zmartwychwstania Pańskiego w Jasienicy (Uchwała NR VIII/89/19 Rady Gminy Jasienica z dnia 9 maja 2019 r. w sprawie udzielenia Parafii Ewangelicko - Augsburskiej w Jaworzu dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- wykonania instalacji gazowego centralnego ogrzewania w zabytkowym budynku starej szkoły ewangelickiej w Jasienicy (Uchwała NR VIII/88/19 Rady Gminy Jasienica z dnia 9 maja 2019 r. w sprawie udzielenia Parafii Ewangelicko - Augsburskiej w Jaworzu dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków),
- budowy wewnętrznej instalacji gazu i wymiany kotła gazowanego w plebanii parafii rzymskokatolickiej św. Bartłomieja Apostoła w Grodźcu (Uchwała NR XVII/249/20 z dnia 28 kwietnia 2020 r. w sprawie udzielenia Parafii Rzymsko-Katolickiej pw. Św. Bartłomieja Apostoła w Grodźcu dotacji celowej na roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków).